

Vlaanderen
is wetenschap

19_076_4
WL rapporten

Sedimentstrategie Schelde-estuarium

Deelrapport 4
Sedimentbalans Zeeschelde, Rupel en Durme
voor de periode 2011-2016

DEPARTEMENT
MOBILITEIT &
OPENBARE
WERKEN

waterbouwkundiglaboratorium.be

Sedimentstrategie Schelde-estuarium

Deelrapport 4 – Sedimentbalans Zeeschelde, Rupel en Durme voor de periode 2011-2016

Plancke, Y.; Vos, G.; Meire, D.

Juridische kennisgeving

Het Waterbouwkundig Laboratorium is van mening dat de informatie en standpunten in dit rapport onderbouwd worden door de op het moment van schrijven beschikbare gegevens en kennis.
De standpunten in deze publicatie zijn deze van het Waterbouwkundig Laboratorium en geven niet noodzakelijk de mening weer van de Vlaamse overheid of één van haar instellingen.
Het Waterbouwkundig Laboratorium noch iedere persoon of bedrijf optredend namens het Waterbouwkundig Laboratorium is aansprakelijk voor het gebruik dat gemaakt wordt van de informatie uit dit rapport of voor verlies of schade die eruit voortvloeit.

Copyright en wijze van citeren

© Vlaamse overheid, Departement Mobiliteit en Openbare Werken, Waterbouwkundig Laboratorium 2023
D/2023/3241/318

Deze publicatie dient als volgt geciteerd te worden:

Plancke, Y.; Vos, G.; Meire, D. (2023). Sedimentstrategie Schelde-estuarium: Deelrapport 4 – Sedimentbalans Zeeschelde, Rupel en Durme voor de periode 2011-2016. Versie 4.0. WL Rapporten, 19_076_4. Waterbouwkundig Laboratorium: Antwerpen.

Overname uit en verwijzingen naar deze publicatie worden aangemoedigd, mits correcte bronvermelding.

Documentidentificatie

Opdrachtgever:	Afdeling Maritieme Toegang	Ref.:	WL2023R19_076_4
Keywords (3-5):	Sedimentbalans, zand, slib, Schelde-estuarium		
Kennisdomeinen:	Hydraulica en sediment > Morfologie > Sedimentbalans > Literatuur- en desktoponderzoek Hydraulica en sediment > Morfologie > Erosie/sedimentatie > Literatuur- en desktoponderzoek Hydraulica en sediment > Sediment > Cohesief sediment > Literatuur- en desktoponderzoek Hydraulica en sediment > Sediment > Niet-cohesief sediment > Literatuur- en desktoponderzoek		
Tekst (p.):	40	Bijlagen (p.):	24
Vertrouwelijk:	☒ Nee	☒ Online beschikbaar	

Auteur(s):	Plancke, Y.; Vos, G
------------	---------------------

Controle

	Naam	Handtekening
Revisor(en):	Meire, D.	Getekend door:Dieter Meire (Signature) Getekend op:2024-01-17 09:46:08 +01:0 Reden:Ik keur dit document goed
Projectleider:	Plancke, Y.	Getekend door:Yves Plancke (Signature) Getekend op:2023-12-20 16:17:25 +01:0 Reden:Ik keur dit document goed

Goedkeuring

Afdelingshoofd:	Bellafkih, K.	Getekend door:Abdelkarim Bellafkih (Sig) Getekend op:2023-12-20 18:53:45 +01:0 Reden:Ik keur dit document goed
-----------------	---------------	--

Abstract

In voorliggend rapport werd de sedimentbalans berekend voor de Zeeschelde, Rupel en Durme over de periode 2011-2016. Deze sedimentbalans maakt onderscheid tussen de transporten voor de zand- en de slibfractie. Daarnaast werd deze balans opgemaakt als massabalans, waarbij expliciet rekening gehouden werd met de invloed van de sedimentsamenstelling op de porositeit, die alzo bepalend is bij de omrekening van volumes naar massa's. Daarnaast werden ook de antropogene invloeden (baggeren, storten, zandwinning), de uitwisseling van sediment met havendokken en de fluviaatiele aanvoer van sediment beschouwd bij het opstellen van de balans.

De zandbalans over de periode 2011-2016 toont een opwaarts gericht transport over de volledige Beneden-Zeeschelde en het opwaartse deel van de Boven-Zeeschelde. Het afwaartse deel ter hoogte van de van de Boven-Zeeschelde wordt gekenmerkt door een afwaarts gericht zandtransport. De berekende zandtransporten zijn zeer gelijkaardig aan de berekende zandtransporten over de periode 2001-2011.

De slibbalans over de periode 2011-2016 toont een afwaarts gericht transport over de volledige Zeeschelde. De berekende slibtransporten zijn opnieuw zeer gelijkaardig aan de berekende slibtransporten over de periode 2001-2011.

Inhoudstafel

Abstract	III
Inhoudstafel.....	IV
Lijst van de tabellen.....	VI
Lijst van de figuren	VII
1 Inleiding	1
2 Eerdere studies.....	2
2.1 Westerschelde	2
2.2 Zeeschelde.....	3
3 Methodiek	4
3.1 De balans, het concept	4
3.2 De ruimte: rekencellen	5
3.3 De tijd: rekenperiode.....	6
3.4 De basis: topo-bathymetrische opnames.....	7
3.4.1 Verschilgrid topo-bathymetrieën	7
3.4.2 Lithologische samenstelling.....	8
3.4.3 De porositeit van zand-slib-mengsels.....	10
3.4.4 Van volume naar massa.....	11
3.5 Antropogene invloeden.....	12
3.5.1 Baggeren en storten ten behoeve van de maritieme toegankelijkheid.....	12
3.5.2 Baggeren en storten (overig).....	16
3.5.3 Zandwinning	17
3.6 Uitwisseling met de havendokken	18
3.7 Fluviatiele aanvoer van sediment.....	19
4 Resultaten.....	21
4.1 Topo-bathymetrie.....	21
4.2 Lithologie	22
4.3 De sedimentbalans	25
5 Discussie	27
5.1 Gevoeligheidsonderzoek	27
5.1.1 Lithologie	27
5.1.2 Porositeit	28

5.2	Vergelijking met de sedimentbalans 2001-2011	33
5.2.1	Lithologie	33
5.2.2	Sedimentbalans	34
5.3	De afwaartse uitkomst	36
6	Conclusies en aanbevelingen	37
6.1	Conclusies	37
6.2	Aanbevelingen	38
7	Referenties	39
	Bijlage 1 – Verschilkaarten	B1
	Bijlage 2 – Locatie staalnamepunten.....	B13

Lijst van de tabellen

Tabel 1 – Overzicht beschikbare gebiedsdekkende opnames voor Beneden-Zeeschelde, Boven-Zeeschelde, Rupel en Durme	6
Tabel 2 – Overzicht beschouwde ecotoopklassen	9
Tabel 3 – Overzicht van Stort- en Baggerzones die binnen 2 OMES-rekencellen liggen	12
Tabel 4 – Overzicht van de massa gebaggerd en gestort zand en slib per rekencel (bron: aMT).....	13
Tabel 5 – Overzicht van de massa gebaggerd zand en slib per rekencel in de periode 2011 -2016 (bron: DVW)	17
Tabel 6 – Overzicht van de massa zand onttrokken door zandwinning per rekencel (bron: aMT)	17
Tabel 7 – Overzicht slibfluxen doorheen sluiscomplexen over periode 1/1/2011-1/1/2016	18
Tabel 8 – Overzicht van de fluviaatiele sedimentaanvoer voor de verschillende rivieren over de periode 2011-2016.....	19
Tabel 9 – Slibgehalte van het fluviaatiele sediment in de rivieren Bovenschelde, Rupel en Dender. P25 = 25ste percentiel, P50 = mediaanwaarde, P75 = 75ste percentiel.....	20
Tabel 10 – Volumeveranderingen [Mm ³] per OMES-segment over de periode 2011-2016.....	21

Lijst van de figuren

Figuur 1 – Sedimentbalans Westerschelde voor de periode 2010-2019 in Mm^3 [Bron: Schrijver (2020)]	2
Figuur 2 – Slib- (boven) en zandbalans (onder) voor de Zeeschelde over de periode 2001-2011 (waarden in Mm^3)	3
Figuur 3 – Het concept van de sedimentbalans	4
Figuur 4 – Opdeling Zeeschelde en bijrivieren volgens de OMES segmenten	5
Figuur 5 – De aggregierte ecotopenkaart van 2016	9
Figuur 6 – “Ideal packing model”: voorspelde porositeit als een functie van het volumetrisch slibpercentage. Een porositeitsminimum treedt op wanneer het volumetrisch slibpercentage gelijk is aan de porositeit van de zandcomponent (Koltermann et al., 1995).	10
Figuur 7 – Baggerlocaties in de Beneden-Zeeschelde	14
Figuur 8 – Stortlocaties in de Beneden-Zeeschelde	15
Figuur 9 – Baggerlocaties in de Boven-Zeeschelde (afwaarts (boven) en opwaarts (onder))	16
Figuur 10 – Schematische voorstelling van de rekencellen met aanduiding van de randen voor fluviatiele sedimentaanvoer	20
Figuur 11 – Verschilkaart op basis van de bathymetrieën van 2016 en 2011	21
Figuur 12 – Areal aan ecotopen per Omes-segment	22
Figuur 13 – Relatieve verhouding aan ecotopen per Omes-segment	22
Figuur 14 – Zand en slib (in %) per geaggregeerde ecotoopklasse over alle segmenten in de Zeeschelde, voorgesteld aan de hand van mediaanwaardes (bolletjes) en de 10 ^e en 90 ^{ste} percentielwaardes (foutenvlaggen).	23
Figuur 15 – Aandeel slibfractie (P50) voor verschillende OMES-segmenten: subtidale (boven) en intertidale (onder) ecotoopklassen Volle lijn geeft de mediaan weer per ecotoopklasse voor volledige dataset	24
Figuur 16 – Schematische voorstelling van het zandtransport [MTDS/jaar] over de periode 2011-2016 (referentiescenario)	25
Figuur 17 – Schematische voorstelling van het slibtransport [MTDS/jaar] over de periode 2011-2016 (referentiescenario)	26
Figuur 18 – Invloed van de keuze van het slibpercentage per OMES-segment en ecotoopklasse op de zandbalans Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht zandtransport, negatief = opwaarts-gericht zandtransport) pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het zandtransport	29
Figuur 19 – Invloed van de keuze van het slibpercentage per OMES-segment en ecotoopklasse op de slibbalans Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht slibtransport, negatief = opwaarts-gericht slibtransport) pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het slibtransport	30
Figuur 20 – Invloed van de keuze van het aggregatieniveau (midden) en de porositeit (onder) op de zandbalans Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht zandtransport, negatief = opwaarts-gericht zandtransport) pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het zandtransport	31

Figuur 21 – Invloed van de keuze van het aggregatieniveau (midden) en de porositeit (onder) op de slibbalans Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht slibtransport, negatief = opwaarts-gericht slibtransport) pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het slibtransport.....	32
Figuur 22 – Aandeel van de slibfractie per ecotoopklasse voor periode 2011-2016 (oranje) en periode 2001-2011 (blauw).....	33
Figuur 23 – Zandbalans voor de periode 2011-2016 (boven) en periode 2001-2011 (onder) Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht zandtransport, negatief = opwaarts-gericht zandtransport) pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het zandtransport.....	34
Figuur 24 – Slibbalans voor de periode 2011-2016 (boven) en periode 2001-2011 (onder) Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht slibtransport, negatief = opwaarts-gericht slibtransport) pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het slibtransport.....	35
Figuur 25 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 9 en 10.....	B1
Figuur 26 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 11 en 12.....	B2
Figuur 27 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 13.....	B3
Figuur 28 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel Rupel	B4
Figuur 29 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 14.....	B5
Figuur 30 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel Durme.....	B6
Figuur 31 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 15.....	B7
Figuur 32 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 16.....	B8
Figuur 33 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 17.....	B9
Figuur 34 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 18.....	B10
Figuur 35 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 19.....	B11
Figuur 36 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 19 traject Gentbrugge-Melle.....	B12
Figuur 37 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 9 en 10	B13
Figuur 38 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 11 en 12	B14
Figuur 39 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 13	B15
Figuur 40 – Locatie staalnamepunten voor rekencel Rupel.....	B16
Figuur 41 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 14	B17
Figuur 42 – Locatie staalnamepunten voor rekencel Durme	B18
Figuur 43 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 15	B19
Figuur 44 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 16	B20
Figuur 45 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 17	B21
Figuur 46 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 18	B22
Figuur 47 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 19	B23
Figuur 48 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 19 traject Gentbrugge- Melle	B24

1 Inleiding

In het kader van het project “Integraal plan Boven-Zeeschelde” werd een eerste sedimentbalans opgemaakt voor het Vlaamse deel van het Schelde-estuarium voor de periode 2001-2011 (Vandenbruwaene *et al.*, 2017). Bij de opmaak van deze sedimentbalans van de Zeeschelde, Rupel en Durme werd expliciet onderscheid gemaakt tussen de zand- en de slibfractie. Dit wijkt af van de klassieke benadering die door Rijkswaterstaat wordt gevolgd bij het opmaken van de sedimentbalans voor de Westerschelde (Schrijver, 2020), waar dit expliciet onderscheid niet wordt gemaakt.

In voorliggend rapport worden de resultaten gepresenteerd van de sedimentbalans voor het Vlaamse deel van het Schelde-estuarium (Zeeschelde, Rupel en Durme) over de periode 2011-2016, waarbij opnieuw een onderscheid werd gemaakt tussen de zand- en slibbalans. Doordat de bodemopnames in dit deel van het estuarium minder frequent beschikbaar zijn dan bij de Westerschelde, werd de berekening uitgevoerd voor de periode 2011-2016, aangezien voor deze beide jaren een quasi volledige bodemopname beschikbaar was.

In een volgend rapport zal ook de zand- en slibbalans opgemaakt worden voor de periode 2016-2019 en zal er een vergelijking plaatsvinden voor de 3 periodes die dan beschikbaar zullen zijn.

2 Eerdere studies

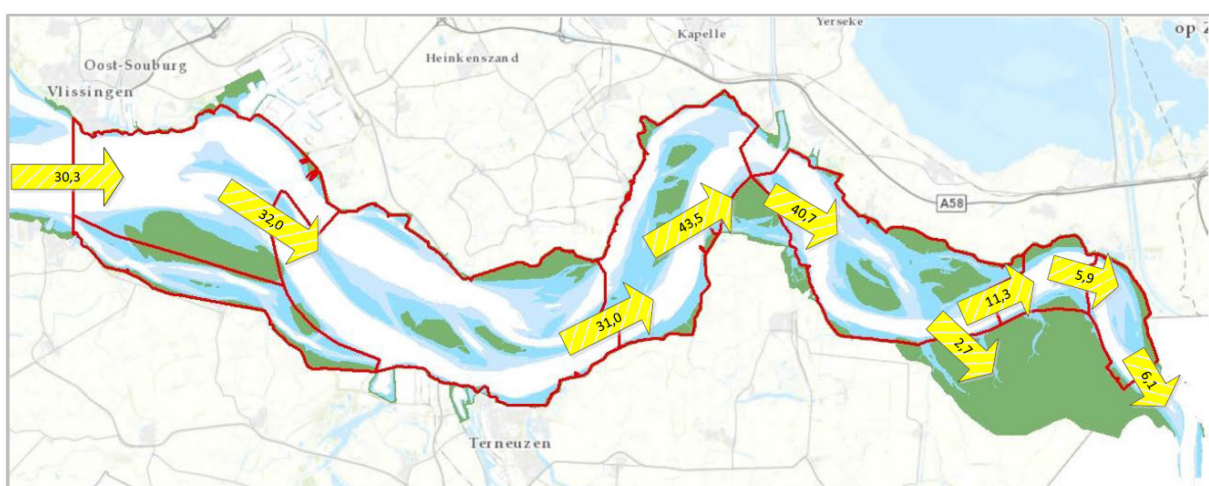
In het verleden werden reeds verschillende studies omtrent sediment en sedimentbalans gepubliceerd. In wat volgt wordt een kort overzicht gegeven van de meest recente van deze studies.

2.1 Westerschelde

Door Rijkswaterstaat (RWS) wordt op regelmatige basis een sedimentbalans voor de Westerschelde opgemaakt (de Jong, 2000; Nederbragt & Liek, 2004). De meest recente sedimentbalans voor de Westerschelde is beschreven in (Schrijver, 2020) en het eindresultaat ervan is weergegeven in Figuur 1. De ruimtelijke indeling die gehanteerd wordt voor het berekenen van de balans is deze van de macrocellen. Op temporeel vlak is het, dankzij de beschikbaarheid van jaarlijkse gebiedsdekkende topo-bathymetrische opnames, mogelijk de sedimentbalans te berekenen op jaarbasis. De sedimentbalans kent 2 belangrijke aannames: (1) er wordt geen onderscheid gemaakt in de verschillende sedimentfracties (zand en slib) en (2) als opwaartse randvoorwaarde ter hoogte van de grens wordt een bepaald transport aangenomen. In 2 studies werd in het verleden reeds ingegaan op deze 2 aannames.

Haecon (2006) voerde een berekening van de sedimentbalans waarbij de opwaartse rand van de berekening verschoven werd van de grens naar Schelle. Ter hoogte van Schelle werd vervolgens de gemeten fluviaal aanvoer van sediment als randvoorwaarde opgelegd. Op deze manier kon ter hoogte van de grens een sedimentuitwisseling van gemiddeld $0,8 \text{ Mm}^3/\text{jaar}$ berekend worden, die goed overeenstemt met de aanname die door Rijkswaterstaat wordt gedaan ($0,68 \text{ Mm}^3/\text{jaar}$).

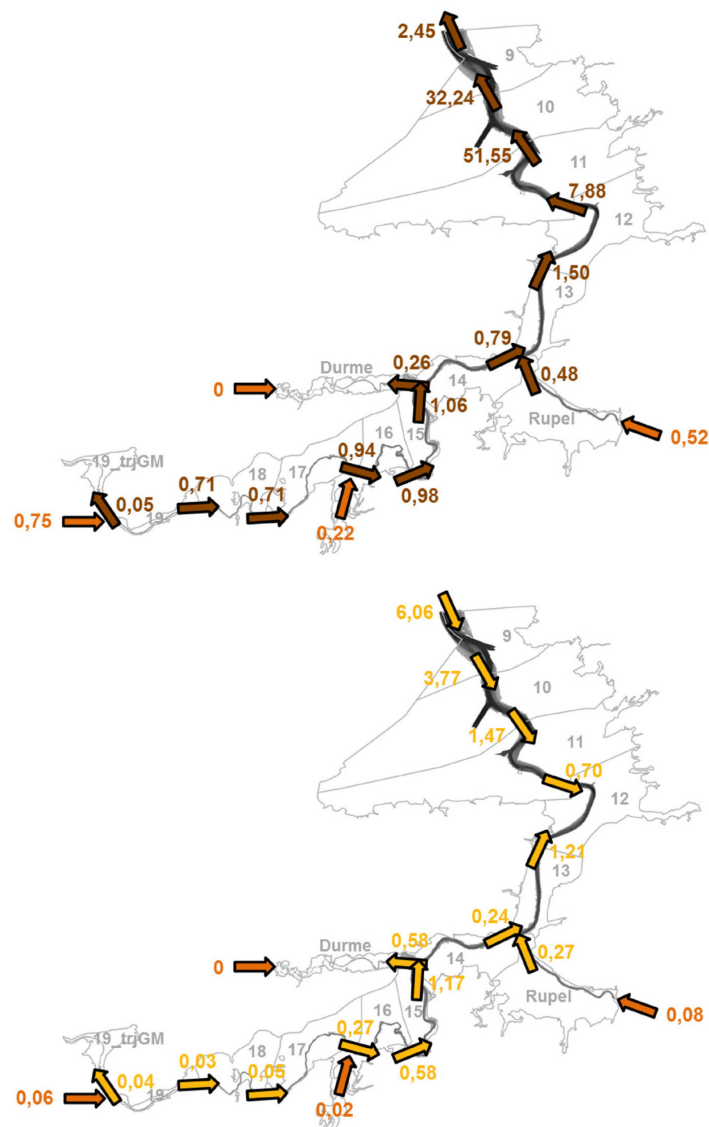
In het kader van het VNSC-onderzoeksprogramma Veiligheid & Toegankelijkheid, werd door Arcadis (IMDC *et al.*, 2013) – in tegenstelling tot de reguliere berekening door RWS – de sedimentbalans voor de Westerschelde opgesplitst in een balans voor de zand- en slibfractie. De opsplitsing tussen zand en slib gebeurde op basis van de slibhoeveelheid in de bodem, bepaald volgens de McClaren kartering (McLaren, 1993). De opwaartse rand lag hierbij echter ter hoogte van grens, waardoor voor deze randvoorwaarde een aanname werd gedaan voor zowel het zand- als slibtransport ter hoogte van de grens.

Figuur 1 – Sedimentbalans Westerschelde voor de periode 2010-2019 in Mm^3 [Bron: Schrijver (2020)]

2.2 Zeeschelde

In het kader van het project “Integraal plan Boven-Zeeschelde” werd in Vandenbruwaene *et al.* (2017) de sedimentbalans berekend voor de Zeeschelde en haar bijrivieren waarbij een onderscheid gemaakt werd tussen de zand- en slibfractie. De berekening gebeurde voor de periode 2001-2011, aangezien het aantal gebiedsdekkende topo-bathymetrische opname voor de Zeeschelde en haar bijrivieren aanzienlijk beperkter is dan voor de Westerschelde. De ruimtelijke indeling gebeurde op basis van de OMES compartimentering (Meire *et al.*, 1997). Het onderscheid tussen de zand- en slibfractie gebeurde op basis van de beschikbare metingen van de bodemsamenstelling van de Zeeschelde, die zowel in het kader van de reguliere MONEOS-metingen gebeuren (e.g. Van Ryckegem *et al.*, 2017), als vanuit bepaalde projecten (IMDC *et al.*, 2010; Vos *et al.*, 2011). De fluviatiele aanvoer van sediment ter hoogte van de opwaartse randen is gebaseerd op de hoog-frequente metingen (Van Hoestenbergh *et al.*, 2014). Figuur 2 geeft de resultaten van deze zand- en slibbalans weer, voor een gedetailleerde beschrijving wordt verwezen naar Vandenbruwaene *et al.* (2017).

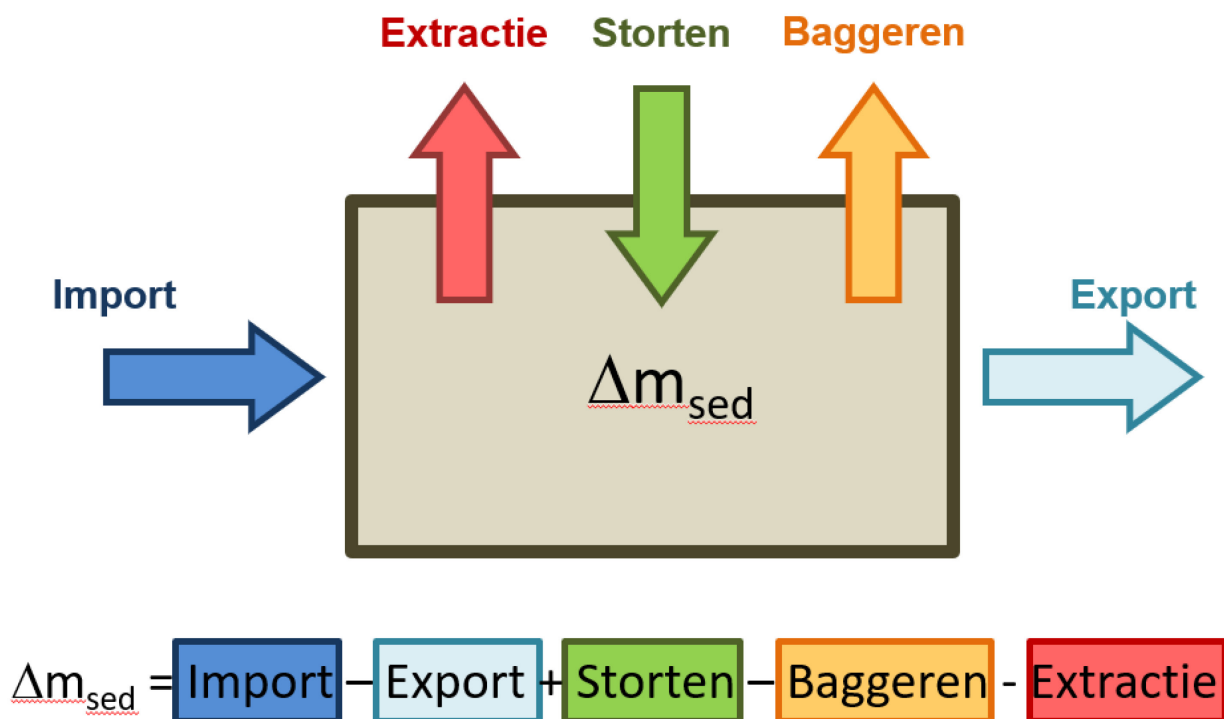
Oranje pijlen stellen de fluviatiele aanvoer van slib resp. zand voor aan de opwaartse randen

Figuur 2 – Slib- (boven) en zandbalans (onder) voor de Zeeschelde over de periode 2001-2011 (waarden in Mm³)

3 Methodiek

3.1 De balans, het concept

Het vertrekpunt voor het opmaken van een sedimentbalans zijn de morfologische veranderingen op een bepaalde ruimtelijke schaal (rekencel). Deze veranderingen zijn het gevolg van de sedimenttransporten over de randen van de rekencel (op- en afwaarts, maar ook zijwaarts wanneer er laterale connecties zijn) en de menselijke ingrepen. Deze aspecten zijn weergegeven in Figuur 3, waar het principe van de sedimentbalans terug te vinden is. In de volgende paragrafen worden de verschillende aspecten besproken die noodzakelijk zijn voor het opmaken van de sedimentbalans.

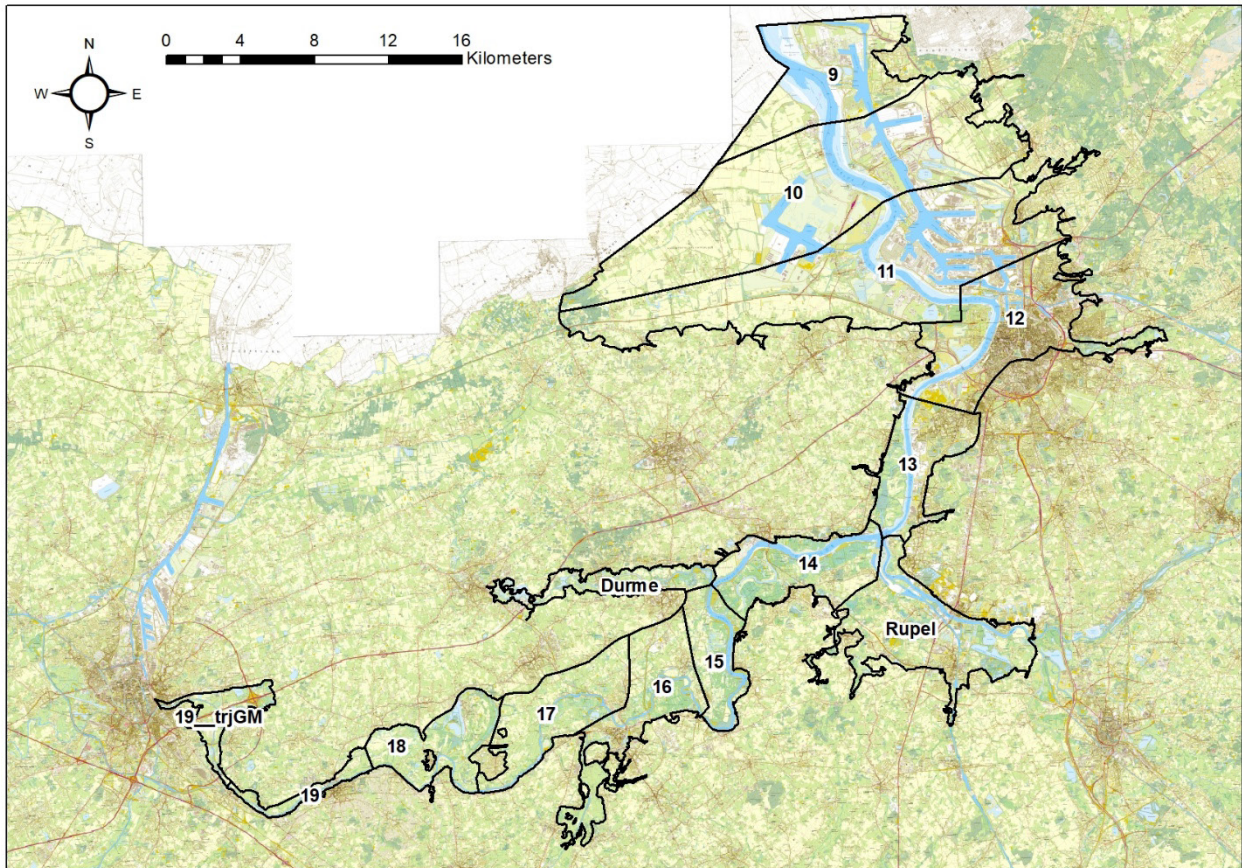

Figuur 3 – Het concept van de sedimentbalans

Een keuze die dient te gebeuren is de eenheid waarin de sedimentbalans wordt opgemaakt. Door Rijkswaterstaat en in Vandenbruwaene *et al.* (2017) is telkens gekozen om een volumetrische sedimentbalans op te maken (in m³). Echter, voor systemen waarin het systeem bestaat uit mengsel van zand en slib, die beiden in aanzienlijke (> 20%) relatieve hoeveelheden voorkomen, zal het verschil in compactie een invloed hebben. Dit wordt geïllustreerd door het feit dat 1 m³ zand een grotere massa zal bevatten dan 1 m³ slib, omwille van de grotere porositeit van het slibmengsel. Voor de Zeeschelde is het dus opportuun om de balans massagewijs op te maken, wat in voorliggend rapport ook is gebeurd. Dit biedt het voordeel dat zowel de opwaartse fluviatiele aanvoer, gemeten als massa (in TDS), als de bagger- en storthoeveelheden, eveneens beschikbaar als massa (in TDS) zonder conversie (op basis van een aangenomen densiteit) in de sedimentbalans kunnen meegenomen worden. Het nadeel is dat de gemeten volumeveranderingen uit de topo-bathymetrie moeten geconverteerd worden van volume naar massa. Dit wordt beschreven in § 3.4.4.

3.2 De ruimte: rekencellen

De ruimtelijke afbakening van de rekencellen voor de berekening van sedimentbalans in de Zeeschelde zijn de OMES segmenten (Meire *et al.*, 1997). De grenzen van de OMES segmenten zijn zo gekozen dat de saliniteit en het getijregime binnen één segment quasi uniform zijn. De OMES segmentering werd reeds toegepast in tal van eerdere studies (e.g. 6-jaarlijkse evaluatie van het Schelde-estuarium (Maris *et al.*, 2014)) en vormt op die manier een goede uitgangsbasis voor de begrenzing van de rekencellen. Een overzicht van de OMES segmenten (rekencellen) wordt gegeven in Figuur 4.

Figuur 4 – Opdeling Zeeschelde en bijrivieren volgens de OMES segmenten

3.3 De tijd: rekenperiode

De eerste sedimentbalans voor de Zeeschelde gebeurde voor de periode 2001-2011. Voorliggende sedimentbalans bouwt hierop verder en beslaat de periode 2011-2016. In tegenstelling tot de Westerschelde waar de sedimentbalans op jaarlijkse basis wordt gemaakt, is dit voor de Zeeschelde niet mogelijk door het ontbreken van jaarlijkse gebiedsdekkende topo-bathymetrische opnames. De beschikbaarheid van deze opnames is bepalend voor de periode waarover de sedimentbalans kan worden opgemaakt. In het kader van MONEOS (Meire & Maris, 2008) werd voorgesteld de opnamefrequentie op te hogen naar jaarlijkse voor de Beneden-Zeeschelde, minstens 3-jaarlijks voor de Boven-Zeeschelde en minstens 6-jaarlijkse voor de bijrivieren. Dit heeft ertoe geleid dat er in het laatste decennium aanzienlijk meer opnames beschikbaar zijn dan voorheen, waardoor ook de sedimentbalans kan worden opgemaakt voor een periode van 5 jaar. In Tabel 1 wordt een overzicht gegeven van beschikbare bathymetrische opnames in het laatste decennium voor de Beneden-Zeeschelde, Boven-Zeeschelde, Rupel en Durme. Op basis van de beschikbare opnames is ervoor gekozen om de sedimentbalans te berekenen over de periode 2011-2016. Voor de Durme is er geen gebiedsdekkende opname beschikbaar voor 2016. In plaats daarvan werden metingen van 2013 en 2014 gebruikt (zie verder § 3.4.1).

Tabel 1 – Overzicht beschikbare gebiedsdekkende opnames voor Beneden-Zeeschelde, Boven-Zeeschelde, Rupel en Durme

Referentie- jaar	Beneden- Zeeschelde		Boven- Zeeschelde		Rupel		Durme	
	Bathymetrie	Lidar	Bathymetrie	Lidar	Bathymetrie	Lidar	Bathymetrie	Lidar
“2001”	2000-2001	2001	2001	2001	1995	2001	1997	2001
“2011”	2011	2011	2011-2012	2011	2010	2011	2011	2011
“2016”	2016	2016	2016	2016	2016	2016	2013-2014	2016

3.4 De basis: topo-bathymetrische opnames

Het vertrekpunt voor het berekenen van de sedimentbalans zijn de veranderingen in topo-bathymetrie. Op basis van de beschikbare gebiedsdekkende opnames (§ 3.3) is ervoor gekozen de berekening uit te voeren voor de periode 2011-2016. Het bekomen van de veranderingen per rekencel wordt in de volgende paragraaf beschreven. Om de waargenomen veranderingen door te rekenen naar de verandering voor de zand- en slibfractie zal op basis van de beschikbare lithologische gegevens het aandeel van beide fracties bepaald worden. Aangezien dit aandeel niet constant is over de verschillende ecotopen, wordt bij de omrekening expliciet rekening gehouden met de verschillende ecotopen (§ 3.4.2). Daarnaast zal voorliggende sedimentbalans opgesteld worden als een massabalans, in tegenstelling tot eerdere volumebalansen. Aangezien uit de topo-bathymetrische opnames volumeveranderingen worden afgeleid, dienen deze volumeveranderingen omgerekend te worden naar veranderingen in sedimentmassa. Hiervoor werd een methodiek gevolgd (§ 3.4.3) die expliciet rekening houdt met het relatieve aandeel van zand en slib, aangezien deze verhouding de porositeit beïnvloedt, en alzo het relatieve aandeel van water en sediment.

3.4.1 Verschilgrid topo-bathymetrieën

De bathymetrische gegevens zijn afkomstig uit de sectiekaarten voor de Zeeschelde die opgemeten worden via multibeam echo soundings door Vlaamse Hydrografie. Deze werden gecombineerd met topometrische data die met behulp van LIDAR verzameld worden, om ook de ondiepere (en moeilijk peilbaar vanop het water) delen mee op te kunnen nemen in de sedimentbalans. Deze metingen worden door afdeling Maritieme Toegang omgezet naar gebiedsdekkende grids met een resolutie van 1x1 m. Voor de Durme en Boven-Zeeschelde zijn geen jaarlijkse metingen beschikbaar (Tabel 1, zie ook verder).

Voor het bepalen van de volumeverschillen tussen de bathymetrie van 2011 en 2016 werd allereerst een verschilgrid berekend (verschilgrid = 2016-2011). Een positieve waarde in het verschilgrid duidt op accumulatie van sediment tussen 2011 en 2016, een negatieve waarde duidt op erosie van sediment. Vervolgens werd per OMES-zone (indeling rekencellen) en ecotoopklasse (lithologische indeling) op basis van deze verschilgrids via de ArcGIS-functie 'Focal Statistics' het sedimentatievolume en erosievolume berekend. Het verschil tussen beide volumes is uiteindelijk de netto-volumeverandering en kan geschreven worden als:

$$\Delta V_t = V_s - V_e \quad (1)$$

Met: ΔV_t = netto-volumeverandering in een bepaalde rekencel & ecotoop over tijdsinterval t [m³]

V_s = het sedimentatievolume over tijdsinterval t [m³]

V_e = het erosievolume over tijdsinterval t [m³]

Indien $\Delta V_t > 0$ dan heeft er over het betreffende tijdsinterval in de specifieke rekencel meer sedimentatie dan erosie plaatsgevonden. Indien $\Delta V_t < 0$ dan heeft er meer erosie dan sedimentatie plaatsgevonden.

Voor de Durme stelt zich het probleem dat de topo-bathymetrische gegevens minder frequent beschikbaar zijn. Voor de Durme waren enkel bathymetrische gegevens beschikbaar uit 2013 en 2014. De topografische gegevens echter dateren wel uit 2016. Om dit verschil in periode tussen beide peiling in rekening te brengen, werden de volumeveranderingen telkens verrekend naar jaarlijkse veranderingen en vervolgens opgeschaald naar de beschouwde tijdsperiode (in casu 5 jaar).

Vergelijking 1 kan dan geschreven worden als:

$$\Delta V = \frac{V_s - V_e}{\Delta t} N \quad (2)$$

Met: ΔV = de netto-volumeverandering over het tijdsinterval N [m^3]

N = het tijdsinterval waarnaar de volumeveranderingen worden verrekend, in dit geval is $N = 5$ (tijdsinterval 2011-2016)

Δt = aantal jaar tussen 2 topo-bathymetrische opnames

Voor de Zeeschelde is Δt gelijk aan 5 jaar, voor de Durme is Δt gelijk aan 2,5 jaar. (Tabel 1).

3.4.2 Lithologische samenstelling

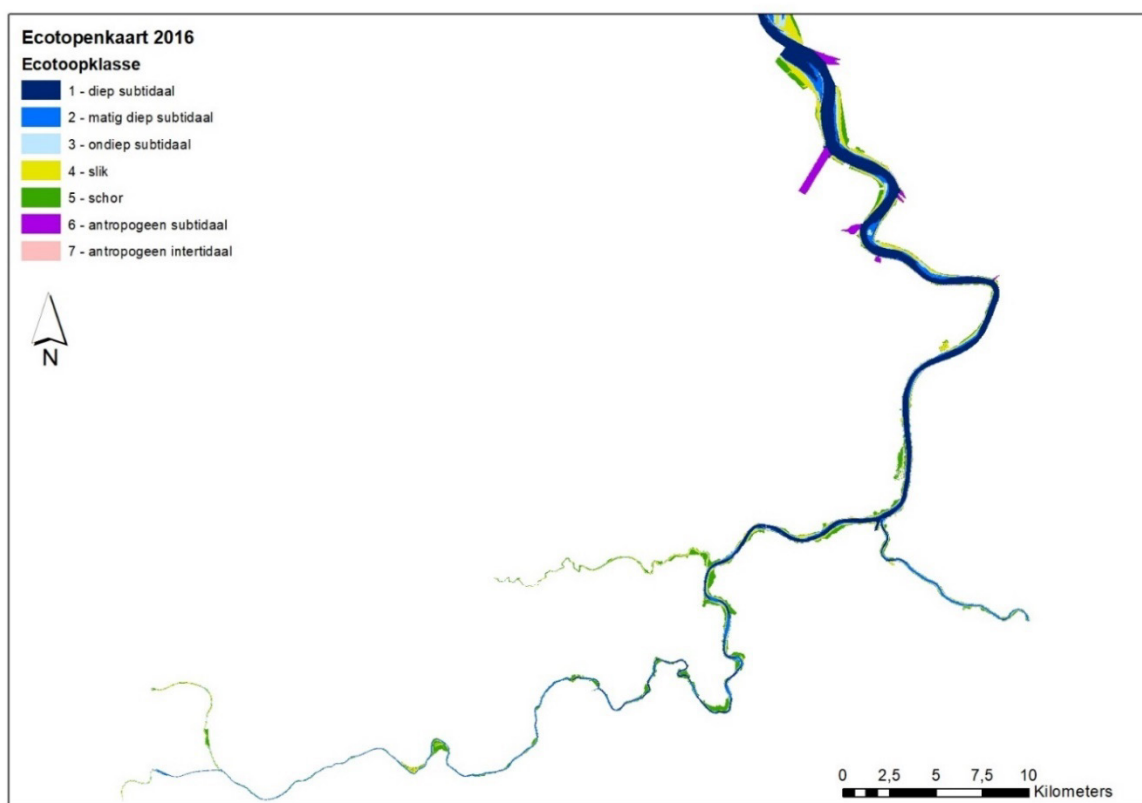
Aangezien de sedimentbalans expliciet opgesplitst wordt voor de zand- en slibfractie, is het noodzakelijk om het relatieve aandeel van de zand- ($63 \mu m - 2000 \mu m$) en slibfractie ($< 63 \mu m$) te kennen. In Vandenbruwaene *et al.* (2017) is ervoor gekozen het aandeel zand en slib te beschouwen per ecotoopklasse. De methodiek wordt eveneens in voorliggend rapport gevolgd. Voor het bepalen van de zand- en slibfractie werd gebruik gemaakt van alle bodemstalen die in het kader van o.a. MONEOS (Van Ryckegem *et al.*, 2017) en de opmaak van de lithologische kaarten (IMDC & V.U.B., 2010) beschikbaar zijn. Voor een overzicht van de bodemstaallocaties wordt verwezen naar Bijlage 2 - Locatie staalnamepunten.

In deze studie werd als basis om kaarteenheden te onderscheiden de ecotopenkaart uit 2016 gebruikt, naar analogie van de ecotopenkaart van 2011 die gebruikt werd in de sedimentbalans voor de periode 2001-2011 (Vandenbruwaene *et al.*, 2017). Ecotopenkaarten zijn immers gebaseerd op fysiotopenkaarten en geomorfologische kaarten (Van Ryckegem *et al.*, 2017), en zijn op die manier sterk gekoppeld aan de lithologische samenstelling van de bodem. De ecotopenkaart van 2016 wordt als representatief beschouwd voor de tijdsperiode 2011-2016. De gedetailleerde ecotopenkaart omvat een groot aantal (~ 20) ecotopen, waarbij verschillende ecotopen slechts een zeer klein areaal bestrijken waarvoor geen bodemstalen beschikbaar zijn. Hierdoor is het niet mogelijk om een exacte lithologische samenstelling van deze ecotopen te bepalen. Daarom werd besloten, naar analogie met de sedimentbalans van 2001-2011 (Vandenbruwaene *et al.*, 2017) de ecotopen te aggregeren in 7 ecotoopklassen (Tabel 2). Bij het aggregeren wordt op basis van systeemkennis gekozen om ecotopen te combineren met gelijkaardige fysische kenmerken. Zo wordt het subtidaal gezien de hogere stroomsnelheden voornamelijk gedomineerd door een zandige bodem, hebben de slikken een intermediaire samenstelling tussen zand en slib, en bestaat de bodemsamenstelling van de schorren gezien de lage stroomsnelheden voornamelijk uit slibrijk sediment. Er werd daarenboven bij deze studie t.o.v. bij de sedimentbalans van 2001-2011 nog een aanvullende klasse toegevoegd 'Antropogeen intertidaal' ter hoogte van slusingangen. (De geaggregeerde ecotopenkaart is weergegeven in Figuur 5).

De beschikbare bodemstalen werden opgedeeld volgens enerzijds de OMES-segmenten en anderzijds per ecotoopklasse. Op basis van alle bodemstalen die binnen een bepaalde ecotoopklasse in het betreffende OMES-segment vallen, werd voor elke ecotoopklasse de mediaan van het aandeel zand- en slibfractie (indien ook een aandeel grind aanwezig was, werd dit niet beschouwd en werd het aandeel zand en slib herleid zodat de som 100% bedroeg) bepaald.

Tabel 2 – Overzicht beschouwde ecotoopklassen

Klasse ID	Beschrijving ecotoopklasse	% van totale oppervlakte
1	Diep subtidaal	40
2	Matig diep subtidaal	15
3	Ondiep subtidaal	8
4	Intertidaal - slik	12
5	Intertidaal - schor	16
6	Antropogeen subtidaal	4
7	Antropogeen intertidaal	4

Figuur 5 – De aggregerde ecotopenkaart van 2016

3.4.3 De porositeit van zand-slib-mengsels

Om een meer robuuste bepaling van het getransporteerde materiaal te bekomen, wordt deze sedimentbalans uitgevoerd als massabalans. Bij de bepaling van getransporteerde volumes wordt immers voorbijgegaan aan de porositeit van het getransporteerde materiaal. Uit onderzoek (e.g. Beard & Weyl, 1973; Kozeny, 1927) blijkt dat de porositeit functie is van de korrelgrootteverdeling. Afhankelijk van de verhouding fijn ten opzichte van grof materiaal, zal de sortering en dus ook de porositeit veranderen. In de literatuur zijn verschillende modellen ontwikkeld om op basis van een volume materiaal en de zand-slibverhouding binnen dat volume, de massa van dit materiaal te bepalen. Binnen voorliggende rapport is ervoor gekozen de formulering van Koltermann et al. (1995) te volgen. Deze ontwikkelde een "ideal packing model" zoals weergegeven in Figuur 6. Met "ideaal" wordt bedoeld dat slechts een type van packing (grof/zandig of fijn) tegelijkertijd voorkomt, en het ene type sediment verstoort de packing van het andere type niet. Dit wil zeggen dat de verhouding voor de porositeit van mengsels met 2 componenten uitgaat van een ideale rangschikking van de korrels waarbij de fijne korrels volledig binnen de ruimtes tussen de grove korrels passen (grove packing) of de grovere korrels verspreid voorkomen binnen een matrix van fijnere korrels (fijne packing). De minimale porositeit komt volgens dit model voor bij een slibgehalte van 40%.

Om de porositeit van een sedimentmengsel van zand en slib te bepalen geldt dan:

Voor $\varphi_v < 0.4$

$$\phi = \phi_{sd} - \frac{\varphi_v}{\varphi_m} * (\phi_{sd} - \phi_m) \quad (3)$$

Voor $\varphi_v \geq 0.4$

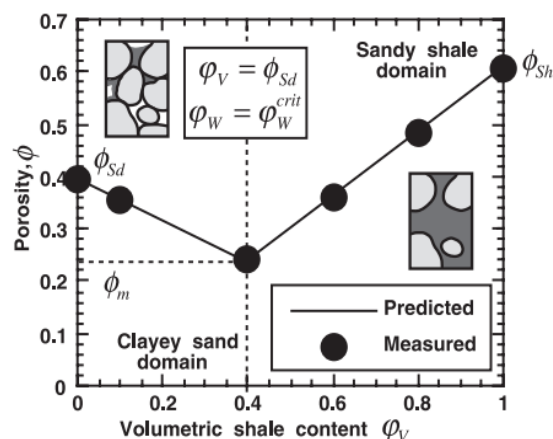
$$\phi = \phi_m + \frac{(\varphi_v - \varphi_m)}{(1 - \varphi_m)} * (\phi_{sh} - \phi_m) \quad (4)$$

Met: φ_v : relatieve aandeel van de slib fractie [-]

ϕ_{sd} : porositeit van zuiver zand [-]

ϕ_{sh} : porositeit van zuiver slib [-]

ϕ_m : minimale porositeit [-], treedt op bij relatief aandeel slib van 40% = 0.24

Figuur 6 – "Ideal packing model": voorspelde porositeit als een functie van het volumetrisch slibpercentage. Een porositeitsminimum treedt op wanneer het volumetrisch slibpercentage gelijk is aan de porositeit van de zandcomponent (Koltermann et al., 1995).

Voor de intertidale ecotoopklassen (slik en schor) is het aandeel slib aanzienlijk hoger dan bij subtidale klassen. In Wang *et al.* (2015) wordt een uitgebreide beschrijving gegeven van de waarde van de droge bulk densiteit die in het Schelde-estuarium is gemeten. Voor slib monsters wordt een waarde van $500 \pm 100 \text{ kg/m}^3$ gevonden, terwijl voor zand monsters de waarde aanzienlijk hoger ligt ($1200\text{-}1500 \text{ kg/m}^3$). Wanneer deze waarden van de droge bulk densiteit omgerekend worden naar een bijbehorende porositeit, resulteert dit (na afronding) in een porositeit $\phi_{sh}=0,8$ voor zuivere slibstalen op het intertidaal en een porositeit $\phi_{sd}=0,4$ voor zuivere zandstalen (zie ook Figuur 6 – Ideaal packing model: voorspelde porositeit als een functie van het volumetrisch slibpercentage. Een porositeitsminimum treedt op wanneer het volumetrisch slibpercentage gelijk is aan de porositeit van de zandcomponent (Koltermann et al., 1995). Figuur 6). Aangezien de compactie van zuiver slib in het intertidaal afwijkt van dit in het subtidaal, is er voor gekozen voor het subtidaal een porositeit $\phi_{sh}=0,6$ te hanteren voor zuivere slibstalen (o.b.v. Wang et al., 2015). Dit resulteert in een minimale porositeit $\phi_m=0,32$ voor het intertidaal (bij 40% klei) en $\phi_m=0,24$ voor het subtidaal.

3.4.4 Van volume naar massa

Met behulp van bovenstaande stappen, waarbij expliciet rekening gehouden wordt met de variatie van porositeit op basis van het relatieve aandeel zand- en slibfractie, kunnen de uit de topo-bathymetrische opnames afgeleide volumeveranderingen omgerekend worden naar veranderingen in massa:

Voor zand:

$$\Delta m_{zand} = \rho_{zand} \cdot [\Delta V_{tb} \cdot (1 - \phi) \cdot (1 - \phi_v)] \quad (5)$$

Voor slib:

$$\Delta m_{slib} = \rho_{slib} \cdot [\Delta V_{tb} \cdot (1 - \phi) \cdot \phi_v] \quad (6)$$

Met: Δm_{zand} : de verandering van de massa zand [kg]

Δm_{slib} : de verandering van de massa slib [kg]

ρ_{zand} : de densiteit van zuiver zand [kg/m^3] (= 2650 kg/m^3)

ρ_{slib} : de densiteit van zuiver slib [kg/m^3] (= 2650 kg/m^3)

ΔV_{tb} : de volumeverandering bepaald uit de topo-bathymetrie [m^3]

ϕ : de porositeit van het zand-slibmengsel [-]

ϕ_v : het relatieve aandeel van de slibfractie [-] (verschillend per ecotoopklasse)

3.5 Antropogene invloeden

Doordat de sectiekaarten telkens in het voorjaar (februari – maart) opgemeten worden, is ervoor gekozen de ingreepgegevens te beschouwen van de periode 1/1/2011 – 1/1/2016. Dit leidt tot een kleine overschatting van de ingreepgegevens in 2011 en analoog, een onderschatting voor 2016. De keuze van 1 januari is gemaakt omwille van het feit dat bepaalde ingreepgegevens slechts op jaarbasis beschikbaar zijn, en is dan ook toegepaste op alle ingreepgegevens, ook wanneer deze met een hogere resolutie beschikbaar waren.

3.5.1 Baggeren en storten ten behoeve van de maritieme toegankelijkheid

Om de maritieme toegankelijkheid te garanderen worden door de afdeling Maritieme Toegang (aMT) quasi continu onderhoudsbaggerwerken uitgevoerd. Deze baggerwerken vinden plaats op verschillende drempels in de Beneden-Zeeschelde (deel grens tot sluis van Wintam) en omvatten zowel zanderige als slibrijke specie. De gebaggerde specie wordt volledig teruggestort op specifieke stortlocaties, waarbij eveneens een onderscheid gemaakt wordt in het type specie (zand vs. slib). Een overzicht van de bagger- en stortlocaties in de Beneden-Zeeschelde wordt gegeven in respectievelijk Figuur 7 en Figuur 8.

Een aantal bagger- en stortzones liggen uitgespreid over 2 verschillende rekencellen. Zo ligt stortlocatie Oosterweel voor een deel in rekencel 11, en een deel in rekencel 12 (Figuur 7). Aangezien bij de opmaak van de sedimentbalans de specie toegewezen wordt aan één rekencel, wordt een opsplitsing van de betreffende sedimentmassa gedaan a rato van het areaal van de zone in de rekencel ten opzichte van het totale areaal van de zone. Tabel 3 geeft een overzicht van de stort- en baggerzones die deel uitmaken van 2 rekencellen en het percentage van deze zones dat zich binnen elk van deze zones bevindt.

Tabel 3 – Overzicht van Stort- en Baggerzones die binnen 2 OMES-rekencellen liggen

Stortzone	OMES-rekencel	
	Ketelputten	11 (65,4%)
Oosterweel	11 (78,8%)	12 (21,2%)
Vlakte van Hoboken	13(68,6%)	12 (31,4%)
Baggerzone		
Drempel van Frederik	10 (69,2%)	9 (30,8%)
Drempel van Krankeloon	11 (75,2%)	12 (24,8%)
Ketelplaat	11 (67,6%)	10 (32,4%)

De gebaggerde en gestort sedimentmassa's worden geregistreerd door de afdeling Maritieme Toegang. Sinds 2012 worden deze gegevens geregistreerd op individuele trip-basis (i.e. per cyclus van baggeren – varen – storten – terugvaren). Voor de periode 2012-2016 werd dan ook gebruik gemaakt van deze gedetailleerd gegevens, waarbij op basis van de geregistreeerde densiteit van het sedimentmengsel en het beunvolume de massa van het gebaggerde sediment werd berekend. Dit verliep als volgt:

$$\rho_{beun} = \frac{m_{lading}}{V_{beun}} \quad (7)$$

$$n = \frac{\rho_{sediment} - \rho_{beun}}{\rho_{sediment} - \rho_{water}} \quad (8)$$

$$m_{\text{sediment}} = (1 - n) \cdot \rho_{\text{sediment}} \cdot V_{\text{beun}} \quad (9)$$

Waarbij ρ_{sediment} de densiteit van puur sediment is (2,65 t/m³), ρ_{water} de densiteit van water is (1,00¹ t/m³) en n de porositeit is.

De alzo berekende massa's van gebaggerd en gestort sediment per bagger- en stortzone worden vervolgens geaggregeerd tot het niveau van de rekencellen, rekening houdend met eventuele spreiding van zone over 2 rekencellen.

Aangezien de gedetailleerde informatie voor 2011 niet beschikbaar is, wordt hiervoor een benaderende methodiek gevolgd. Voor 2011 werden op weekniveau stortvolumes geregistreerd, alsook het type specie. Op basis van de gemiddelde verhouding tussen de massa en dit volume (periode 2012-2020), werden de beschikbare bagger- en stortvolumes omgerekend naar de bijbehorende sedimentmassa. Voor slib en niet peilbaar zand werd hiervoor een factor 1,606 toegepast, voor peilbaar zand is dit 1,456 (zie Dams et al., 2016).

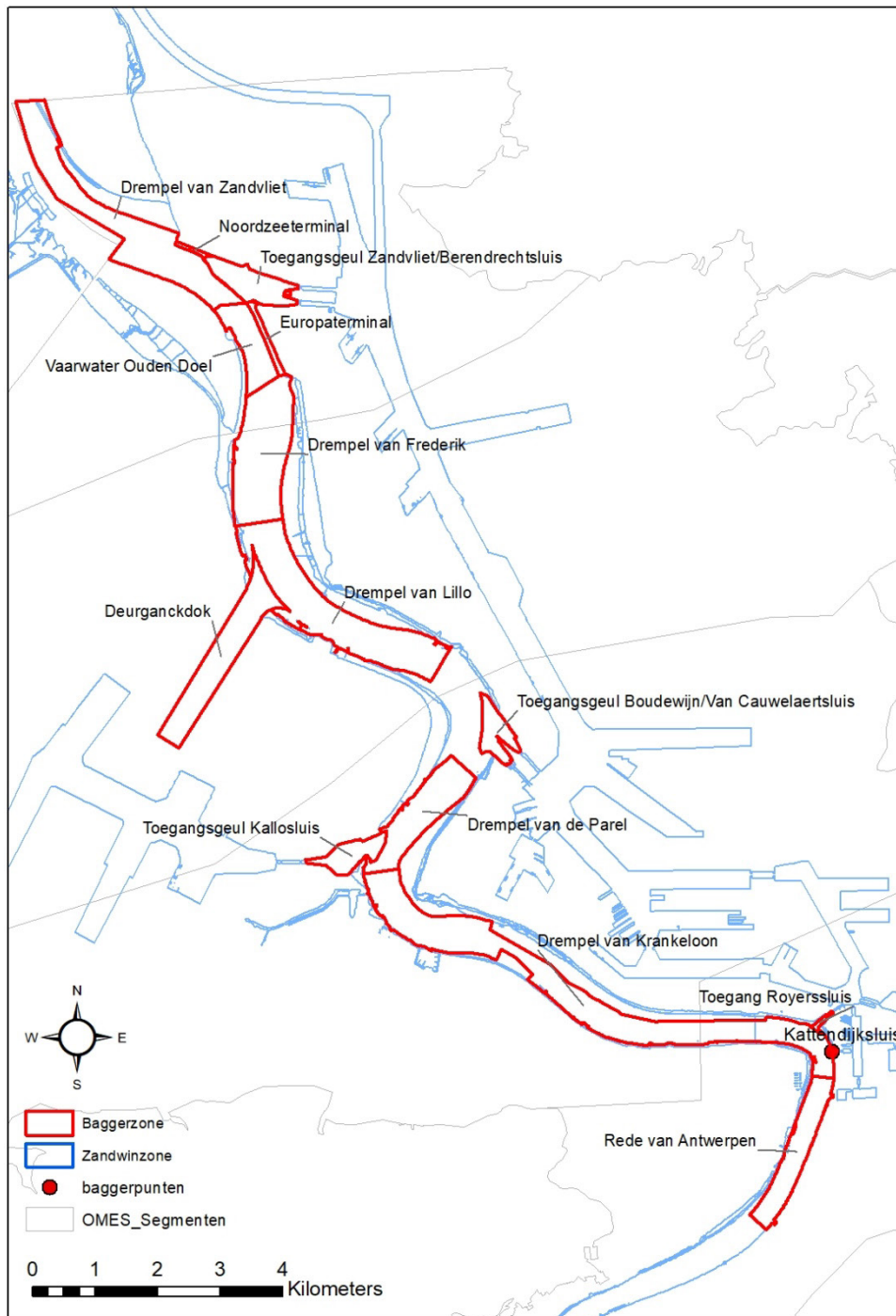
Merk op dat de hier gevolgde methodiek (massa-balans) voor de ingreepgegevens het voordeel geeft dat er geen specifieke aannames dienen te gebeuren rond verschillen in beunvolume vs. in situ volume voor deze ingreepgegevens en dat de gebruikte massa rechtstreeks uit de registraties werden afgeleid.

Tabel 4 geeft een overzicht van de gebaggerde en gestorte massa's zand en slib per rekencel voor de periode 1/1/2011 – 1/1/2016.

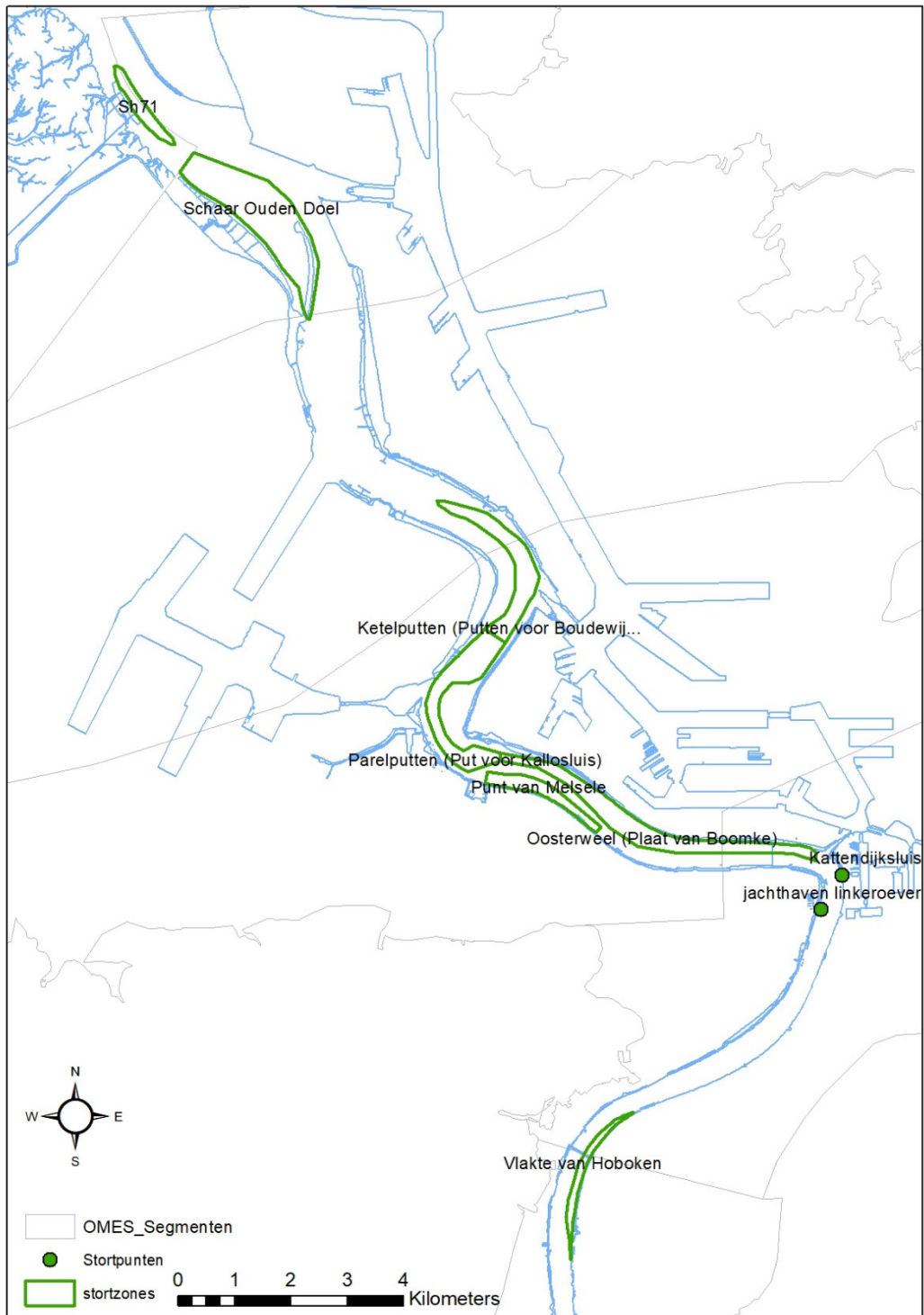
Tabel 4 – Overzicht van de massa gebaggerd en gestort zand en slib per rekencel (bron: aMT)

ZAND		
Rekencel	Baggeren [MTDS]	Storten [MTDS]
9	6,84	11,7
10	4,55	-
11	0,79	-
12	0,09	-
SLIB		
Rekencel	Baggeren [MTDS]	Storten [MTDS]
9	8,07	< 0,01
10	15,2	-
11	3,25	24,1
12	< 0,01	2,73

¹ Hier wordt uitgegaan van zoetwater, hoewel dit voor de Zeeschelde varieert tussen brak en zoet, waardoor de densiteit van het water zal variëren. De invloed hiervan is echter beperkt in de uiteindelijke berekening van de sedimentbalans.

Figuur 7 – Baggerlocaties in de Beneden-Zeeschelde

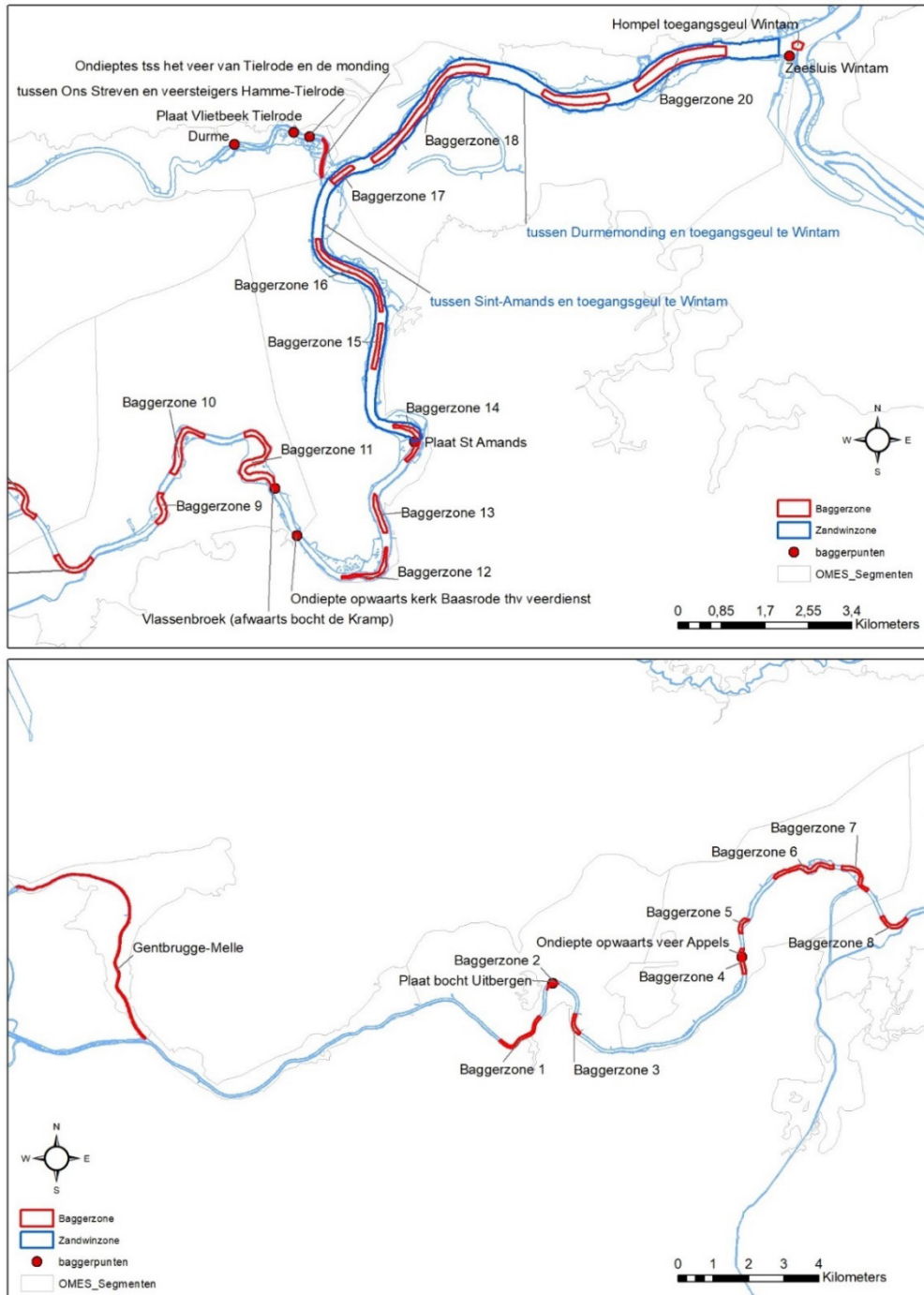

Figuur 8 – Stortlocaties in de Beneden-Zeeschelde

3.5.2 Baggeren en storten (overig)

Naast de bagger- en stortwerkzaamheden in de Beneden-Zeeschelde om de maritieme toegankelijkheid te garanderen, vinden er in de Boven-Zeeschelde eveneens bagger- en stortactiviteiten plaats. Deze werken gebeuren eveneens ten behoeve van de toegankelijkheid of vinden plaats in het kader van infrastructurele projecten (e.g. dijkwerken). De informatie is minder gedetailleerd en wordt door de Vlaamse Waterweg (DVW) ter beschikking gesteld. Het betreft jaarlijkse volumes van bagger- en stortactiviteiten, toegewezen aan een bepaalde locatie in de Boven-Zeeschelde. De ligging van deze zones is terug te vinden op Figuur 9.

Figuur 9 – Baggerlocaties in de Boven-Zeeschelde (afwaarts (boven) en opwaarts (onder))

Aangezien er geen specifieke informatie beschikbaar is omtrent het type gebaggerd sediment, wordt dezelfde methodologie toegepast als bij de topo-bathymetrische volumeveranderingen; op basis van de ligging van de zone wordt deze toegewezen aan een bepaalde ecotoopklasse. De zand-slib-verhouding voor deze ecotoopklasse wordt toegepast bij de omrekening naar de gebaggerde sedimentmassa. Tabel 5 geeft het overzicht van de gebaggerde massa's sediment in de Boven-Zeeschelde voor de periode 1/1/2011 – 1/1/2016. De hoeveelheden zijn aanzienlijk lager dan deze van de Beneden-Zeeschelde, al dient tevens opgemerkt te worden dat de dimensies van de natte sectie sterk afnemen naarmate men meer opwaarts komt. Opvallend zijn de grote hoeveelheden in de Durme, die toe te schrijven zijn aan een grote baggeractie in de beschouwde periode.

Tabel 5 – Overzicht van de massa gebaggerd zand en slib per rekencel in de periode 2011 -2016 (bron: DVW)

Rekencel	Zand [MTDS]	Slib [MTDS]
14	0,20	1,00
15	0,01	0,01
16	< 0,01	0,01
17	< 0,01	< 0,01
18	0,02	0,03
19 trGM	0,17	0,24
Durme	0,85	1,19

3.5.3 Zandwinning

Naast de onderhoudsbaggerwerken (al dan niet in combinatie met terugstorten van specie), vindt er ook commerciële zandwinning plaats in de Zeeschelde. Deze vindt plaats op 2 locaties in de Zeeschelde: Schaar van Ouden Doel (rekencel 9) en ter hoogte van de monding van de Rupel (rekencellen 13, 14 en Rupel).

Aangezien het hierbij de expliciete bedoeling is louter zand te onttrekken uit het systeem, wordt de fijne fractie (slib) bij het winnen uitgespoeld. Omwille van deze werkwijze worden de onttrokken volumes dan ook volledig als zandfractie beschouwd. De omrekening van volume naar massa gebeurt op basis van de aanname dat het louter om zand gaat (met bijbehorende porositeit $n = 0,4$). Tabel 6 geeft een overzicht van de gewonnen massa's zand per rekencel voor de periode 1/1/2011 – 1/1/2016.

Tabel 6 – Overzicht van de massa zand onttrokken door zandwinning per rekencel (bron: aMT)

Rekencel	Zand [MTDS]
9	14,6
13	0,20
14	0,04
Rupel	0,10

3.6 Uitwisseling met de havendokken

De niet-getijgebonden havendokken in het Antwerps havengebied zijn van het estuarium gescheiden door sluisen. Bij het openen van de sluisen ontstaan er densiteitsstromingen waardoor sediment van en naar de dokken wordt getransporteerd. Het gaat voornamelijk om het transport van slibrijk sediment dat accumuleert in de toegangsgeulen net voor de sluisen. Het getransporteerde sediment zet zich af in de dokken en wordt in een latere fase uitgebaggerd. Voor de periode 2001-2011 bedraagt de jaarlijkse sedimentatiehoeveelheid in de rechteroeverdokken om en bij de 500 000 TDS (Heylen, 2013).

Sinds de berekening van de vorige sedimentbalans zijn geen nieuwe gegevens beschikbaar gekomen. Voor voorliggende berekening wordt dan ook vastgehouden aan bovenstaand getal, dat reeds in de literatuurstudie in het kader van het project “Slibbalans Zeeschelde” (Dams *et al.*, 2016) werd gerapporteerd.

De totale massa dient verdeeld te worden over de verschillende sluiscomplexen (en dus bijbehorende rekencel). Aangezien de onderhoudsbaggerwerkzaamheden in de dokken op linkeroever verwaarloosbaar zijn ten opzichte zijn van deze op rechteroever, wordt verondersteld dat de sedimentflux doorheen de Kallosluis zeer klein is en wordt hiervoor de waarde 0 aangenomen. Echter, doordat de processen voor de Kallosluis niet verschillen voor de sluisen op rechteroever, kan deze aanname in vraag gesteld worden. In verder onderzoek binnen dit project, zal getracht worden een nauwkeurigere inschatting te maken voor de uitwisseling naar de dokken (LO en RO), momenteel zijn er echter geen betere inschattingen voorhanden.

In (Vandenbruwaene *et al.*, 2017) werd de massa evenredig over de verschillende complexen verdeeld. Aangezien de grootte van de sluisen aanzienlijk verschillend is, alsook het aantal versassingen per jaar en de lokale sedimentconcentratie verschilt, passen we hier een aangepaste verdeling toe. Er wordt een verdeelsleutel toegepast evenredig met het product van het uitgewisselde watervolume door versassingen en de lokale sedimentconcentratie in de Schelde ter hoogte van het sluiscomplex. De watervolumes werden overgenomen uit de waterbalans voor de haven van Antwerpen (Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen, 2001), terwijl de sedimentconcentratie bepaald werd als de mediane waarde van de oppervlakteconcentratie uit de OMES-dataset voor de periode 2011-2016 (Bron: UAntwerpen i.o.v. De Vlaamse Waterweg). Op deze manier wordt een relatieve bijdrage per sluiscomplex bepaald, wat toegepast wordt op de gerapporteerde waarde van 500 000 TDS/jaar. Tabel 7 geeft het overzicht van de slibfluxen doorheen de sluisen voor de verschillende sluiscomplexen, uitgaande van een jaarlijkse aanvoer van 500 000 TDS naar de dokken.

Tabel 7 – Overzicht slibfluxen doorheen sluiscomplexen over periode 1/1/2011-1/1/2016

Sluiscomplex	Reken cel	ΔV [Mm ³]	SSC [mg/L]	Relatief aandeel [%]	Hoeveelheid slib [MTDS]
Berendrecht-Zandvliet (RO)	9	231	45	51%	1,29
Boudewijn-Van Cauwelaert (RO)	11	131	57	37%	0,92
Royers (RO)	12	28	83	12%	0,29
Kallo (LO)	11	-	-	-	-

3.7 Fluviaatiele aanvoer van sediment

De fluviaatiele sedimentaanvoer vormt de opwaartse randvoorwaarde voor het berekenen van de sedimentbalans. Er zijn 4 opwaartse randen (Figuur 10) waarover een aanvoer van sediment kan plaatsvinden en die door het Waterbouwkundig Laboratorium continu gemeten worden:

- Boven-Zeeschelde te Melle
- Dender te Appels
- Rupel, de combinatie van de verschillende bovenrivieren die samenkomen in de Rupel zijnde de Kleine Nete (Grobendonk), Grote Nete (Itegem), Demer (Aarschot) en Zenne (Epepegem); voor de Dijle worden er door het WL geen metingen uitgevoerd;
- Durme te Lokeren (hier wordt geen sediment aangevoerd vanuit de Moervaart | = 0)

De sedimentaanvoer wordt bepaald op basis van de gemeten debieten en sedimentconcentraties (via staalname of afgeleid uit de turbiditeit). Aangezien de metingen van de sedimentconcentratie gebeuren op één punt in de dwarssectie, dient er nog een correctie te gebeuren om de puntwaarde representatief te maken voor de volledige dwarssectie (via zogenaamde EW-correctie). Voor een uitvoerige beschrijving van de methodiek wordt verwezen naar Vos *et al.* (2019) en Brackx *et al.* (2019).

Tabel 8 geeft een overzicht van de fluviaatiele sedimentaanvoer voor de periode 2011-2016 (bron: Vandenbruwaene *et al.* (in voorbereiding)). Voor de Dijle werden er in deze periode geen metingen uitgevoerd en werd een gemiddelde sedimentlading aangenomen voor de periode 2001-2011.

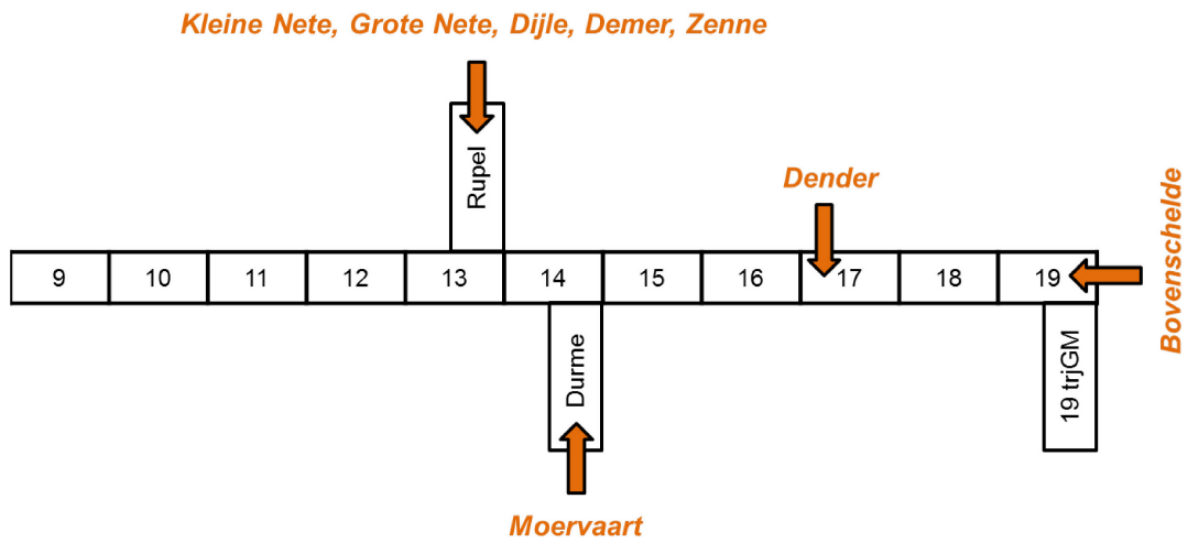
Tabel 8 – Overzicht van de fluviaatiele sedimentaanvoer voor de verschillende rivieren over de periode 2011-2016

Totale sedimentlading [TDS]			
Jaar	Rupel (KN, GN, Dijle, Demer, Zenne)	Boven-Zeeschelde (Melle)	Dender (Appels)
2011	167.401	106.199	37.805
2012	192.514	271.356	121.430
2013	203.985	288.872	133.108
2014	151.716	155.678	108.696
2015	187.784	121.870	90.922
2016	299.465	139.242	124.217
Totaal	1.202.863	1.083.217	616.178

De gerapporteerde sedimentladingen omvatten alle sedimentfracties. Vermits de sedimentbalans een onderscheid maakt tussen zand en slib, werd het aandeel van beide fracties berekend op basis van staalnames die plaatsvinden in de rivieren. Meer specifiek werd gebruik gemaakt van de ISCO stalen en schepstalen te Gavere (Bovenschelde), Appels (Dender), Duffelsluis (Netes), Haacht (Dijle) en Epepegem (Zenne). De laatste drie stations werden als representatief beschouwd voor het fluviaatiele sediment dat in de Rupel terechtkomt. Er werd gekozen om te werken met de stalen afkomstig uit het jaar 2016, het meest recente jaar in de beschouwde periode voor de sedimentbalansberekening. Uit de analyse van de stalen blijkt dat het sediment in de waterkolom hoofdzakelijk tot de slibfractie behoort (Tabel 9). De totale sedimentlading over de periode 2011-2016 werd per rivier opgesplitst in een hoeveelheid zand en een hoeveelheid slib, gebruik makende van de mediaanwaardes in Tabel 9.

Tabel 9 – Slibgehalte van het fluviaatiele sediment in de rivieren Bovenschelde, Rupel en Dender.
 P25 = 25ste percentiel, P50 = mediaanwaarde, P75 = 75ste percentiel

Rivier	Station	Aantal Stalen	Slibgehalte [%]		
			P10	P50	P90
Bovenschelde	Gavere	119	86,1	90,4	96
Rupel	Duffelsluis, Haacht, Eppegem	277	75,6	86,1	90,9
Dender	Appels	115	83,7	91,0	96,3

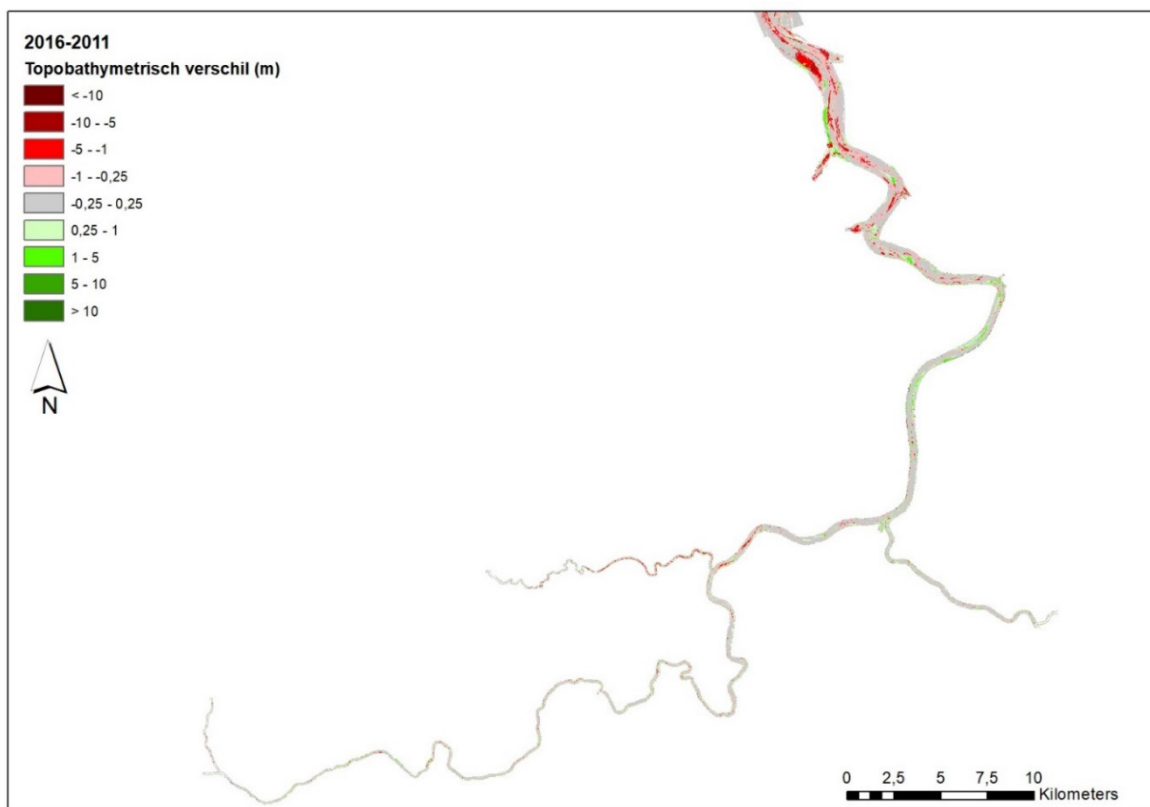

Figuur 10 – Schematische voorstelling van de rekencellen met aanduiding van de randen voor fluviaatiele sedimentaanvoer

4 Resultaten

4.1 Topo-bathymetrie

Figuur 11 geeft de verschilkaart weer van de topo-bathymetrische veranderingen binnen de dijklijnen over de periode 2011-2016. Een meer gedetailleerde voorstelling is opgenomen in Bijlage 1 – Verschilkaarten. Groene kleuren duiden op een accumulatie van sediment tussen 2011 en 2016, rode kleuren duiden op het verdwijnen van sediment. Tabel 10 geeft de volumeveranderingen weer per OMES-segment. Hierbij dient opgemerkt te worden dat deze waarden absoluut zijn, en omwille van de afname in oppervlak van afwaarts naar opwaarts, niet zomaar kunnen vergeleken worden en eerder als een indicatie van de trend dienen bekeken worden. De meest afwaartse segmenten (9-11) worden hierbij gekenmerkt door verdieping in de periode 2011-2016, vanaf segment 12 is er eerder verondieping. De Durme wordt gekenmerkt door verdieping.

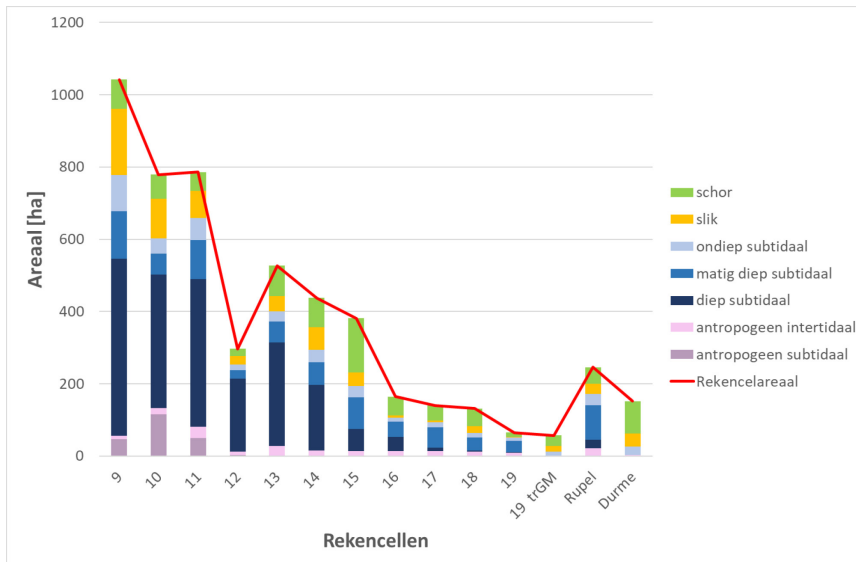
Figuur 11 – Verschilkaart op basis van de bathymetrieën van 2016 en 2011.

Tabel 10 – Volumeveranderingen [Mm^3] per OMES-segment over de periode 2011-2016

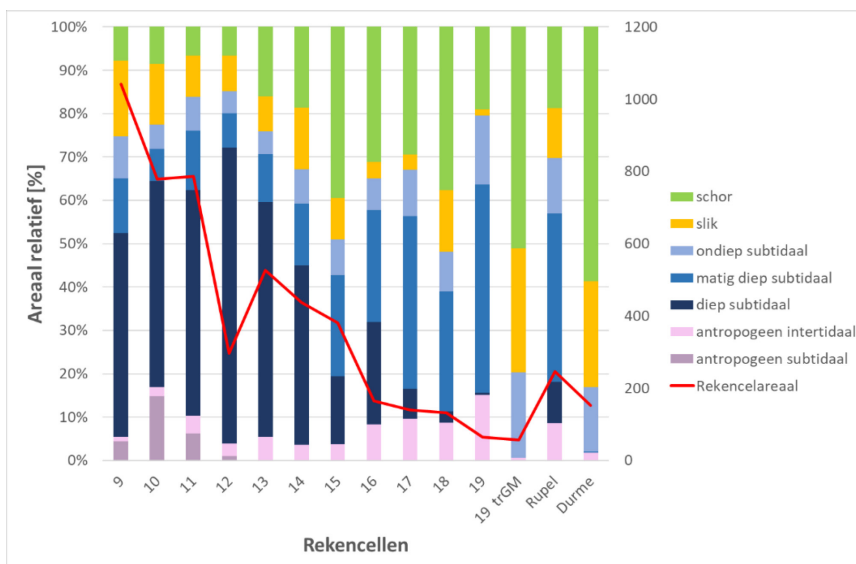
OMES-segment													
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	19 trGM	Durme	Rupel
-4.50	-0.64	-1.21	0.65	0.19	-0.19	0.09	0.01	-0.03	0.03	0.00	-0.04	-0.73	0.06

4.2 Lithologie

Figuur 12 en Figuur 13 geven respectievelijk het areaal aan ecotopen per OMES-segment en het relatieve aandeel van de ecotopen per OMES-segment weer. In Figuur 12 is duidelijk de afname van de oppervlakte in opwaartse richting zichtbaar. Verder verandert de relatieve verhouding van de ecotopen ook doorheen het estuarium. Het areaal intertidaal varieert van ca. 15% (OMES-segment 11 en 12) tot ca. 50% (segment 15 en 18). Voor de Oude Tijarm en de Durme is het aandeel intertidaal nog groter (tot 80%). Vanaf segment 13 zien we ook een afname in het aandeel diep subtidaal, dit door de afname in dimensie (breedte en diepte) van de dwarssecties in het opwaartse deel van het estuarium.

Figuur 12 – Areaal aan ecotopen per Omes-segment

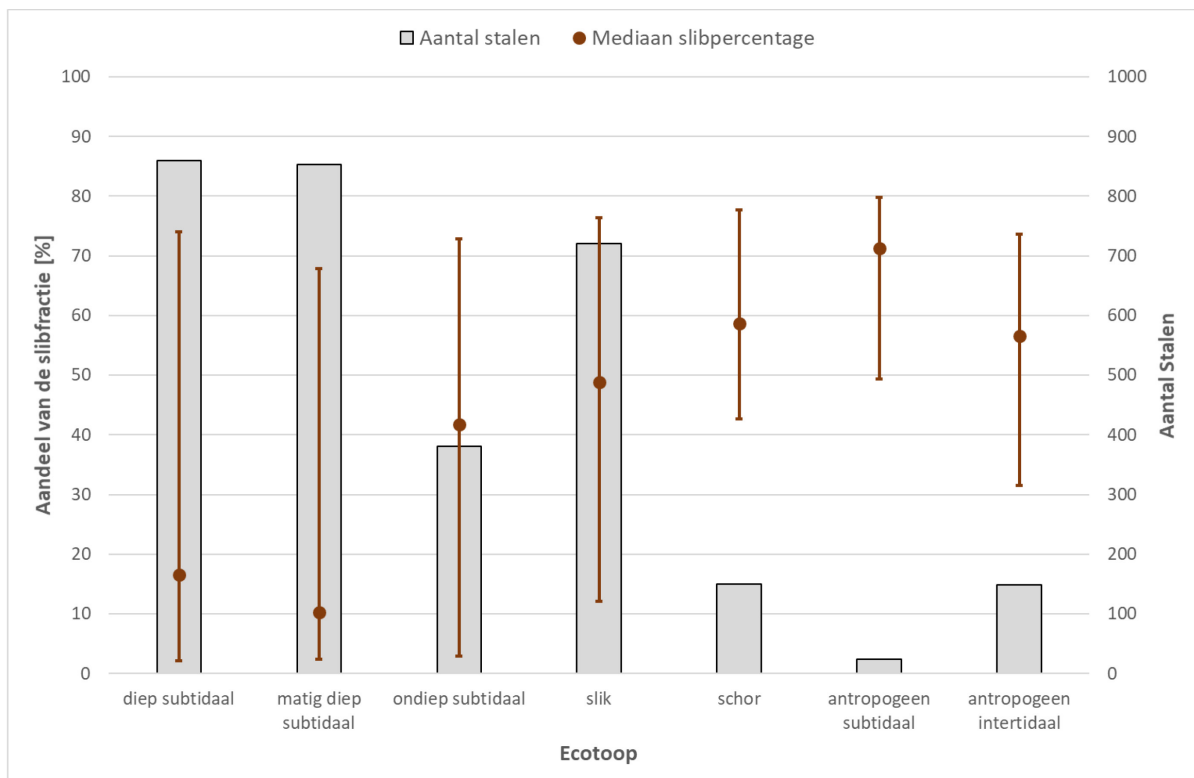

Figuur 13 – Relatieve verhouding aan ecotopen per Omes-segment

Figuur 14 geeft een overzicht van het aantal beschikbare bodemstalen per ecotoopklasse, alsook de mediaan van het aandeel slib voor de bodemstalen. Met uitzondering van het antropogeen subtidaal bevat elke ecotoopklasse meer dan 100 stalen, wat leidt tot een representatief beeld van de bodemsamenstelling van de verschillende ecotoopklassen. De mediaan van het aandeel slib varieert van 10% (matig diep subtidaal) tot 70% (antropogeen subtidaal). Deze variatie hangt samen met het verschil in dynamiek tussen beide ecotoopklassen: de geulen ((matig) diep subtidaal) worden gekenmerkt door hogere stroomsnelheden waardoor het slib niet op de bodem kan bezinken; de antropogene subtidaal gebieden (toegangsgeulen, getijdedokken) worden veelal gekenmerkt door quasi stilstaand water, waardoor de fijne fractie zich hier kan afzetten. Daarnaast kan worden vastgesteld dat ook binnen één bepaalde ecotoopklasse er een aanzienlijke spreiding aanwezig is in het aandeel van de slibfractie, wat te zien is op de foutenbalken, die resp. de P10 en P90 waarde weergeven. In het gevoeligheidsonderzoek (§ 5.1) zal dieper ingegaan worden op deze variatie en de invloed ervan op de zand- en slibbalans.

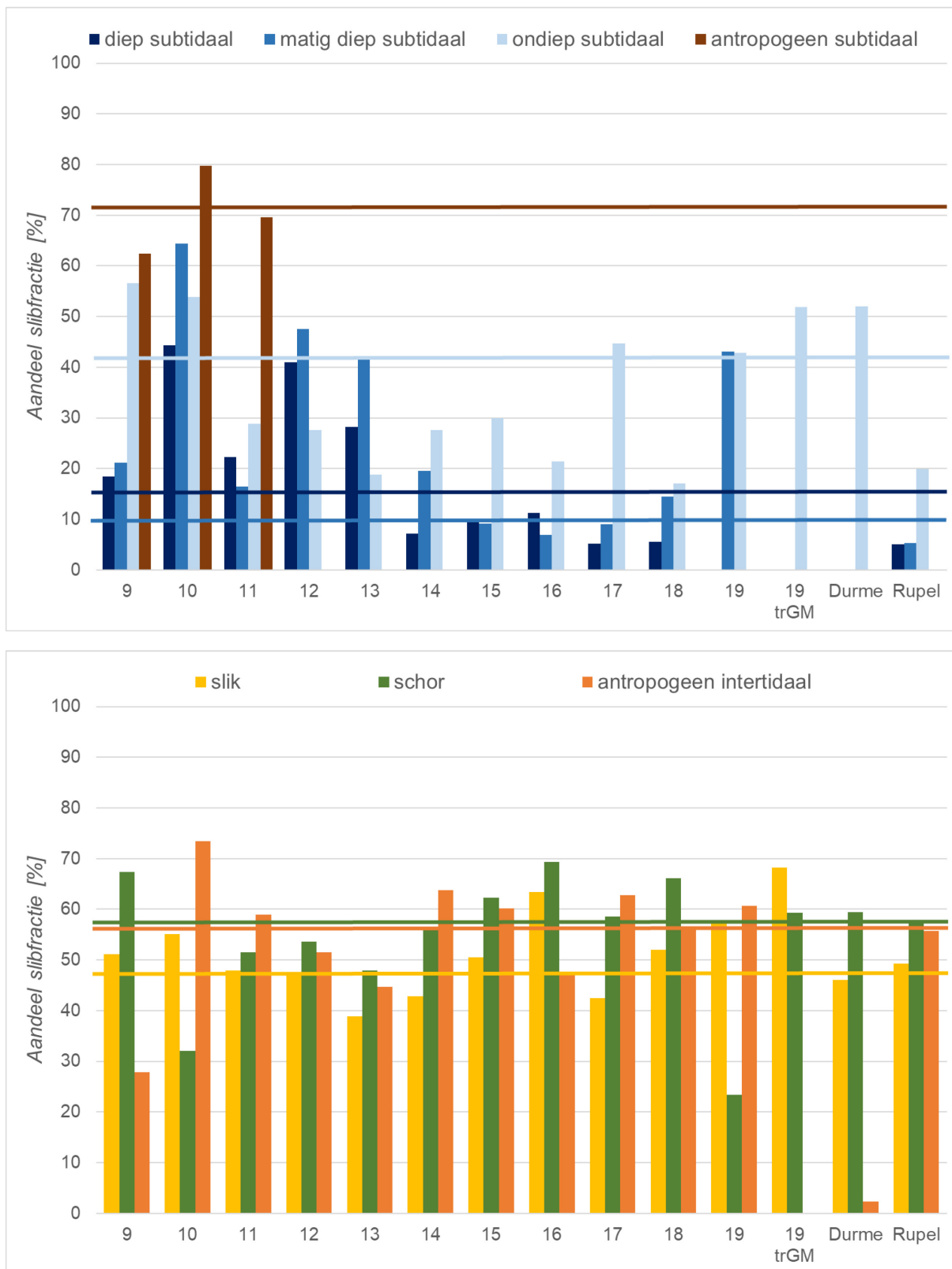
Figuur 15 geeft per ecotoopklasse voor de verschillende OMES-segmenten het aandeel van de slibfractie weer. Tevens wordt de mediaan van de volledige dataset weergegeven (horizontale lijnen). Voor het diep en matig diep subtidaal blijkt het aandeel slibfractie in de Beneden-Zeeschelde (OMES 9-13) hoger te liggen dan de mediane waarde van de volledige dataset, terwijl deze in de Boven-Zeeschelde (OMES 14-19) lager ligt. Voor het ondiep subtidaal is er geen uitgesproken ruimtelijke patroon aanwezig, met uitzondering van de Oude Tijarm en de Durme waar het aandeel van de slibfractie in deze ecotoopklasse hoger ligt dan de mediaan.

Voor de intertidale ecotoopklassen (slik, schor, antropogeen) is de variatie over de verschillende OMES-segmenten minder ten opzichte van de subtidaal ecotoopklassen. Tevens kan voor de intertidale ecotoopklasse geen duidelijk ruimtelijke patroon teruggevonden worden.

Figuur 14 – Zand en slib (in %) per geaggregeerde ecotoopklasse over alle segmenten in de Zeeschelde, voorgesteld aan de hand van mediaanwaarden (bolletjes) en de 10^e en 90ste percentielwaarden (foutenvlaggen).

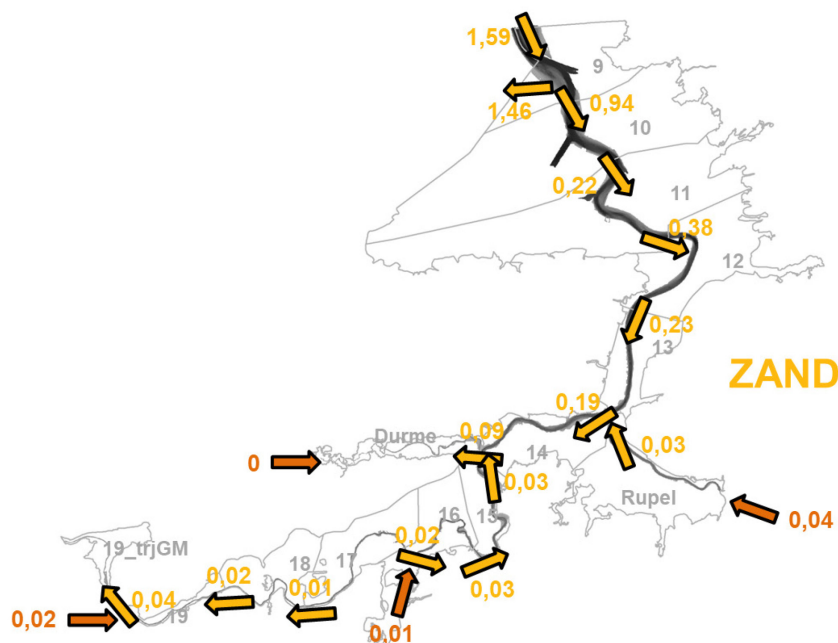
Figuur 15 – Aandeel slijfracctie (P50) voor verschillende OMES-segmenten: subtidale (boven) en intertidale (onder) ecotoopklassen. Volle lijn geeft de mediaan weer per ecotoopklasse voor volledige dataset

4.3 De sedimentbalans

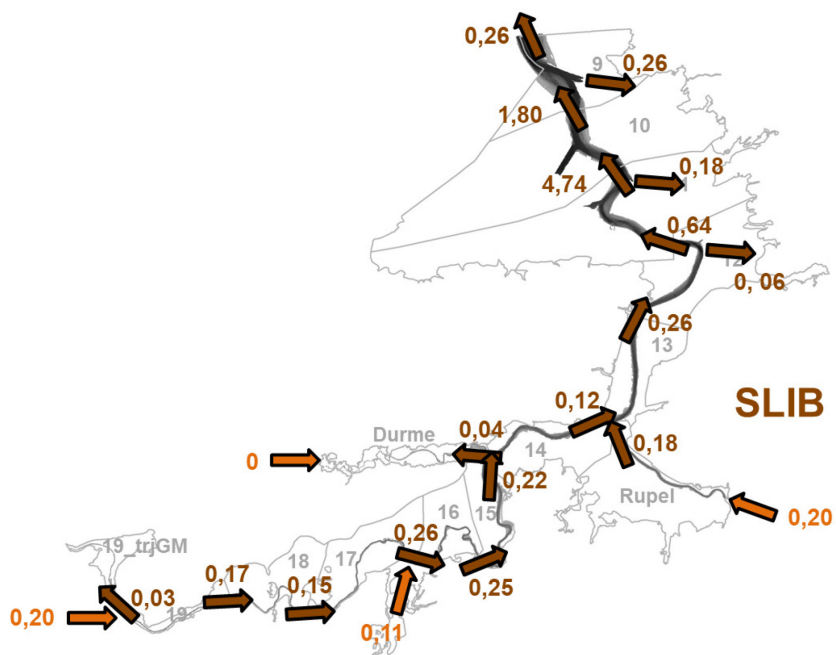
Op basis van de berekende massaveranderingen per rekencel, de menselijke ingrepen en de opgelegde opwaartse randvoorwaarden voor fluviatiele aanvoer (Tabel 8) werd het sedimenttransport over de rekencellen heen berekend. De basisberekening gaat uit van de mediane waarde van het aandeel van de slibfractie per ecotopenklasse en per OMES-segment. Op basis van deze aanname werd de zand- (Figuur 16) en slibbalans (Figuur 17) voor de periode 2011-2016 berekend.

Het zandtransport (Figuur 16) is over het grootste deel van de Zeeschelde opwaarts gericht (vloedgedomineerd). Dit stemt overeen met verwachting aangezien het zandtransport volgens klassieke sedimenttransportformules (e.g. Engelund & Hansen, 1967) evenredig is met de 3^e tot 5^e macht van de snelheid en de maximale vloednelheid in de Zeeschelde hoger is dan de maximale ebsnelheid (Vos *et al.*, 2013). Enkel in de zone tussen de Durme en de Dender is het zandtransport afwaarts gericht. Verder kan worden vastgesteld dat de absolute waarde van de transporten afnemen van afwaarts naar opwaarts, wat toegeschreven kan worden aan de reductie van de geuldimensies in deze richting.

Voor slib observeren we langsheen de volledige Zeeschelde een afwaarts gericht transport (Figuur 17). Enkel naar de Durme en de Oude Tijarm is er een opwaarts gericht transport. De hoogste transportwaardes worden waargenomen in de Beneden-Zeeschelde, vooral over de rand van rekencellen 10-11 en 11-12. Deze verhoogde transportwaardes kunnen we toeschrijven aan de bagger- en stortstrategie. Slib wordt gebaggerd in rekencellen 9 en 10 en wordt vervolgens gestort in rekencellen 11 en 12. Het afwaarts gericht transport zorgt er voor dat de gestorte specie zich steeds opnieuw in afwaartse richting beweegt, wat aanleiding geeft tot sterk verhoogde slibtransporten over de randen van rekencellen 9 tot en met 12. In de Boven-Zeeschelde zijn de transportwaardes duidelijk lager, en meestal kleiner dan 0,25 MTDS/jaar. De slibtransporten zijn in dit deel van het estuarium van dezelfde grootteorde als de fluviatiele sedimentaanvoer, wat erop duidt dat het aangevoerde sediment zich doorheen (van op- naar afwaarts) het estuarium verplaatst.

Figuur 16 – Schematische voorstelling van het zandtransport [MTDS/jaar] over de periode 2011-2016 (referentiescenario)

Figuur 17 – Schematische voorstelling van het slibtransport [MTDS/jaar] over de periode 2011-2016 (referentiescenario).

5 Discussie

5.1 Gevoeligheidsonderzoek

De zand- en slibbalans is opgemaakt op basis van een aantal veronderstellingen en/of keuzes. Er werd een gevoeligheidsonderzoek uitgevoerd waarbij de invloed van de keuze van bepaalde parameters (lithologie, porositeit) nagegaan wordt. De vergelijking wordt telkens uitgevoerd ten opzichte van de basisberekening (§ 4.3), waarbij uitgegaan wordt van het aandeel slibfractie gelijk aan de mediaan (50^e percentiel) per ecotoopklasse en per OMES-segment en de porositeit berekend wordt expliciet rekening houdend met de sedimentsamenstelling (Koltermann et al., 1995).

5.1.1 Lithologie

De beschikbare dataset wordt opgesplitst per OMES segment en ecotoopklasse. In de basisberekening wordt voor elke eenheid de slibfractie bepaald als het 50^e percentiel van deze subset. Om de invloed van de variatie in de metingen na te gaan, werd eveneens een sedimentbalans opgemaakt waarbij de slibfractie bepaald wordt aan de hand van het 10e (P10) en 90e (P90) percentiel. In de berekeningen worden hierdoor scenario's berekend met op de (matig) diepte subtidale gebieden een slibfractie die varieert van 2 % (P10) tot 70 % (P90), waarbij de basisberekening een waarde gehanteerd wordt van 10 à 15 % (P50). Op intertidale gebieden is deze variatie nog groter, variërende van een slibfractie van 10 % (P10) tot 75 % (P90).

De invloed van de keuze van het percentiel in het aandeel van de slibfractie op de zandbalans wordt weergegeven in Figuur 18. Ondanks de grote variatie van de slibfractie, is de variatie in de berekende zandbalans eerder beperkt. Ten opzichte van de basisberekening (P50, Figuur 18 – boven) wordt vastgesteld dat de berekende transporten tussen de verschillende rekencellen bijna niet wijzigen van richting. Enkel bij het hanteren van de P90-waarde wijzigt het afwaarts gericht transport tussen de OMES-segmenten 14 t.e.m. 17 in opwaarts transport. De berekende waarden wijzigen wel en dit het sterkst bij het hanteren van de P90-waarde, waar de transport tot 60% meer vloed-gericht worden.

De invloed van het aandeel van de slibfractie op de slibbalans wordt weergegeven in Figuur 19. De invloed op de berekende slibbalans is groter dan op de zandbalans. Ten opzichte van de basisberekening (P50, Figuur 19 – boven) wordt vastgesteld dat de berekende transporten in het grootste deel van de Zeeschelde niet van richting wijzigen. Wanneer echter de absolute waarden van het transport bekeken worden is bij gebruik van de P50-waarde de Beneden-Zeeschelde slib exporterend, terwijl bij de P10-waarde er zeer beperkte import is. Bij de P90-waarde wordt de export richting de Westerschelde zeer groot.

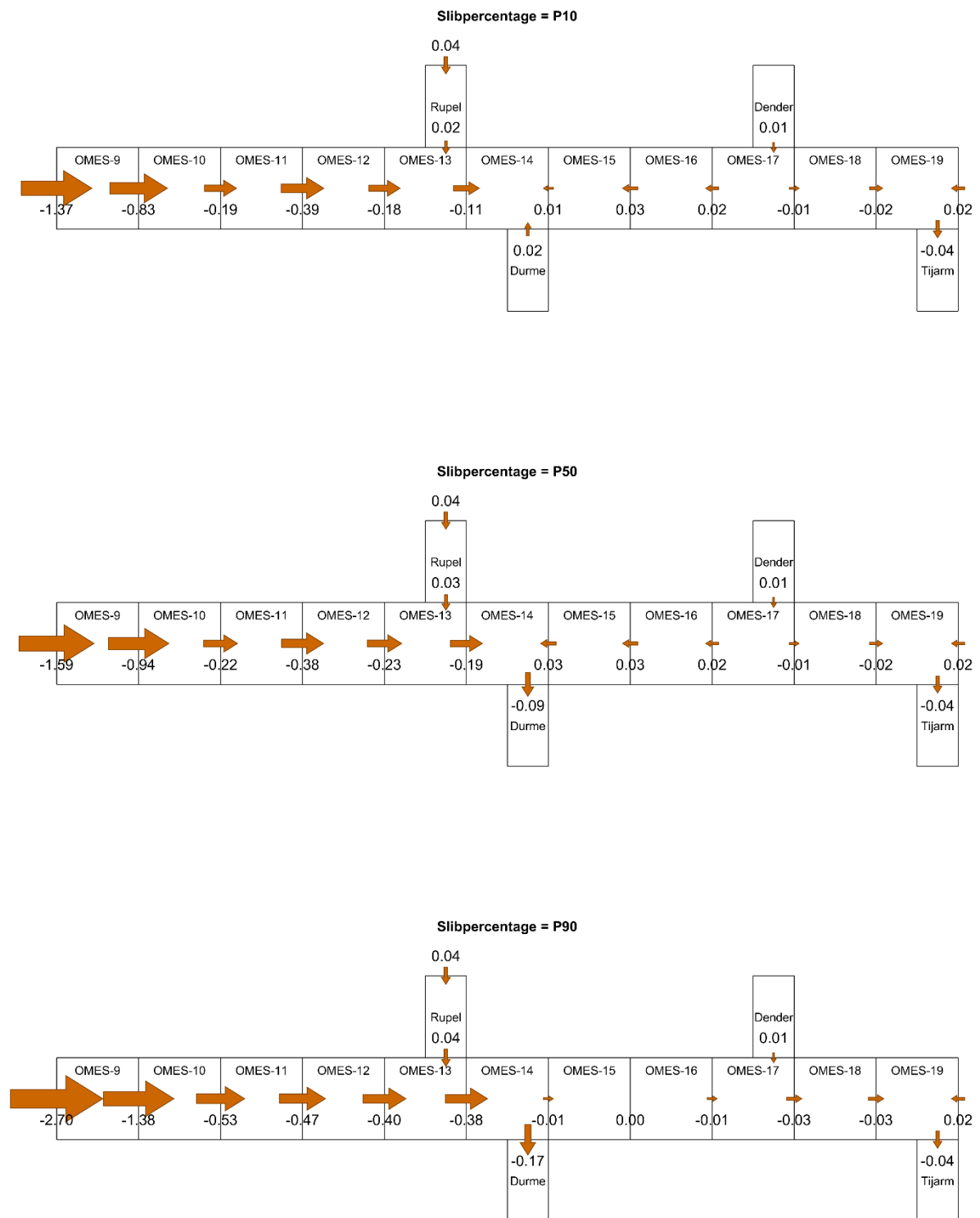
Een bijkomende analyse die werd uitgevoerd richt zich op de invloed van de ruimtelijke aggregatie van het aandeel slibfractie per ecotoopklasse. In Figuur 20 (midden) wordt de berekende zandbalans weergegeven wanneer uitgegaan wordt van één bepaald aandeel van de slibfractie per ecotoopklasse (P50-waarde van alle OMES-segmenten samen). Ten opzichte van de basisberekening (Figuur 20 – boven) wordt vastgesteld dat de invloed zeer beperkt is: de richting van berekende transporten wijzigt niet en ook de berekende transporten verschillen weinig in grootte.

In Figuur 21 (midden) wordt de berekende slibbalans weergegeven wanneer uitgegaan wordt van één bepaald aandeel van de slibfractie per ecotoopklasse (P50-waarde van alle OMES-segmenten samen). Ten opzichte van de basisberekening (Figuur 21 – boven) wordt vastgesteld dat de invloed zeer beperkt is doorheen het estuarium, met uitzondering van de uitwisseling ter hoogte van de overgang naar de Westerschelde waar een halvering optreedt van het eb-gerichte slibtransport.

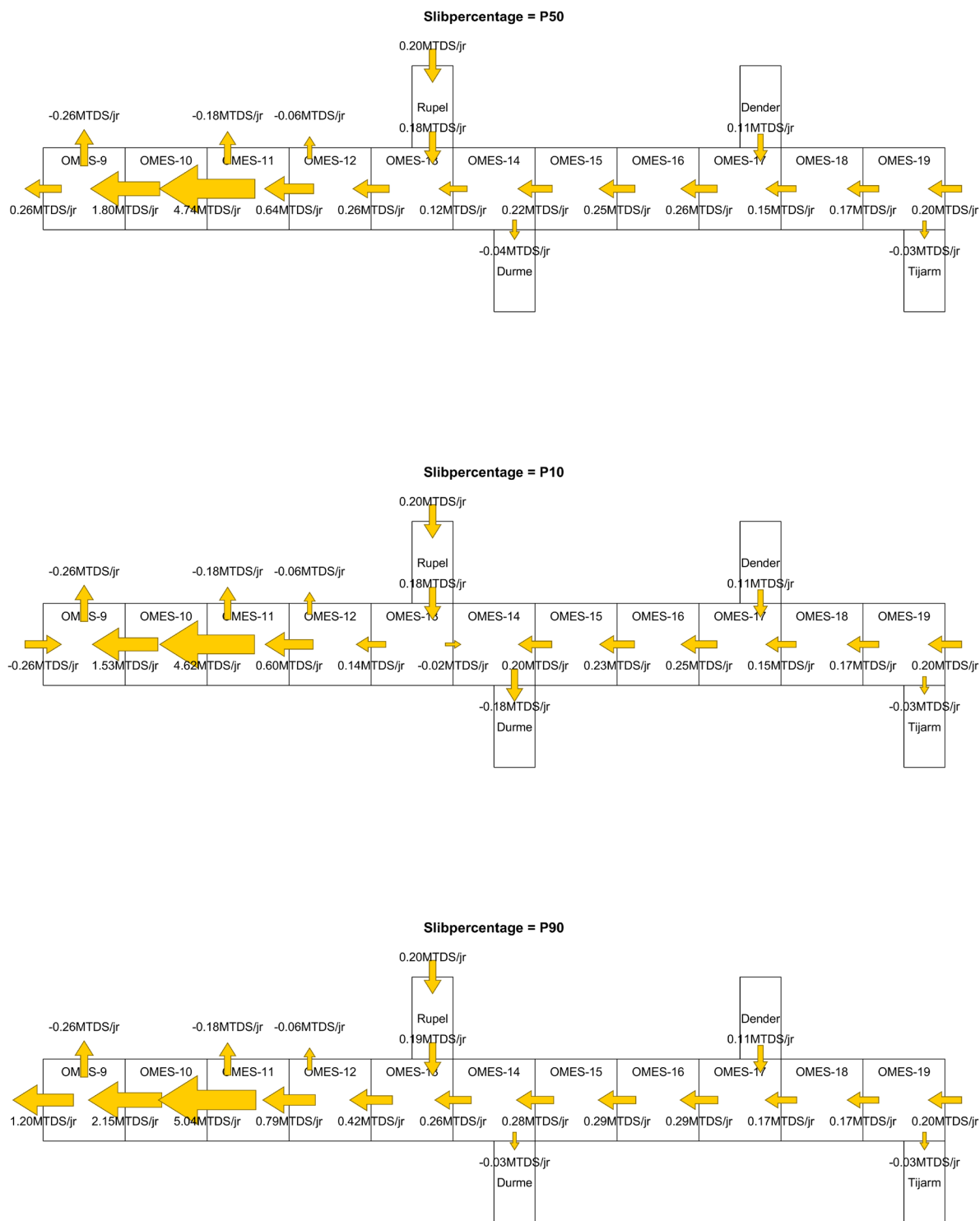
5.1.2 Porositeit

In voorliggend rapport wordt de porositeit berekend rekening houdend met de sedimentsamenstelling. De methode wijkt af van de berekening van de sedimentbalans over de periode 2001-2011 waar uitgegaan werd van een vaste porositeit. Figuur 20 (onder) geeft de berekende zandbalans weer wanneer uitgegaan wordt van een vaste porositeit ($n = 0,4$). Ten opzichte van de basisberekening (Figuur 20 – boven) wordt vastgesteld dat de berekende transporten tussen de verschillende rekencellen niet wijzigen van richting. In de berekende waarden wordt wel een afwijking vastgesteld, doch deze blijft beperkt tot ca. 10%, waarbij de transporten bij vaste porositeit iets meer vloed-dominant / minder eb-dominant worden ten opzichte van de basisberekening.

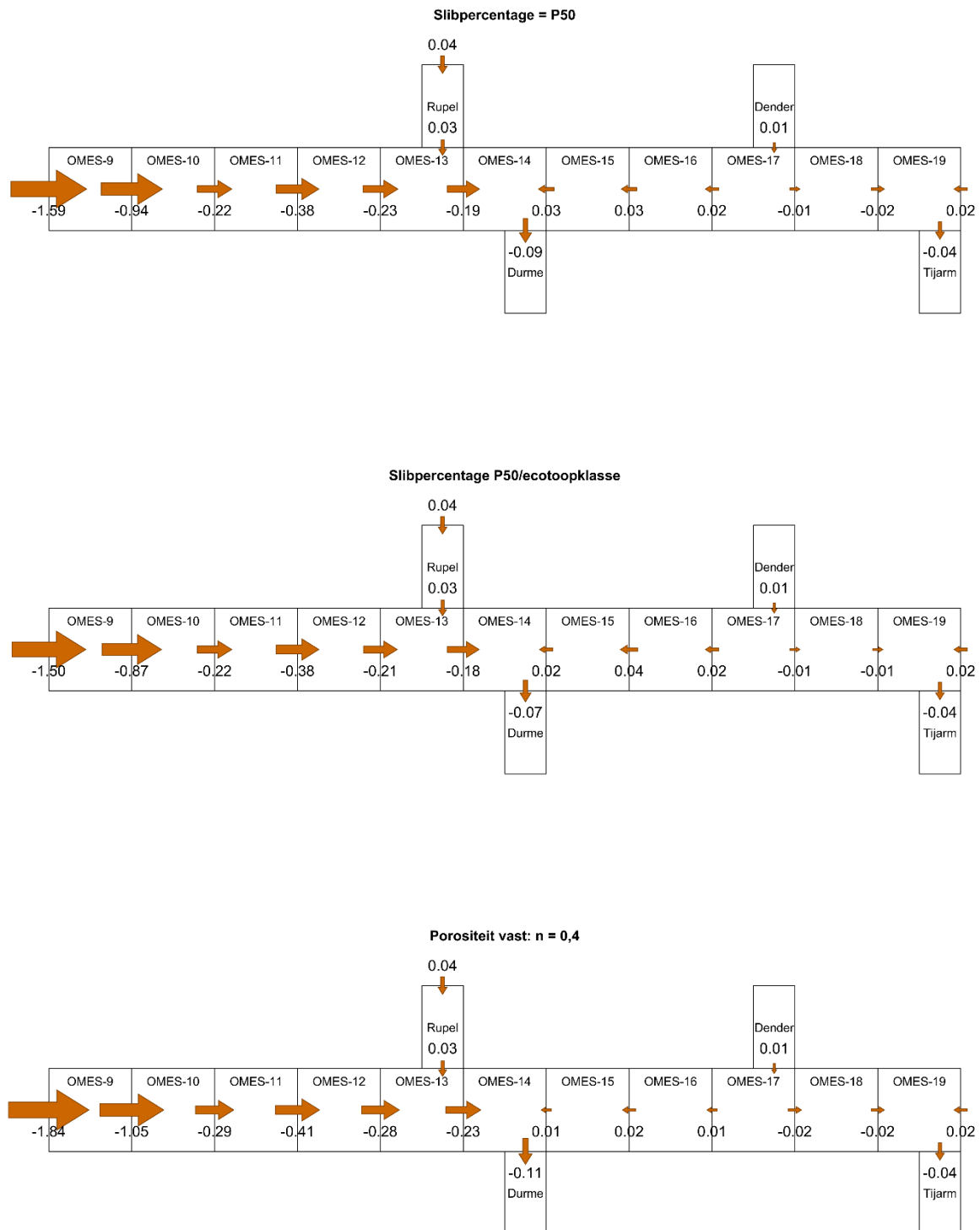
Figuur 21 (onder) geeft de berekende slibbalans weer wanneer uitgegaan wordt van een vaste porositeit ($n = 0,4$). Ten opzichte van de basisberekening (Figuur 21 – boven) wordt vastgesteld dat de invloed zeer beperkt is doorheen het estuarium, met uitzondering van de uitwisseling ter hoogte van de overgang naar de Westerschelde waar een halvering optreedt van het eb-gerichte slibtransport.

Figuur 18 – Invloed van de keuze van het slibpercentage per OMES-segment en ecotoopklasse op de zandbalans
 Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht zandtransport, negatief = opwaarts-gericht zandtransport) | pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het zandtransport

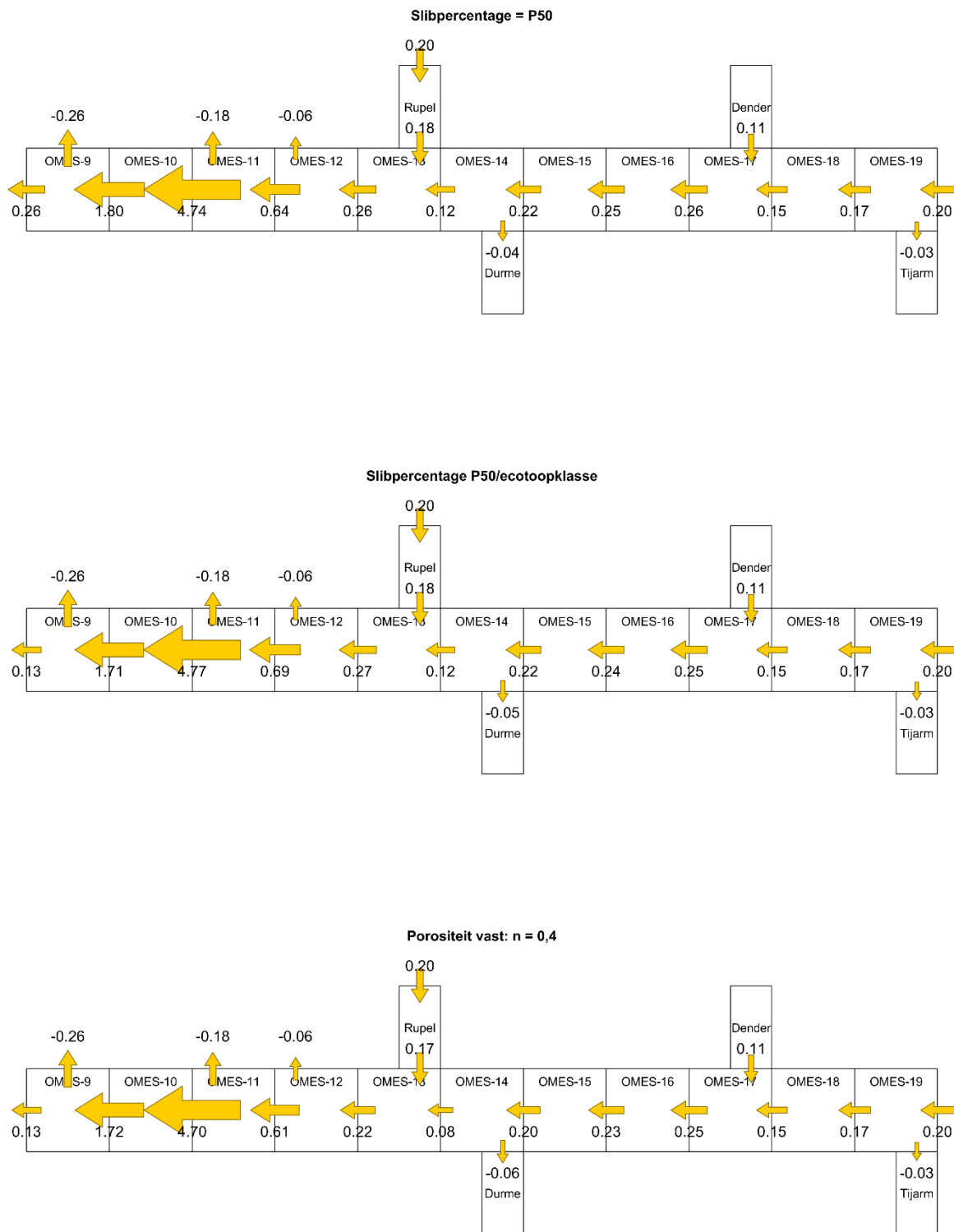

Figuur 19 – Invloed van de keuze van het slibpercentage per OMES-segment en ecotoopklasse op de slibbalans
 Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht slibtransport, negatief = opwaarts-gericht slibtransport) | pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het slibtransport

Figuur 20 – Invloed van de keuze van het aggregatieniveau (midden) en de porositeit (onder) op de zandbalans
 Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht zandtransport, negatief = opwaarts-gericht zandtransport) | pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het zandtransport

Figuur 21 – Invloed van de keuze van het aggregatieniveau (midden) en de porositeit (onder) op de slibbalans
 Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht slibtransport, negatief = opwaarts-gericht slibtransport) | pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het slibtransport

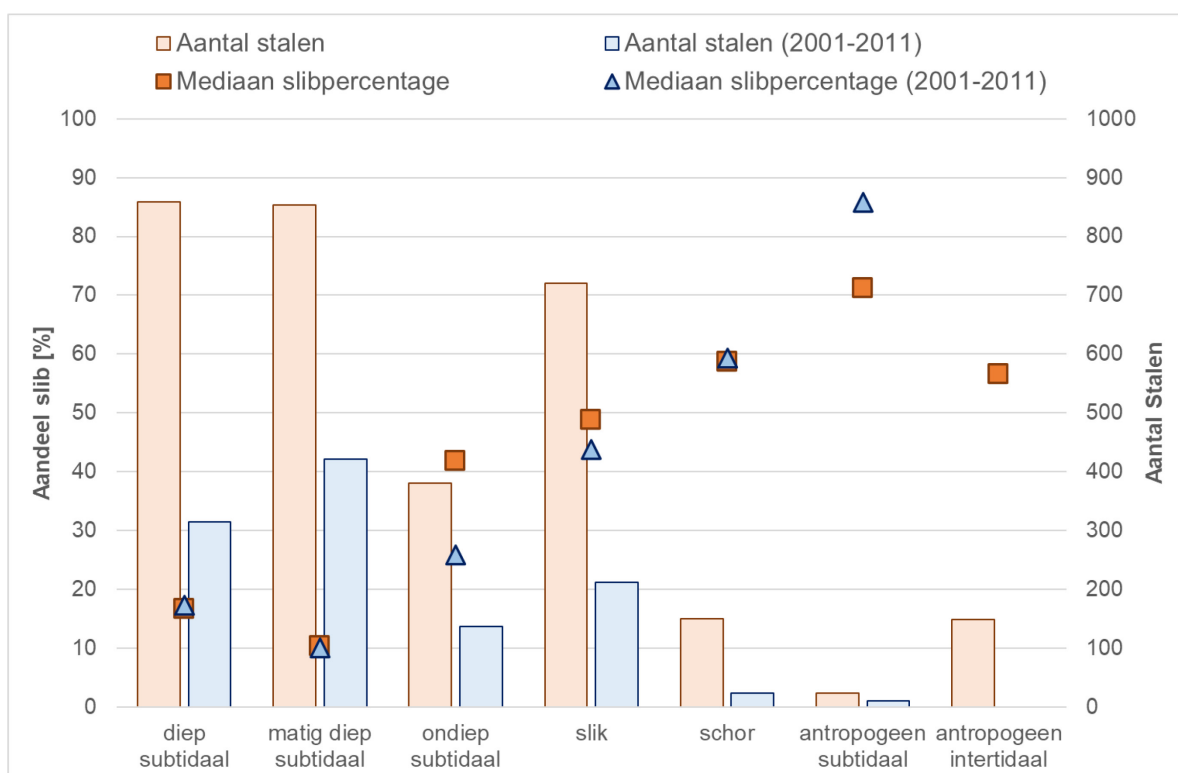
5.2 Vergelijking met de sedimentbalans 2001-2011

Vandenbruwaene *et al.* (2017) heeft de zand- en slibbalans berekend voor de periode 2001-2011. In voorliggend rapport werd een vergelijkbare berekening uitgevoerd voor de periode 2011-2016, al wijkt de berekeningsmethode op een aantal aspect af. In de volgende paragrafen zal een vergelijking gemaakt worden tussen de resultaten voor beide periodes.

5.2.1 Lithologie

Figuur 22 toont het aantal bodemstalen en het aandeel (P50) van de slibfractie dat voor de stalen binnen eenzelfde ecotoopklasse werd berekend, voor de periode 2001-2011 en 2011-2016. Het aantal beschikbare sedimentstalen ligt logischerwijs hoger bij de berekening voor de periode 2011-2016 aangezien ervoor gekozen is ook de oudere (< 2011) stalen mee in beschouwing te nemen. Het aandeel van de slibfractie verschilt amper tussen beide periodes, ondanks het feit dat meer dan 2 keer zoveel stalen beschouwd werden in voorliggend rapport. Enkel in het ondiep subtidaal is er een toename (van ca. 25% naar ca. 40%) van het aandeel van de slibfractie, terwijl voor het antropogeen subtidaal een afname (van ca. 85% naar ca. 70%) wordt vastgesteld van het aandeel van de slibfractie.. Er kan geconcludeerd worden dat de lithologische samenstelling quasi gelijk is gebleven in beide beschouwde periodes.

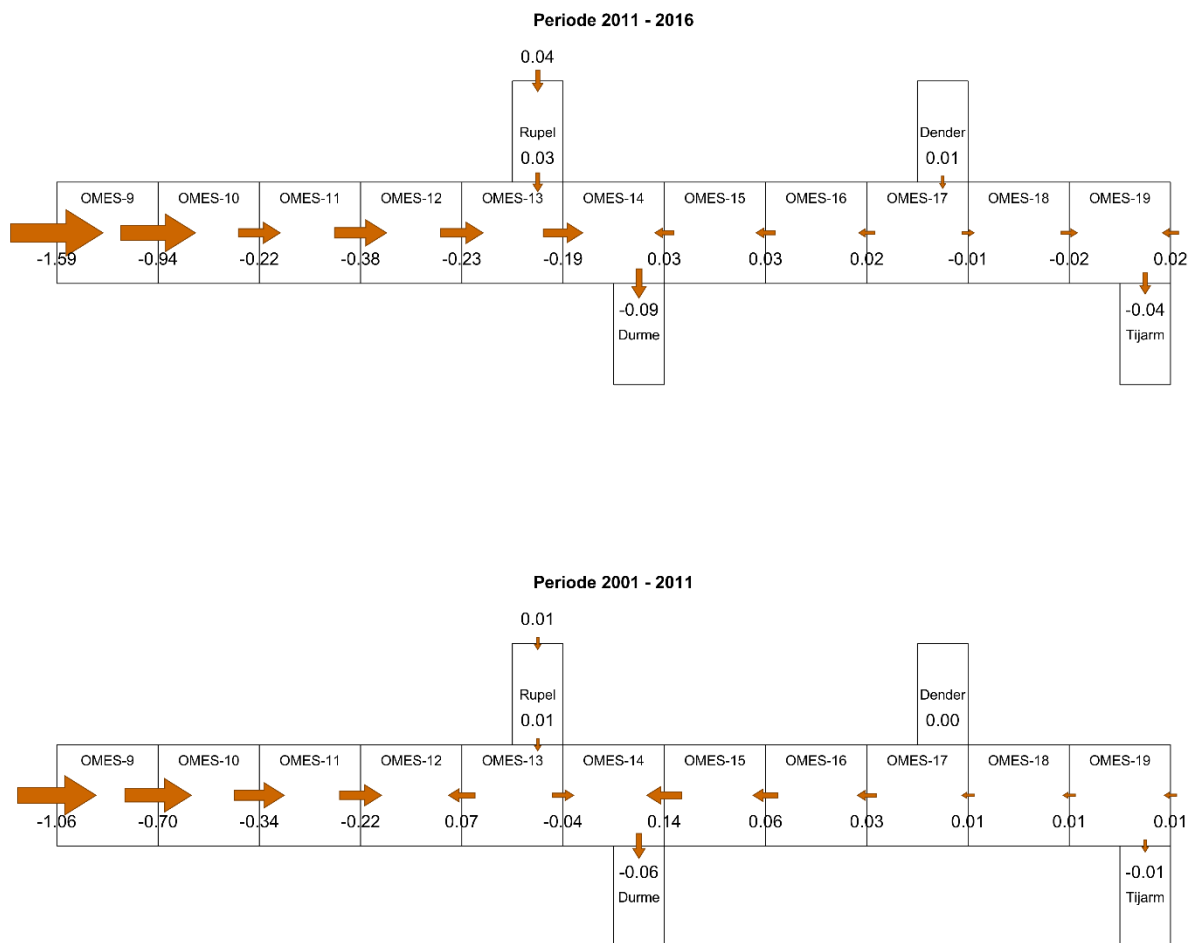
Er dient wel opgemerkt worden dat er methodologisch een andere werkwijze wordt gehanteerd in de berekening van de balansen over de periode 2011-2016: de balans wordt berekend als massabalans (in TDS) terwijl in de omrekening van volume naar massa expliciet rekening wordt gehouden met de sedimentsamenstelling voor het berekenen van de porositeit. In de balansen over de periode 2001-2011 werd gebruik gemaakt van één vaste porositeit, ongeacht de sedimentsamenstelling.

Figuur 22 – Aandeel van de slibfractie per ecotoopklasse voor periode 2011-2016 (oranje) en periode 2001-2011 (blauw)

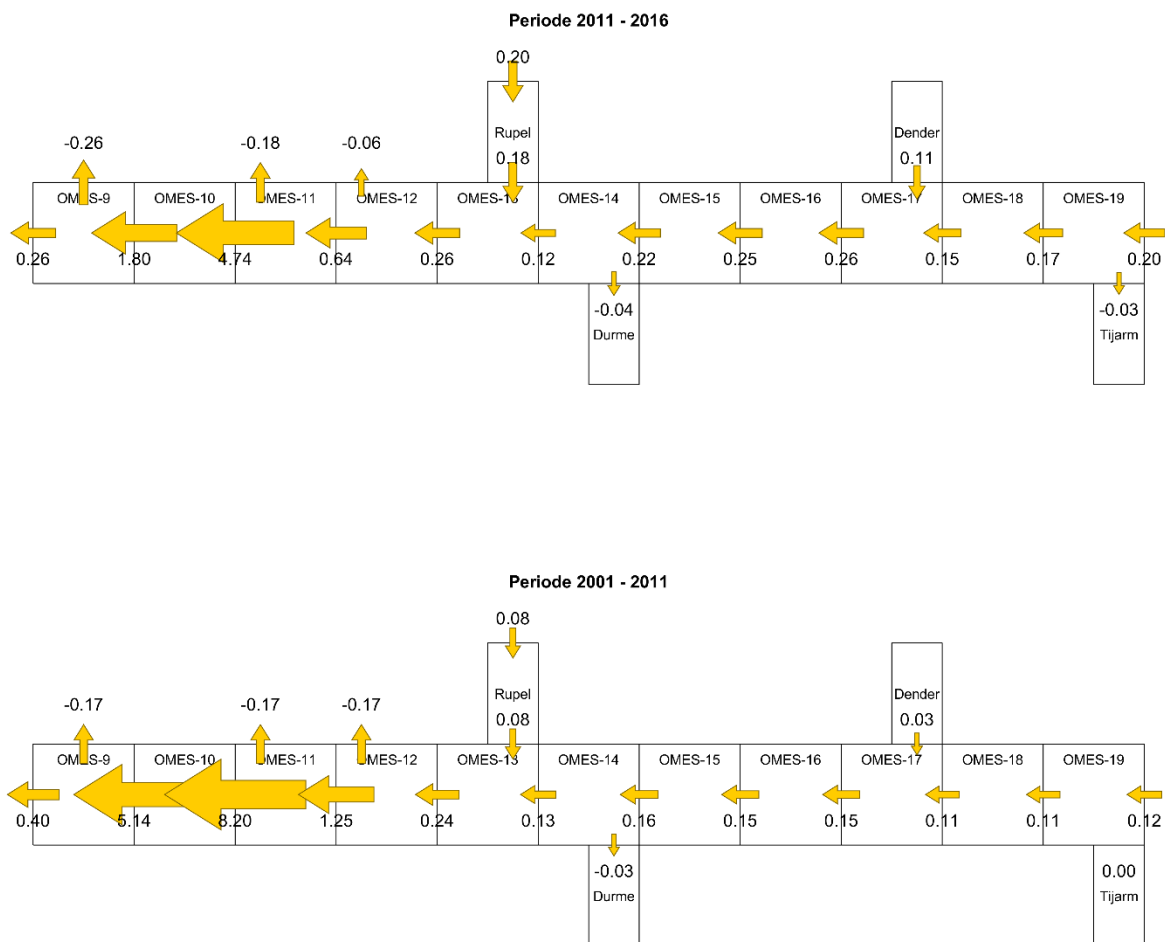
5.2.2 Sedimentbalans

Figuur 23 geeft de zandbalans weer voor de periode 2011-2016 en de periode 2001-2011. Aangezien de balans over de periode 2001-2011 als volumebalans werd berekend, werden deze volumes omgerekend naar massa's. Hiervoor werd uitgegaan van een vaste porositeit ($n = 0,4$) en een vaste dichtheid van het sediment (2650 kg/m^3). Uit de figuur blijkt dat de balans in het algemeen zeer gelijkaardig is voor beide periodes, zowel inzake transportrichtingen als groottes van de berekende jaarlijkse zandtransporten. Net afwaarts van de monding van de Rupel is het zandtransport in de periode 2011-2016 opwaarts gericht, terwijl dit in 2001-2011 afwaarts was. Ook in het meest opwaartse deel van de Zeeschelde (OMES-segment 17-19) wordt nu een opwaarts zandtransport berekend, terwijl dit in voorgaande periode afwaarts gericht was. De grootte van de berekende zandtransporten verschilt tussen beide periodes ca. 50%, wat deels kan toegeschreven worden aan het verschil in berekeningswijze (zie gevoeligheidsonderzoek § 5.1).

Figuur 23 – Zandbalans voor de periode 2011-2016 (boven) en periode 2001-2011 (onder)
Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht zandtransport, negatief = opwaarts-gericht zandtransport) | pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het zandtransport

Figuur 24 geeft de slibbalans weer voor de periode 2011-2016 en de periode 2001-2011. Aangezien de balans over de periode 2001-2011 als volumebalans werd berekend, werden deze volumes omgerekend naar massa's. Hiervoor werd uitgegaan van een vaste porositeit ($n = 0,4$) en een vaste dichtheid van het sediment (2650 kg/m^3). Uit de figuur blijkt dat de balans in het algemeen zeer gelijkaardig is voor beide periodes, zowel inzake transportrichtingen (volledige identiek) als groottes van de berekende jaarlijkse slibtransporten. De grootte van de berekende slibtransporten verschilt tussen beide periodes ca. 50%, wat deels kan toegeschreven worden aan het verschil in berekeningswijze (zie gevoeligheidsonderzoek § 5.1). In de Beneden-Zeeschelde treden grotere verschillen op, die deels toegeschreven kunnen worden aan een verschil in gemiddelde bagger- en stortactiviteiten in beide periodes en deels aan een verschil in de sedimentinput aan de opwaartse randen.

Figuur 24 – Slibbalans voor de periode 2011-2016 (boven) en periode 2001-2011 (onder)
Weergegeven waarden (MTDS/jaar) zijn de berekende waarden (positief = afwaarts-gericht slibtransport, negatief = opwaarts-gericht slibtransport) | pijlen geven de werkelijke richting weer van dit berekende transport en werden geschaald volgens de grootte van het slibtransport

5.3 De afwaartse uitkomst

Voor het berekenen van de zandbalans van de Westerschelde wordt aan de stroomopwaartse rand van macrocel 7 (grens Nederland – België) een sedimenttransport opgelegd (Schrijver, 2020). De waarde die wordt opgelegd, is gebaseerd op een vroegere sedimentbalans voor de Westerschelde en de Beneden-Zeeschelde (Haecon, 2006) en bedraagt $675135 \text{ m}^3/\text{jaar}$, in opwaartse richting. Omgerekend naar sedimentmassa komt dit overeen met een opwaarts gericht transport van $1,07 \text{ MTDS}/\text{jaar}$.

De berekende zand- en slibtransporten ter hoogte van de grens (i.e. afwaartse rand van voorliggende sedimentbalans) bedragen resp. $-1,59 \text{ MTDS}/\text{jaar}$ (zand) en $+0,26 \text{ MTDS}/\text{jaar}$ (slib). Merk op dat het residuele transport van zand en slib ter hoogte van de grens tegengesteld is. Wanneer beide fractie opgeteld worden, resulteert dit in een jaarlijks transport van $1,33 \text{ MTDS}/\text{jaar}$ in opwaartse richting. Deze waarde ligt bijna een kwart hoger dan de gebruikte waarde uit de eerdere sedimentbalans.

Wanneer we de waarden vergelijken met deze uit de sedimentbalans over de periode 2011-2011 vinden we daar een zand- en slibtransport ter hoogte van de grens van resp. $-1,06 \text{ MTDS}/\text{jaar}$ (zand) en $+0,40 \text{ MTDS}/\text{jaar}$ (slib), wat gecombineerd leidt tot een jaarlijkse transport van $0,66 \text{ MTDS}/\text{jaar}$, opnieuw opwaarts gericht. Deze waarde ligt op haar beurt lager dan de door RWS gehanteerde opwaartse randvoorwaarde.

Concluderend kan gesteld worden dat de door RWS gehanteerde opwaartse randvoorwaarde voor het berekenen van de sedimentbalans voor de Westerschelde redelijk overeenstemt met de berekende residuele sedimenttransporten ter hoogte van de grens uit de berekening van de zand- en slibbalans voor de Zeeschelde. Op kortere termijn zien wel een variatie ($\pm 50\%$ op basis van de 2 beschikbare periodes) in de berekende zand- en slibbalansen ter hoogte van de grens. Er wordt dan ook geadviseerd de opwaartse randvoorwaarde voor het berekenen van de sedimentbalans voor de Westerschelde af te stemmen op de berekende waarde uit de zand- en slibbalans voor de Zeeschelde.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

In navolging van eerdere berekeningen van de sedimentbalans in ruimte (Westerschelde in Schrijver (2020)) en tijd (periode 2001-2011 in Vandenbruwaene *et al.* (2017)), werd de zand- en slibbalans voor de Zeeschelde en haar bijrivieren berekend voor de periode 2011-2016. Methodologisch is ervoor gekozen om deze balansen op te maken als massabalans waarbij er expliciet een onderscheid wordt gemaakt tussen de zand- en de slibfractie. Door deze optimalisaties wijkt de berekening af van eerdere berekeningen, maar wordt er maximaal rekening gehouden met de aspecten die relevant zijn op het vlak van sedimenttransport in de Zeeschelde.

De zandbalans over de periode 2011-2016 toont een opwaarts gericht transport over de volledige Beneden-Zeeschelde (OMES-segmenten 9-14) en het opwaartse deel van de Boven-Zeeschelde (OMES-segmenten 17-19). Het afwaartse deel ter hoogte van de van de Boven-Zeeschelde (OMES-segmenten 14-17) wordt gekenmerkt door een afwaarts gericht zandtransport. De berekende zandtransporten zijn zeer gelijkaardig aan de berekende zandtransporten over de periode 2001-2011, ondanks de aangepaste berekeningsmethodiek.

De slibbalans over de periode 2011-2016 toont een afwaarts gericht transport over de volledige Zeeschelde. De berekende slibtransport zijn opnieuw zeer gelijkaardig aan de berekende slibtransporten over de periode 2001-2011, ondanks de aangepaste berekeningsmethodiek. Tevens werd een inschatting gemaakt van het belang van de sedimentmassa in de waterkolom. Op basis van de watermassa en de gemeten sedimentconcentratie werd een inschatting gemaakt van de sedimentmassa in de waterkolom. Voor zowel de Boven-Zeeschelde als de Beneden-Zeeschelde bleek deze minstens een factor 10 kleiner te zijn dan de berekende transport in de slibbalans.

Een gevoeligheidsanalyse toont aan dat het aandeel van de slibfractie een significante invloed heeft op de slibbalans en een minder uitgesproken effect heeft op de zandbalans. De invloed van de ruimtelijke aggregatie van het aandeel slibfractie per ecotoopklasse is eerder beperkt, zowel op de zandbalans als op de slibbalans. Het gebruiken van een vaste in plaats van variabele porositeit blijkt slechts kleine afwijkingen op te leveren voor de zand- en slibbalans.

Tenslotte werd een validatie uitgevoerd van de opwaartse randvoorwaarde die door RWS aangenomen wordt bij het opmaken van de sedimentbalans van de Westerschelde. Voor de periode 2011-2016 blijkt het berekende sedimenttransport ca. 50% hoger te zijn dan de aanname. Voor de periode 2001-2011 bleek de berekende waarde ca. 50% lager te liggen dan de aanname. Hoewel de aanname goed overeenstemt met de berekende transporten, wordt er geadviseerd de opwaartse randvoorwaarde voor het berekenen van de sedimentbalans voor de Westerschelde af te stemmen op de berekende waarde uit de zand- en slibbalans voor de Zeeschelde.

6.2 Aanbevelingen

Bij het berekenen van voorliggende zand- en slibbalans bleken er nog een aantal aspecten onzeker te zijn. Een eerste aandachtspunt is het transport van sediment doorheen de sluizen ter hoogte van de haven van Antwerpen. In voorliggende berekening werd uitgegaan van een gerapporteerde gemiddelde waarde, echter door een wijziging in het gebruik van de zeesluizen, alsook de Kieldrechtssluis die sinds 2016 operationeel is, verdient het de aanbeveling om met het oog op toekomstige berekening de sedimentuitwisseling tussen het Schelde-estuarium en de dokken via de sluizen beter in beeld te brengen.

Daarnaast werden in de huidige berekening geen rekening gehouden met de Sigmagebieden (GOG's en GGG's) hoewel ook deze een mogelijks significante invloed hebben op de sedimentuitwisseling binnen het estuarium.

Een tweede onzekerheid die tijdens de berekening aan het licht kwam, is de variatie van de lithologie en de invloed ervan op de berekening van de getransporteerde sedimentmassa. Het verdient dan ook de aanbeveling na te gaan of de variatie in bodemsamenstelling verklaard kan worden door bijkomende aspecten te beschouwen, naar de indeling volgens ecotoopklasse. Ook de invloed van de sedimentsamenstelling op de porositeit (en alzo op de doorrekening van volume naar massa) dient verder onderzocht te worden, aangezien hiervoor nu een concept gehanteerd gebruikt werd dan niet gevalideerd werd voor de Zeeschelde.

Tenslotte is het belangrijk te realiseren dat de berekening van de zand- en slibbalans een beeld geeft van de transporten op langere (in casu 5 jaar) tijdschalen, maar dat zich ook op korte tijdschalen belangrijke processen kunnen voordoen. Hierbij kan o.a. verwezen worden naar het specifieke transport tijdens was-events, of naar de (vooral slib) transport op seizoenale tijdschaal (e.g. lopend onderzoek om invloedsfactoren te bepalen en trachten te kwantificeren).

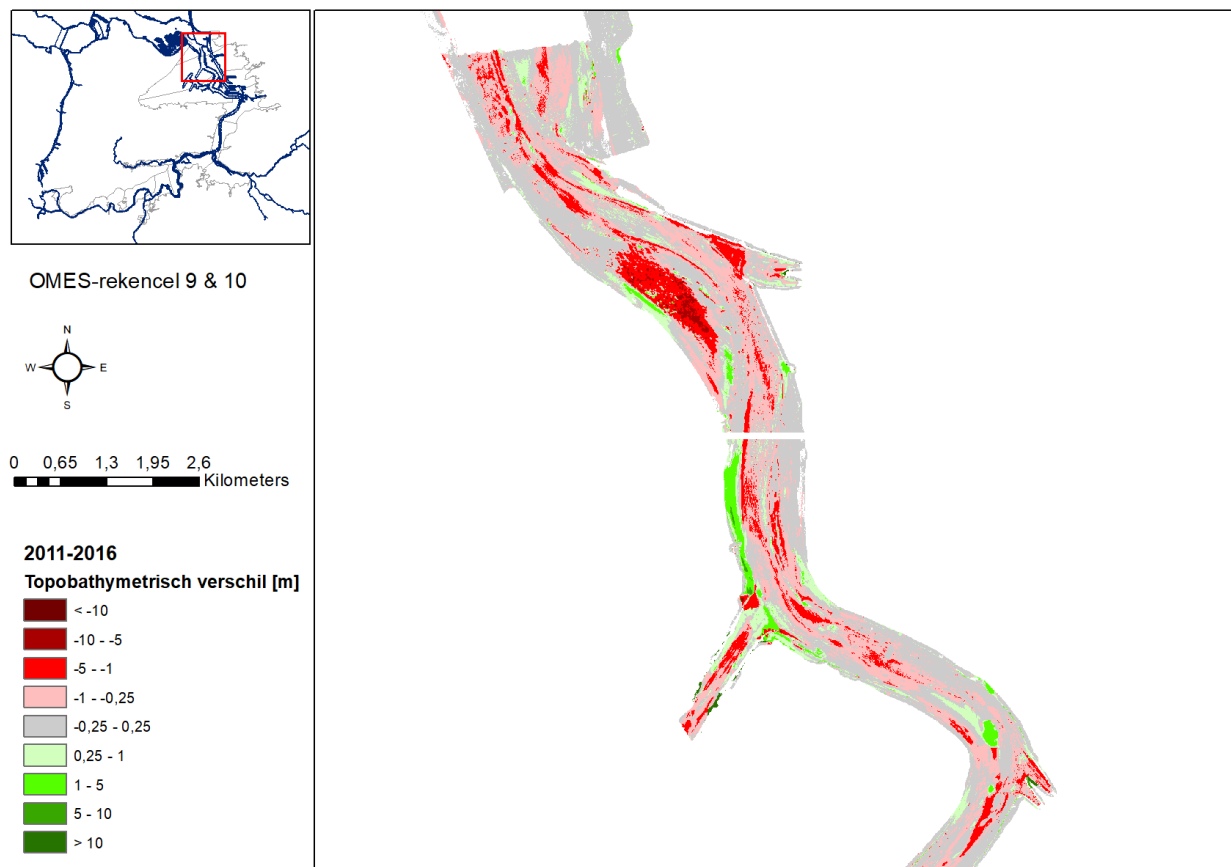
7 Referenties

- Beard, D.C.; Weyl, P.K.** (1973). Influence of Texture on Porosity and Permeability of Unconsolidated Sand. *Am. Assoc. Pet. Geol. Bull.* 57(349–369). doi:10.1306/819A4272-16C5-11D7-8645000102C1865D
- Brackx, M.; Van De Moortel, I.; Vandenbruwaene, W.; Vereecken, H.; Plancke, Y.; Deschamps, M.; Mostaert, F.** (2019). Validatie fysische parameters: Verwerking EWI-campagnes periode 2012-2017. Versie 3.0. *WL Rapporten*, PA025_15. Waterbouwkundig Laboratorium: Antwerpen. Available at: <http://documentatiecentrum.watlab.be/owa/imis.php?module=ref&refid=313923>
- Dams, J.; Vanlede, J.; Plancke, Y.; Verwaest, T.; Mostaert, F.** (2016). Slibbalans-Zeeschelde: deelrapport 3.Literatuurstudie. *WL Rapporten*, 00_029. Flanders Hydraulics Research: Antwerp
- de Jong, J.E.A.** (2000). Zandbalans Westerschelde en monding. periode 1955-1999. 51 pp.
- Engelund, F.; Hansen, E.** (1967). A monograph on sediment transport in alluvial streams: Copenhagen, Denmark. 63 pp. Available at: <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid:81101b08-04b5-4082-9121-861949c336c9?collection=research>
- Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen.** (2001). Samenvatting Waterhuishouding 2000. 28 pp.
- Haecon.** (2006). Actualisatie van de zandbalans van de Zee-en Westerschelde. 90 pp.
- Heylen, A.** (2013). Dredging in the Port of Antwerp: challenges and best practice
- IMDC; Deltares; Svasek; Arcadis.** (2013). LTV – Veiligheid en Toegankelijkheid: Grootschalige sedimentbalans van de Westerschelde - Basisrapport grootschalige ontwikkeling G-2. 81 pp.
- International Marine and Dredging Consultants.** (2016). Multivariate analyse van metingen van sedimentconcentratie in de Zeeschelde.
- International Marine and Dredging Consultants.** (2017). Multivariate analyse van de sedimentconcentraties in de Zeeschelde op basis van Omes oppervlakte stalen. 59 pp.
- International Marine and Dredging; Vrije Universiteit Brussel. Vakgroep Hydrologie en Waterbouwkunde.** (2010). Lithologische en geomorfologische kaart van de Beneden-Zeeschelde. Analyserapport: opmaak en interpretatie. Versie 3.0. Vlaamse Overheid. Afdeling Maritieme Toegang: Antwerpen
- Kozeny, M.** (1927). Über kapillare Leitung des Wassers im Boden. *Sitzber. Akad. Wiss. Wien, Math-naturw* 136: Abt. II a, P. 277
- Maris, T.; Bruens, A.; Duren, L. van; Vroom, J.; Holzhauer, H.; Jonge, M. De; Van Damme, S.; Nolte, A.; Kuijper, K.; Taal, M.; Jeuken, C.; Kromkamp, J.; Van Wesenbeeck, B.; Ryckegem, G. Van; Bergh, E. Van den; Wijnhoven, S.; Meire, P.** (2014). Evaluatiemethodiek Schelde-estuarium - Update 2014. 356 pp.
- McLaren, P.** (1993). Patterns of sediment transport in the western portion of the Westerschelde. 19 pp.
- Meire, P.; Maris, T.** (2008). MONEOS: geïntegreerde monitoring van het Schelde-estuarium. 173 pp.
- Meire, P.; Starink, M.; Hoffmann, M.** (1997). Integratie van ecologie en waterbouwkunde in de Zeeschelde: aanleiding tot en situering van het Onderzoek Milieueffecten Sigmaplan (OMES). *Tijdschrift Water* (95): 147–165
- Nederbragt, G.J.; Liek, G.-J.** (2004). Beschrijving zandbalans Westerschelde en monding
- Rouse, H.** (1939). An Analysis of Sediment Transportation in the Light of Fluid Turbulence. 40 pp.
- Schrijver, M.** (2020). De Balans Opgemaakt - De ontwikkelingen in de Westerschelde tot 2019 gezien vanuit de sedimentbalans. 92 pp.

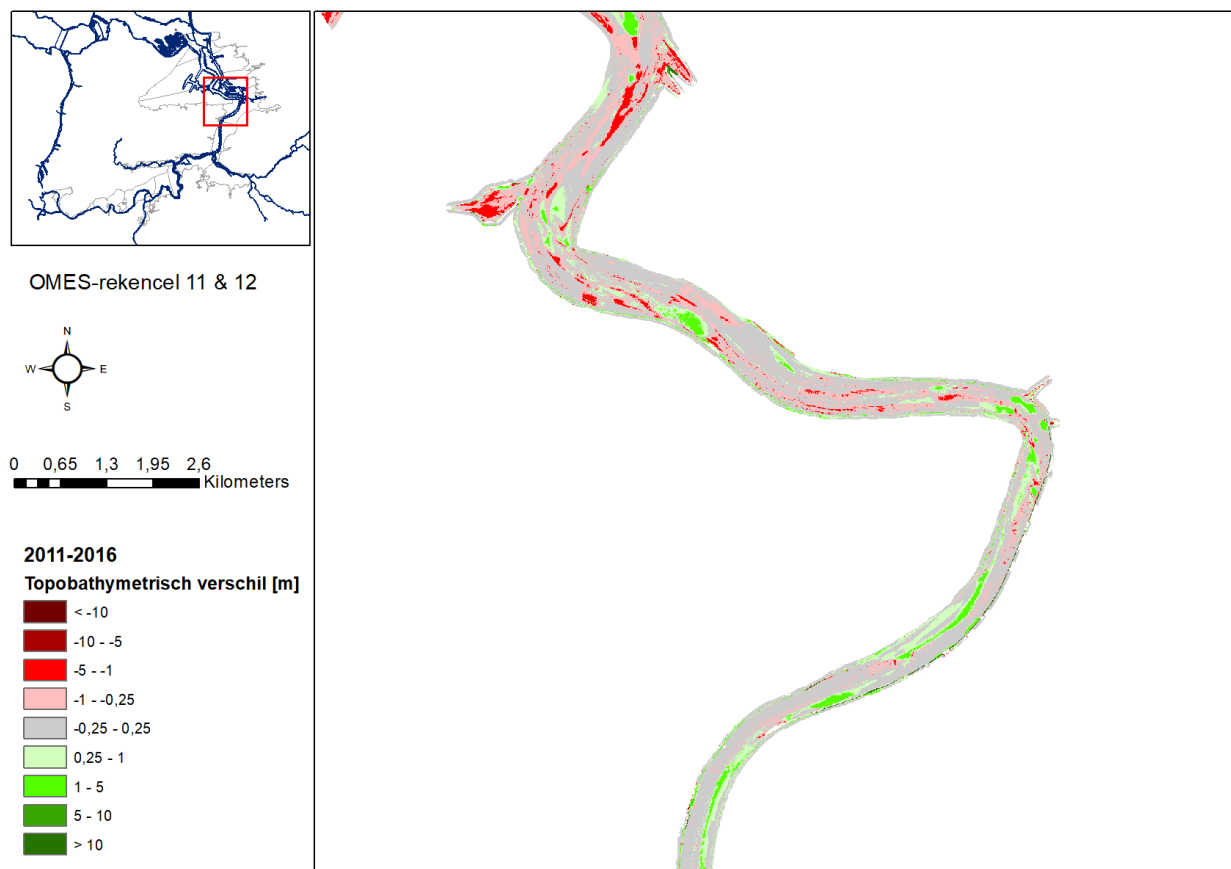

- Van Hoestenbergh, T.; Ferket, B.; De Boeck, K.; Vanlierde, E.; Vanlede, J.; Verwaest, T.; Mostaert, F.** (2014). Slibbalans Zeeschelde: deelrapport 2. Sediment load for the river Scheldt and its main tributaries (1972 - 2009). *WL Rapporten*, 00_029. Waterbouwkundig Laboratorium/Antea Group: Antwerpen
- Van Ryckegem, G.; Van Braeckel, A.; Elsen, R.; Speybroeck, J.; Vandevoorde, B.; Mertens, W.; Breine, J.; Spanoghe, G.; Buerms, D.; De Beukelaer, J.; De Regge, N.; Hessel, K.; Soors, J.; Terrie, T.; Van Lierop, F.; Van den Bergh, E.** (2017). MONEOS – Geïntegreerd datarapport INBO: Toestand Zeeschelde 2016: monitoringsoverzicht en 1ste lijnsrapportage Geomorfologie, diversiteit Habitats en diversiteit Soorten. 215 pp.
- Vandenbruwaene, W.; Levy, Y.; Plancke, Y.; Vanlede, J.; Verwaest, T.; Mostaert, F.** (2017). Integraal plan Boven-Zeeschelde: deelrapport 8. Sedimentbalans Zeeschelde, Rupel en Durme. 42 pp.
- Vandenbruwaene, W.; Vanlede, J.; Plancke, Y.; Verwaest, T.; Mostaert, F.** (2016). Slibbalans Zeeschelde: deelrapport 4. Historische evolutie SPM. versie 6.0. *WL Rapporten*, 00_029_4. Waterbouwkundig Laboratorium: Antwerpen. 74 + 4 p. bijlagen pp.
- Vos, G.; Bastiaensen, E.; De Bruyn, L.; De Schutter, J.; Plancke, Y.; Mostaert, F.** (2011). Lithologische kaart Beneden Zeeschelde: resultaten korrelanalyse sedimentstalen. *WL Rapporten*, 736_56. Waterbouwkundig Laboratorium: Antwerpen
- Vos, G.; Plancke, Y.; Verwaest, T.; Mostaert, F.** (2013). Habitatmapping Zeeschelde: deelrapport 3. Relaties abiotiek. *WL Rapporten*, 00_028. Waterbouwkundig Laboratorium: Antwerpen
- Vos, G.; Van De Moortel, I.; Meire, D.; Claeys, S.; Plancke, Y.; Mostaert, F.** (2019). Validatie fysische parameters: optimalisatie methodologie voor het bepalen van sedimentaanvoer naar het Schelde-estuarium. Versie 4.0. *WL Rapporten*, 12_076_13. Waterbouwkundig Laboratorium: Antwerpen. Available at: <http://www.vliz.be/nl/open-marien-archief?module=ref&refid=305582>
- Wang, C.; Temmerman, S.; Vanlede, J.; Vandenbruwaene, W.; Verwaest, T.; Mostaert, F.** (2015). Mud balance Sea Scheldt: subreport 6 - Historical evolution (1930-2011) of mud deposition/erosion in the intertidal areas of the Scheldt estuary. *WL Rapporten*, 00_029. Flanders Hydraulics Research: Antwerp

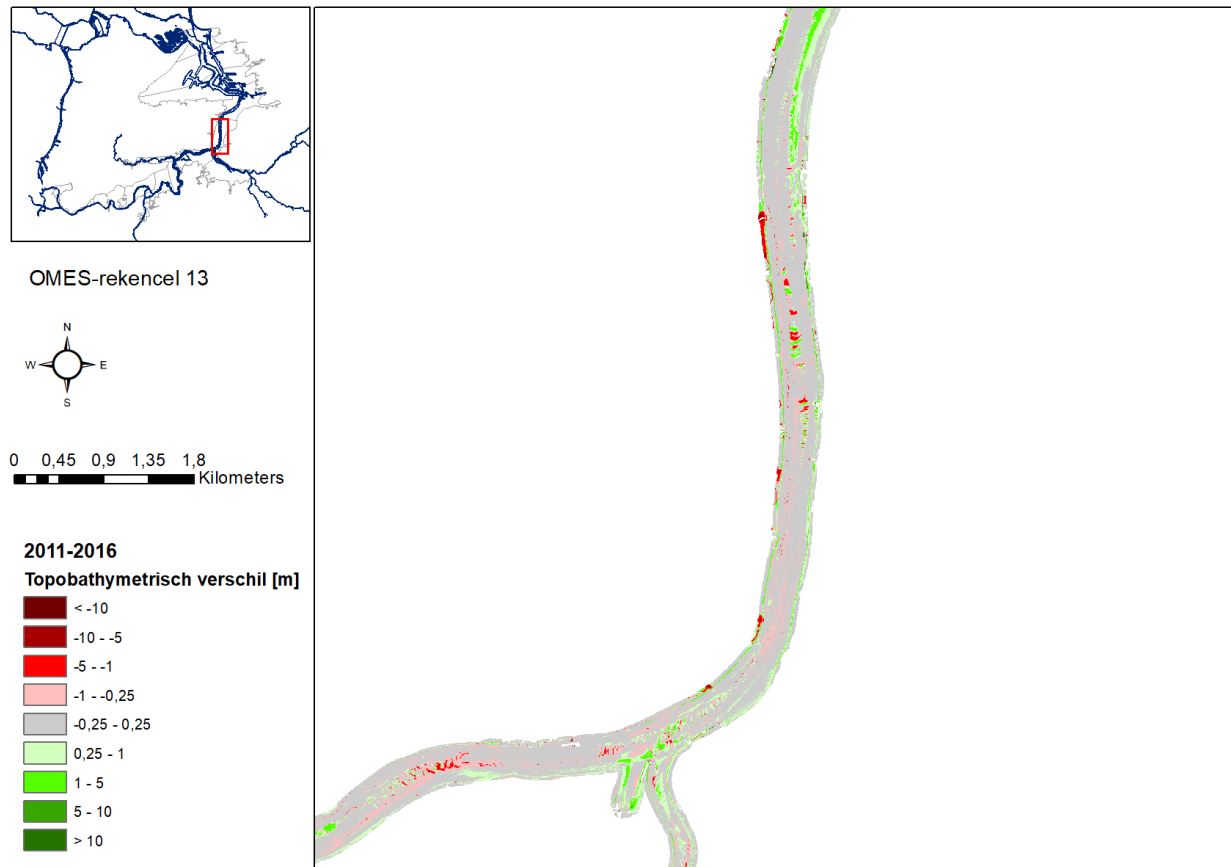
Bijlage 1 – Verschilkaarten

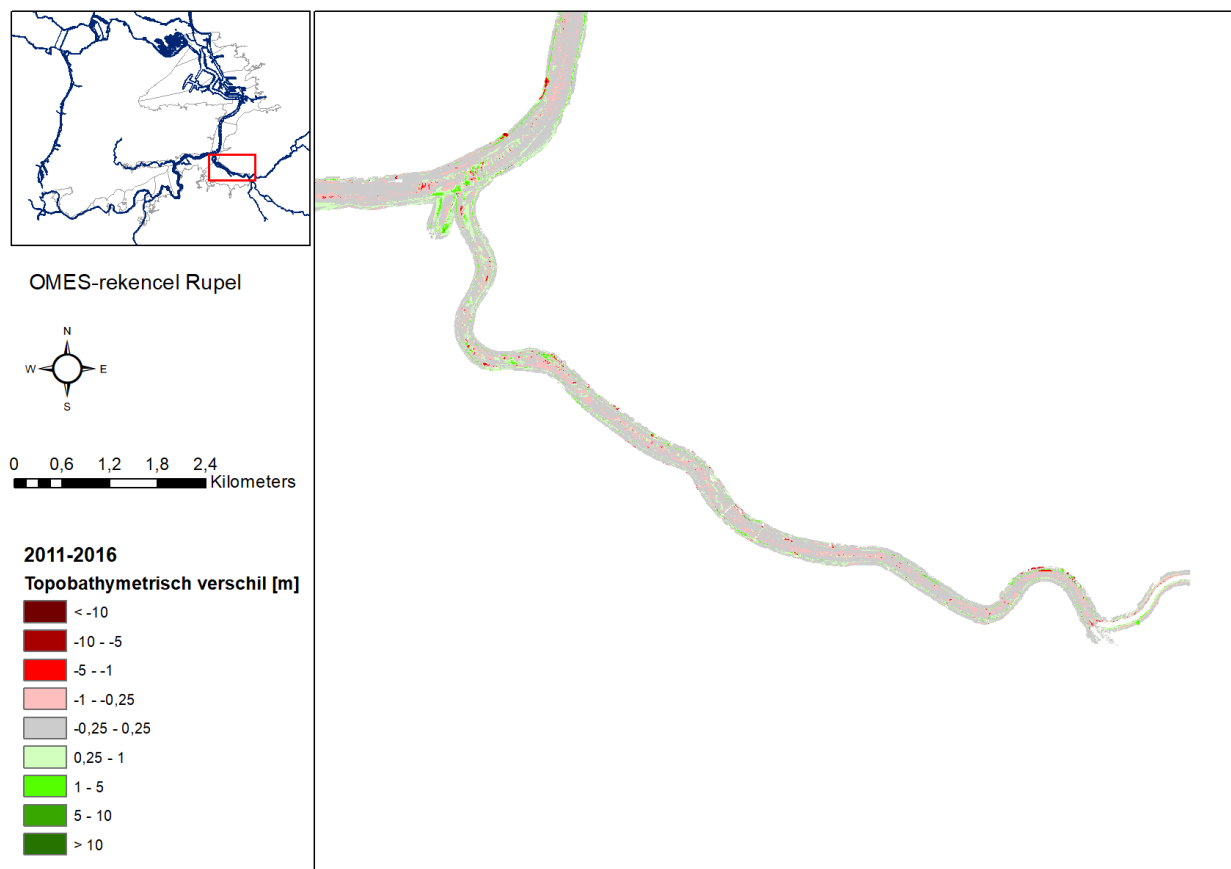
Figuur 25 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 9 en 10

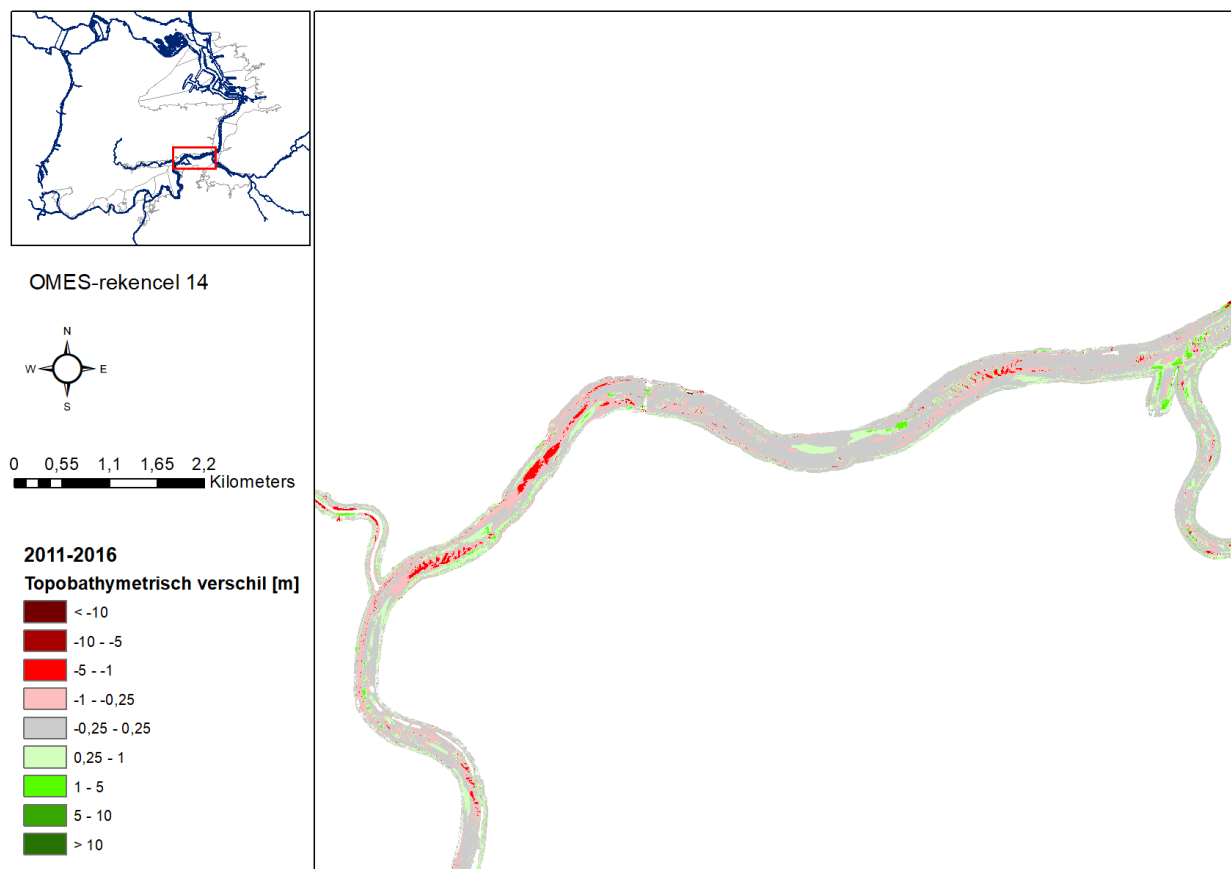
Figuur 26 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 11 en 12

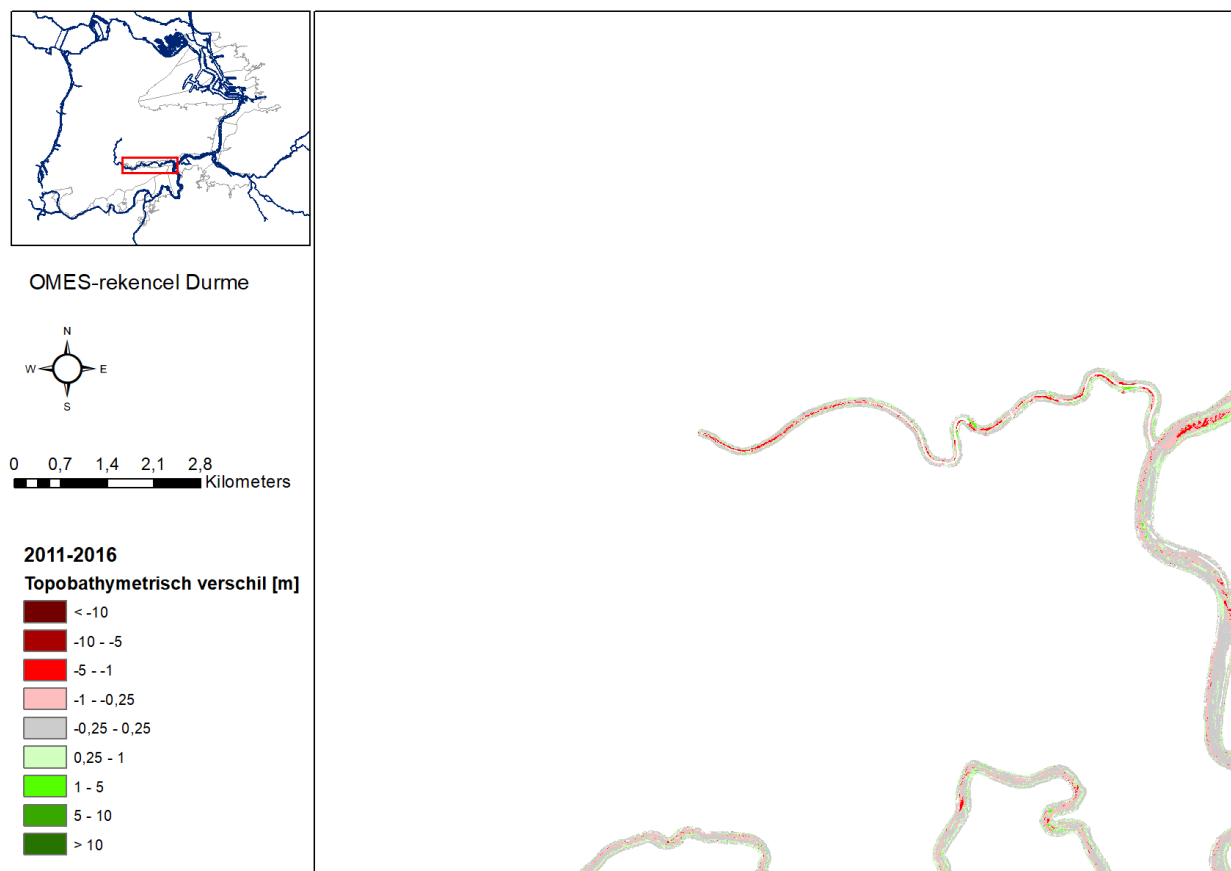
Figuur 27 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 13

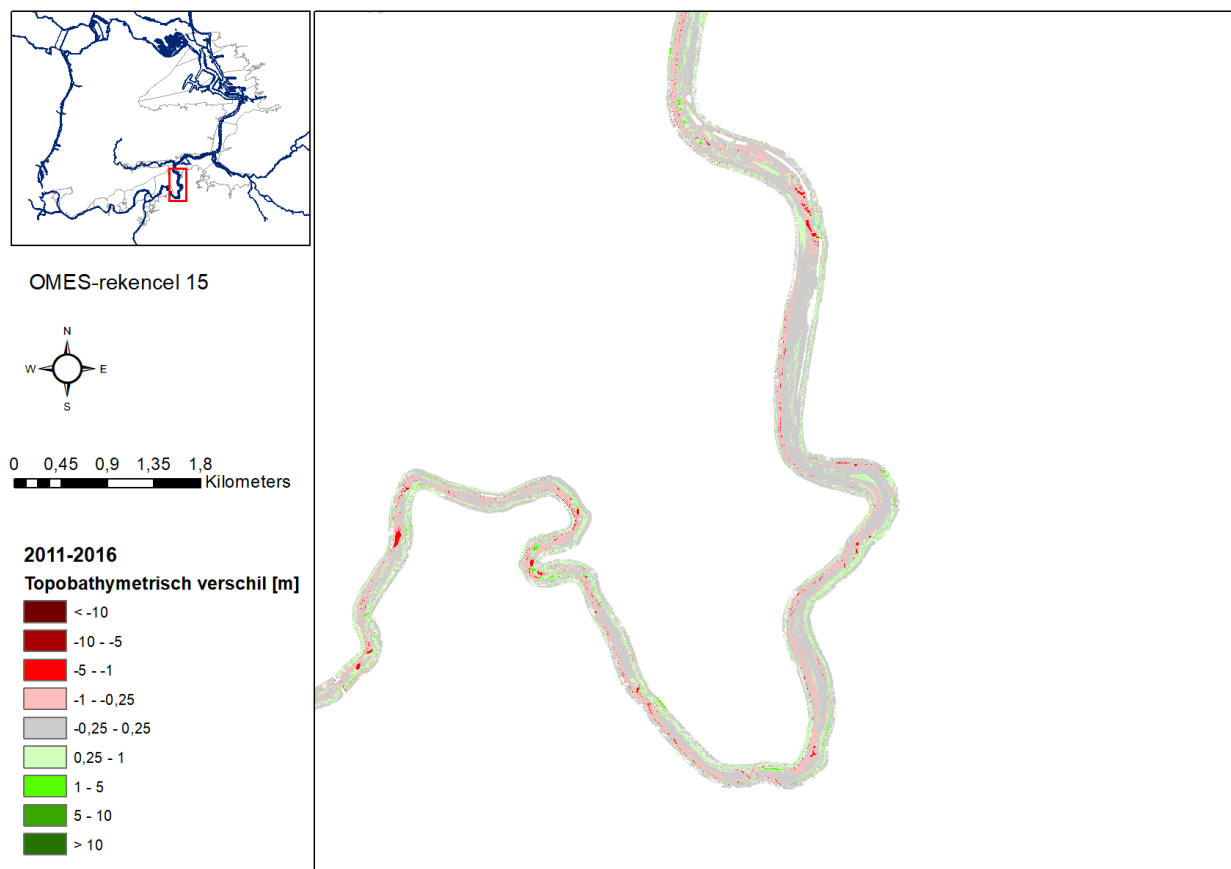
Figuur 28 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel Rupel

Figuur 29 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 14

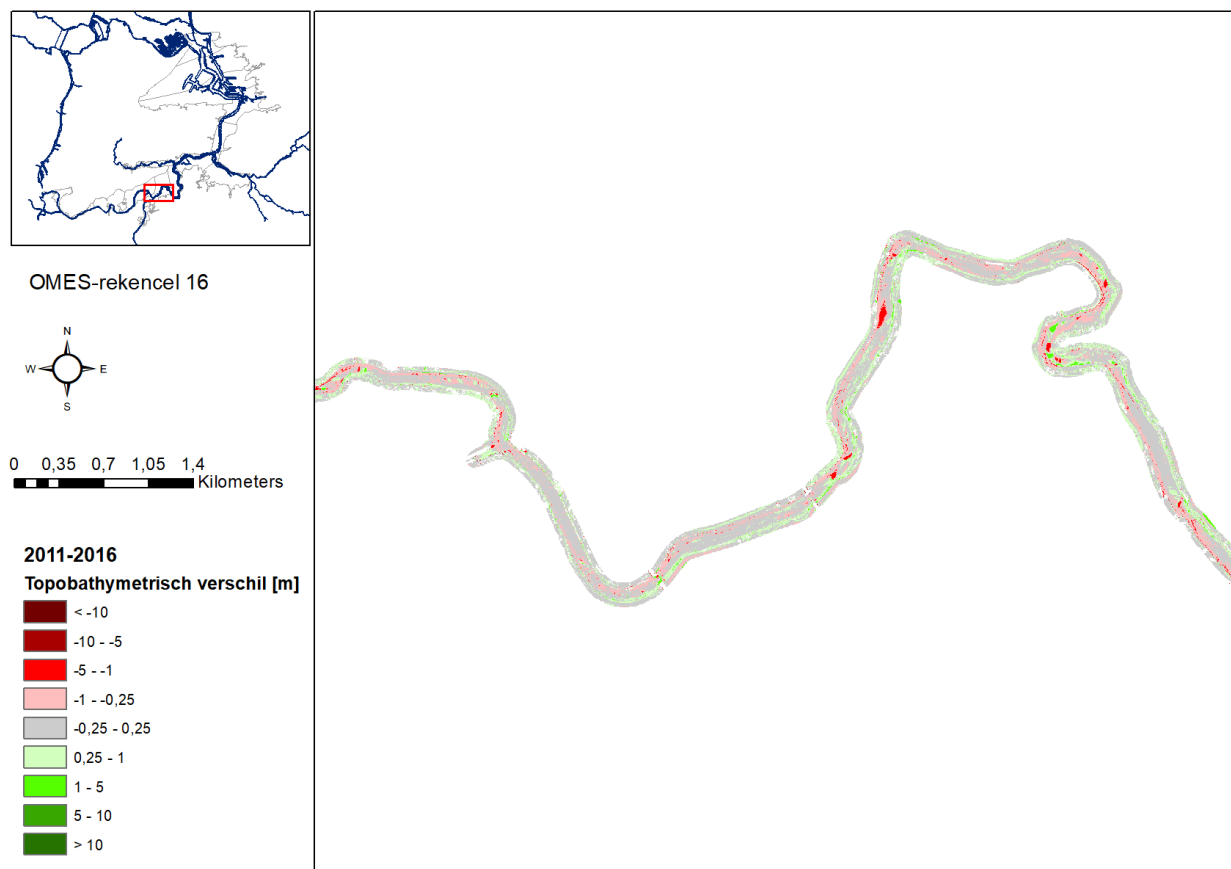

Figuur 30 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel Durme

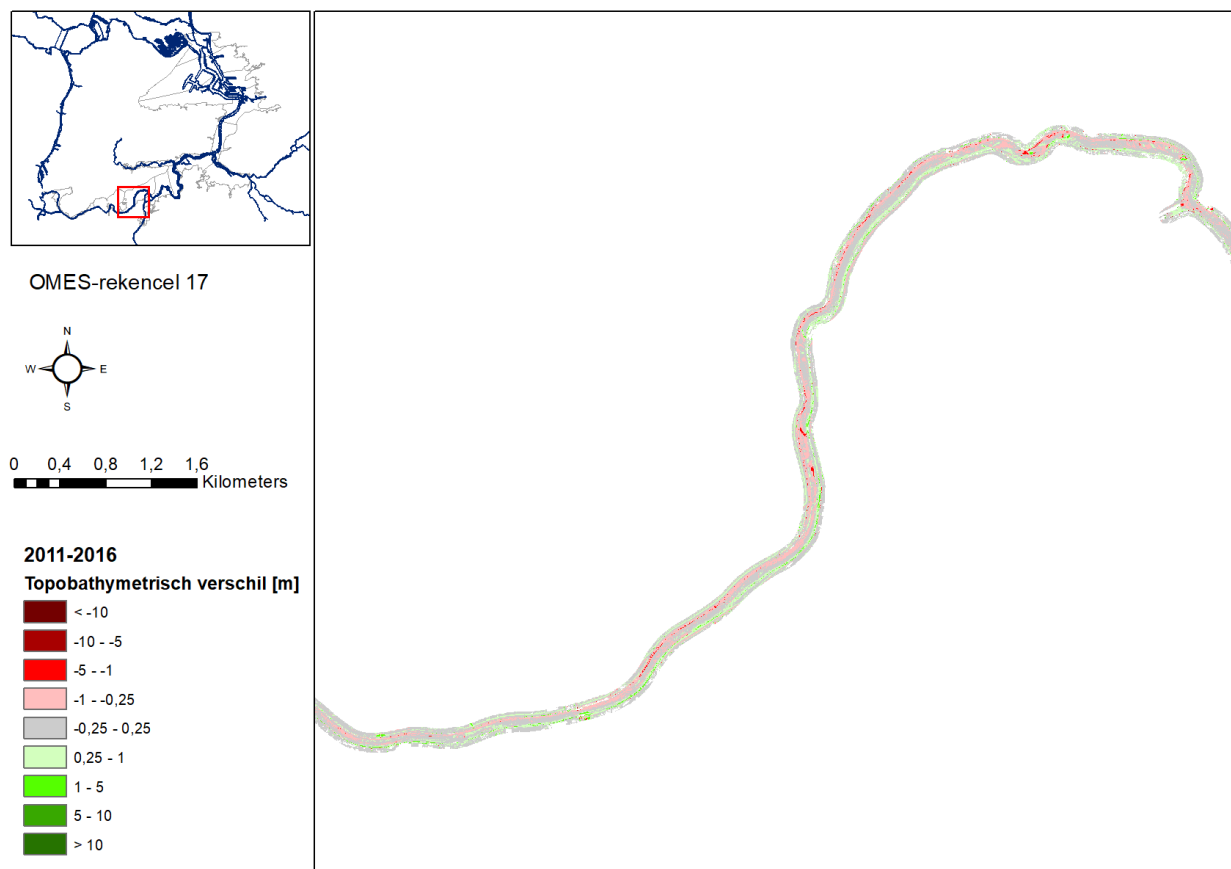

Figuur 31 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 15

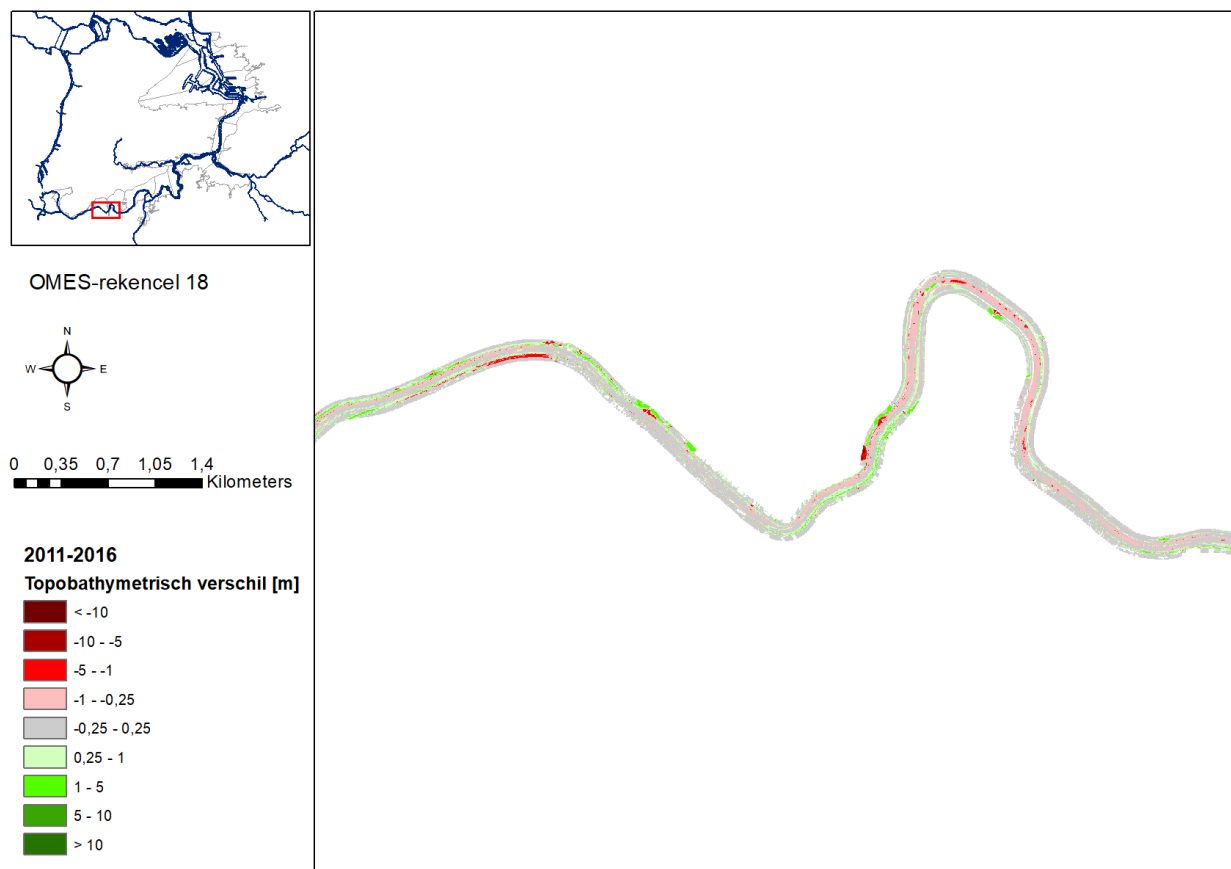

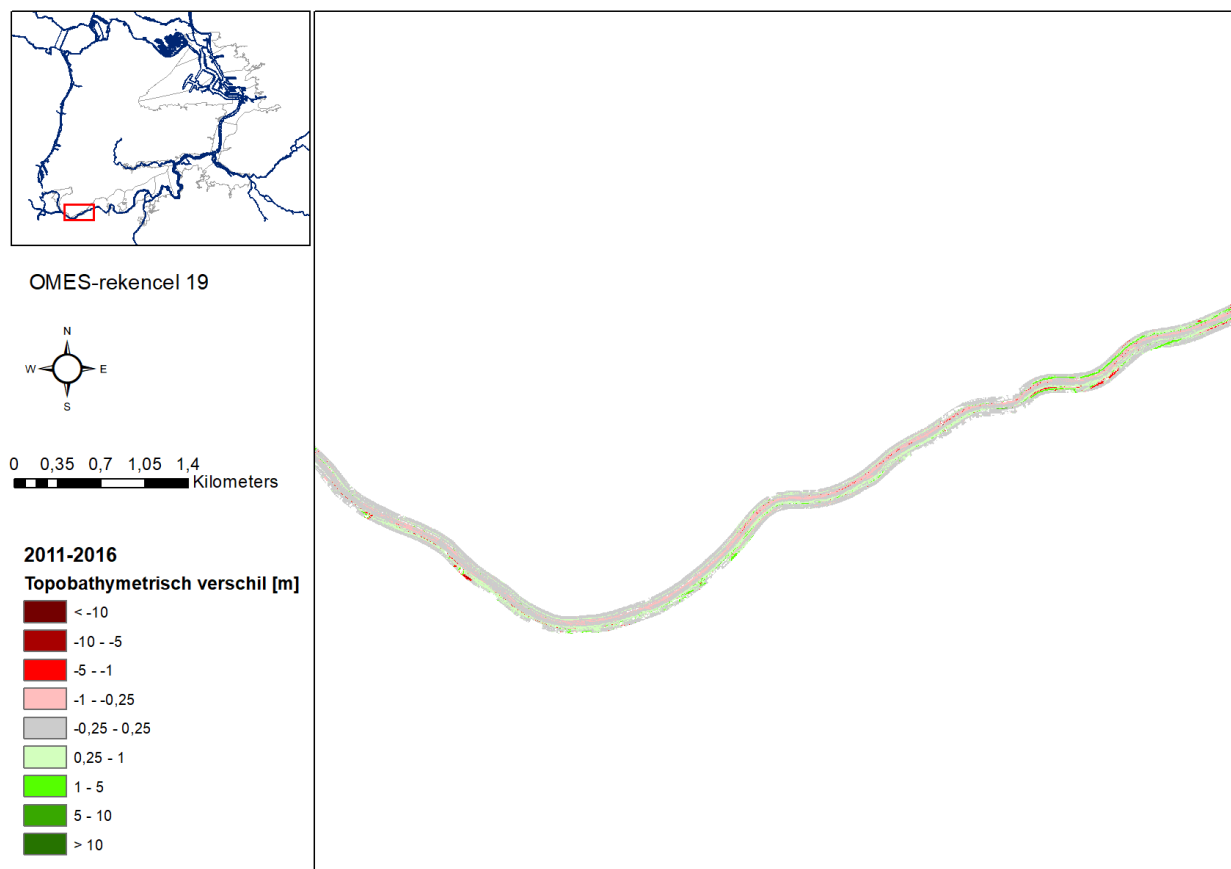
Figuur 32 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 16

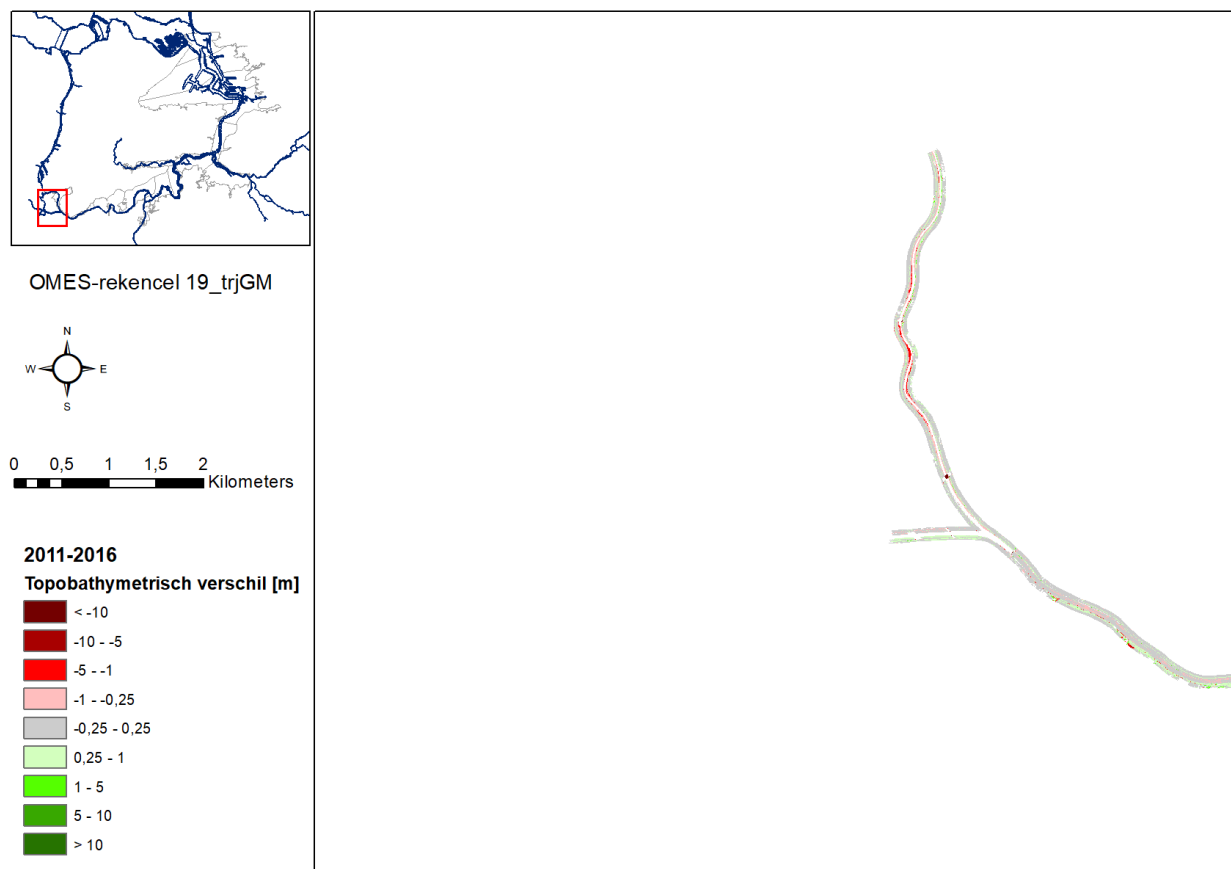
Figuur 33 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 17

Figuur 34 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 18

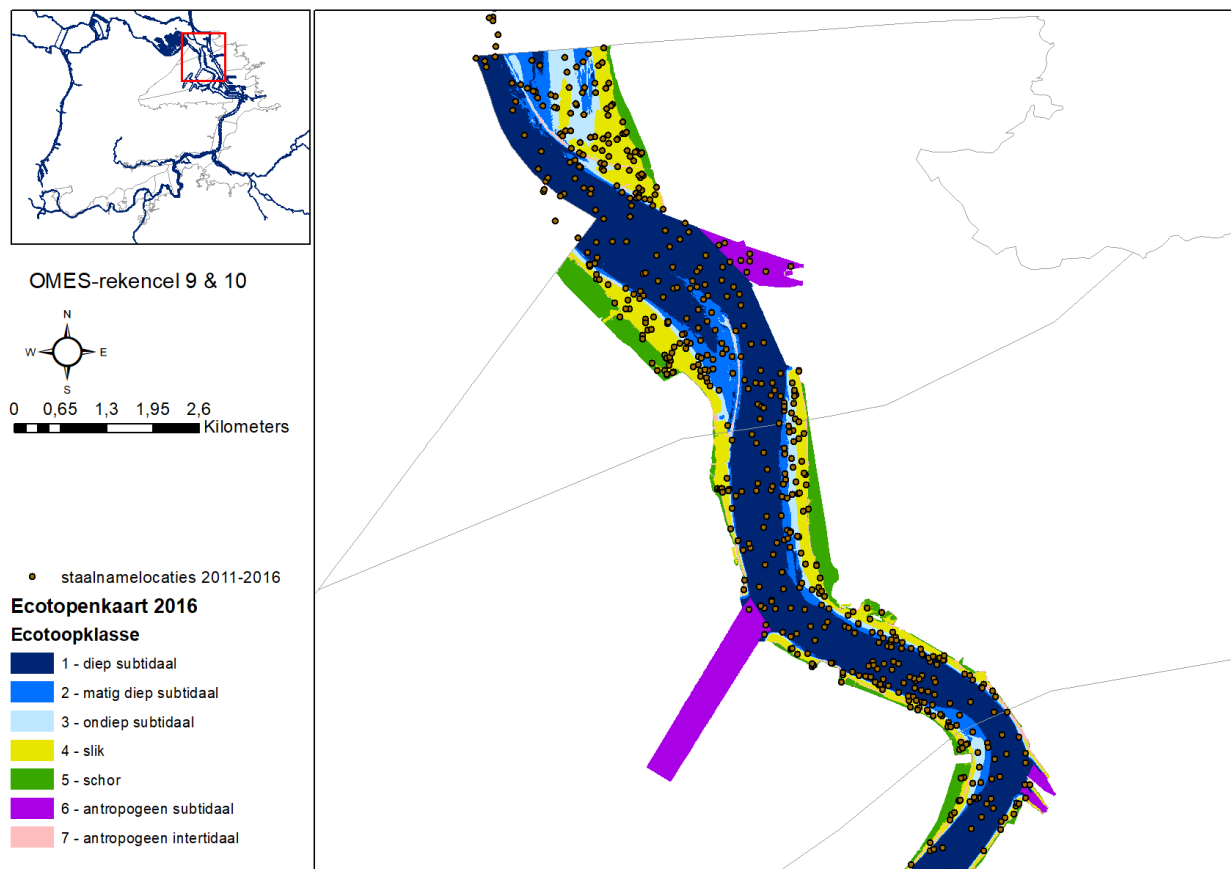

Figuur 35 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekenel 19

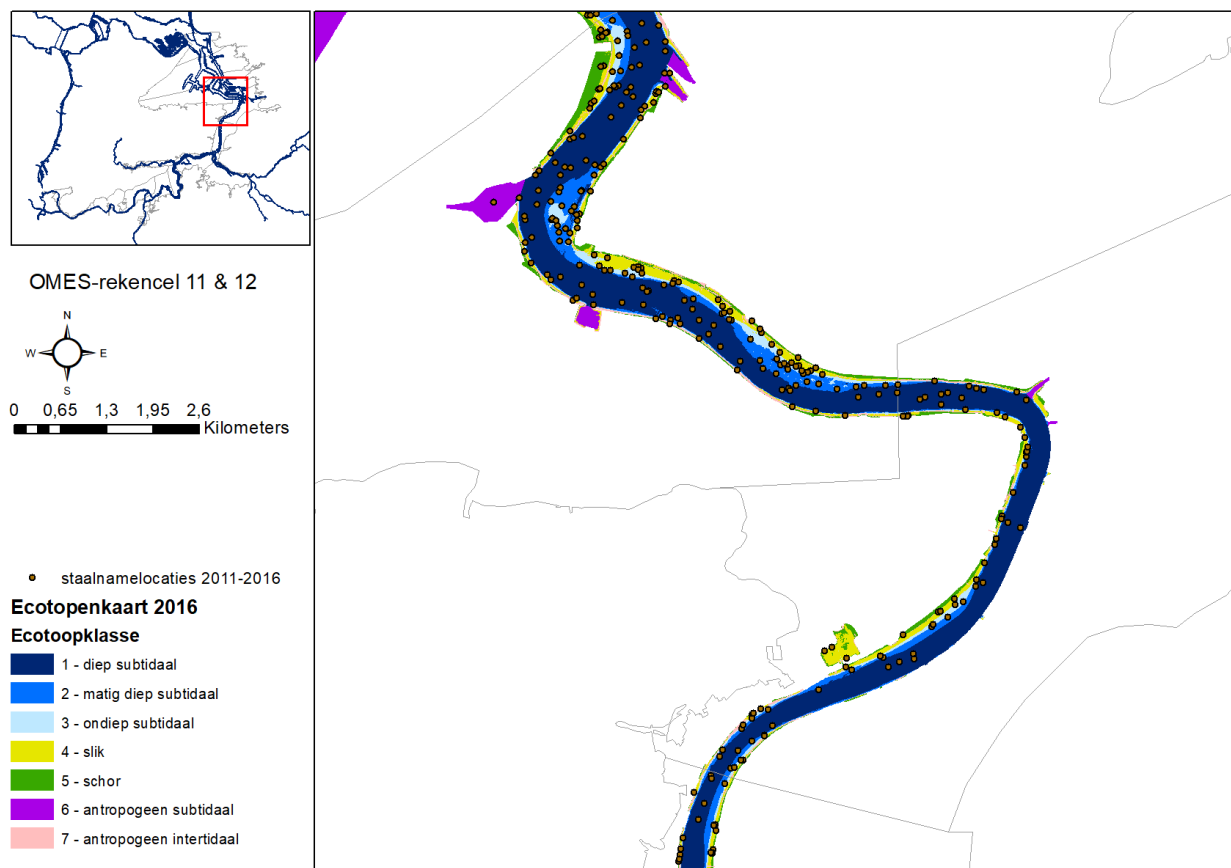

Figuur 36 – Verschilkaart 2011-2016 voor rekencel 19 traject Gentbrugge-Melle

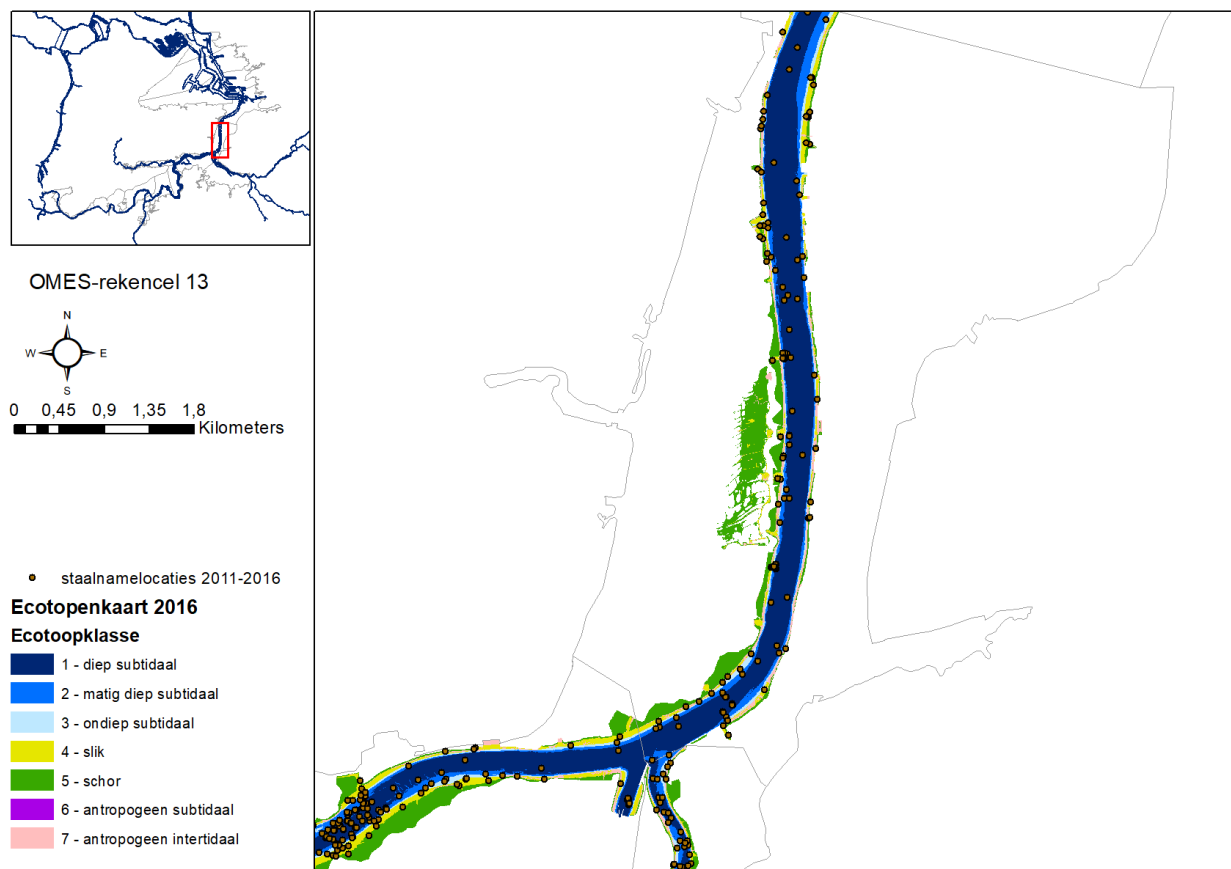
Bijlage 2 – Locatie staalnamepunten

Figuur 37 – Locatie staalnamepunten voor rekenel 9 en 10

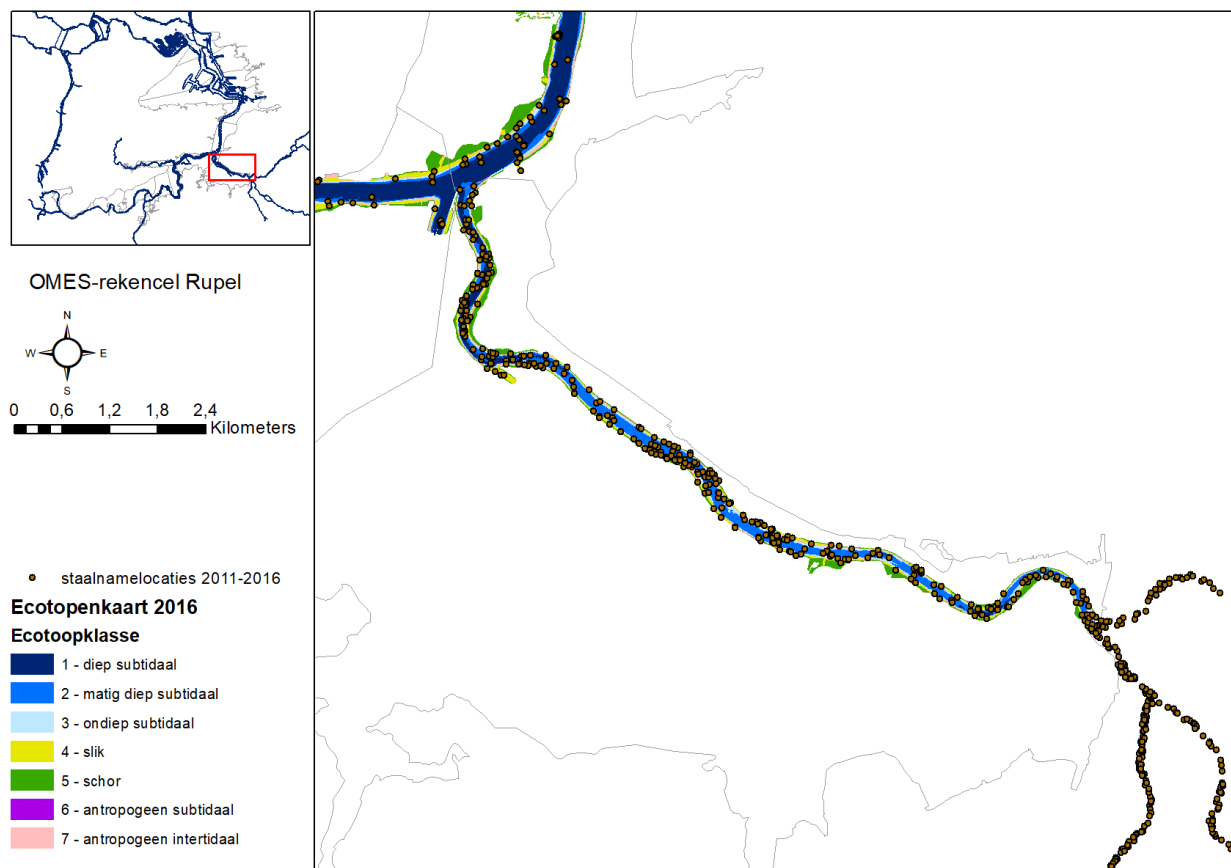

Figuur 38 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 11 en 12

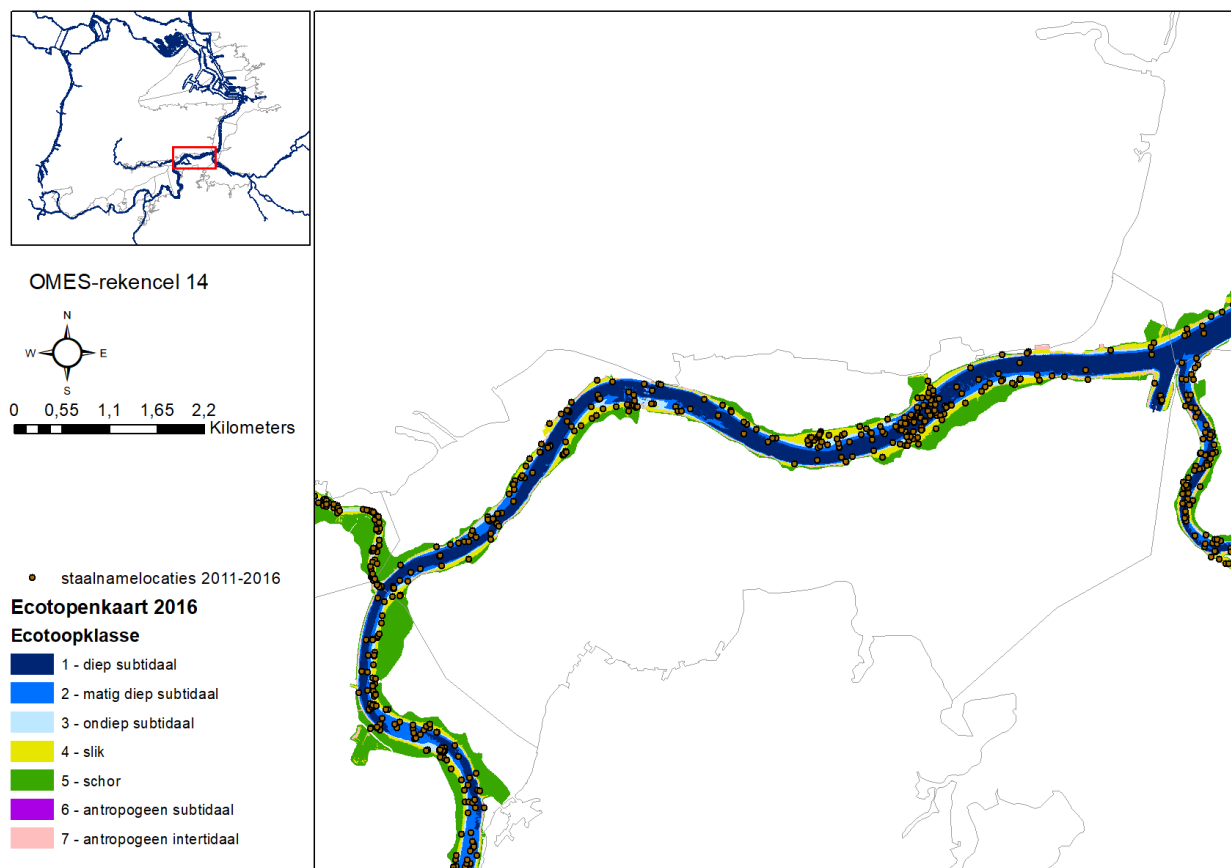

Figuur 39 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 13

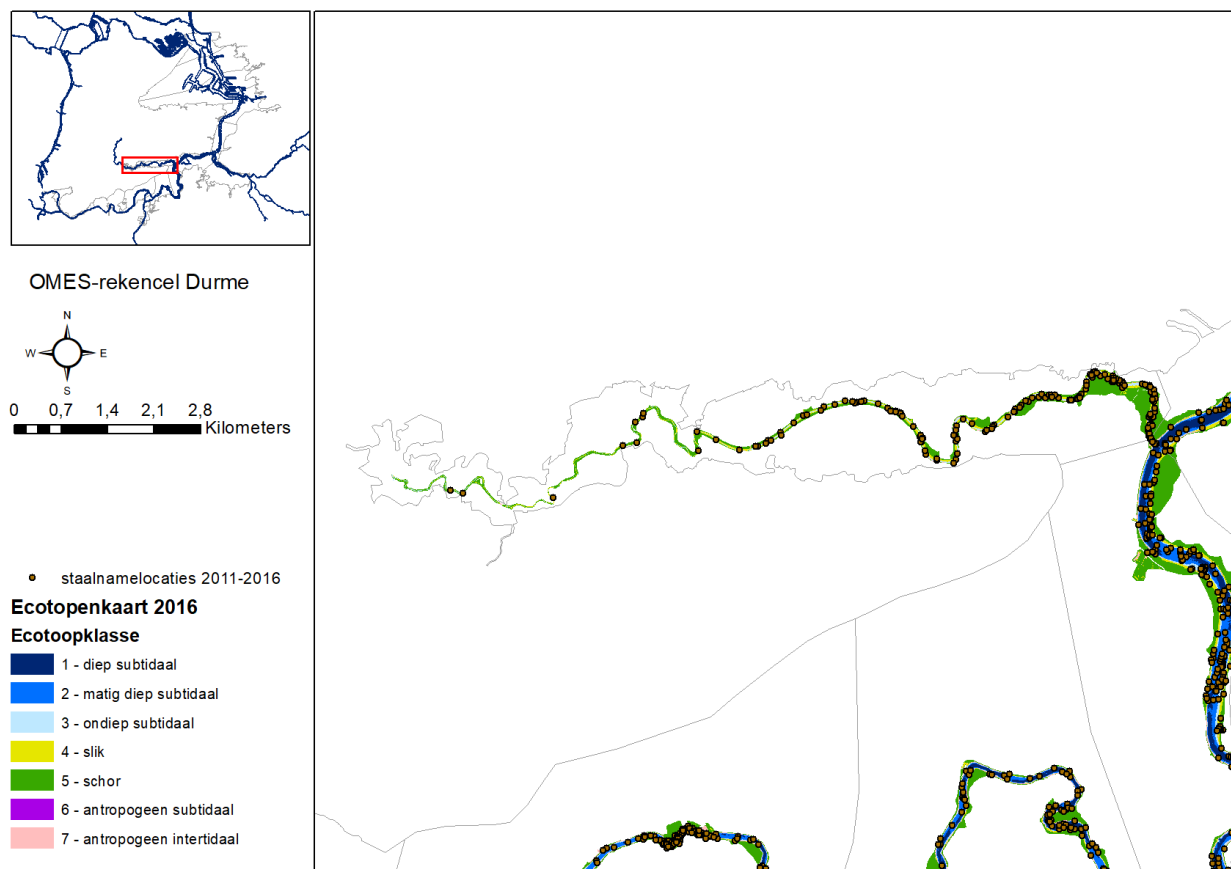

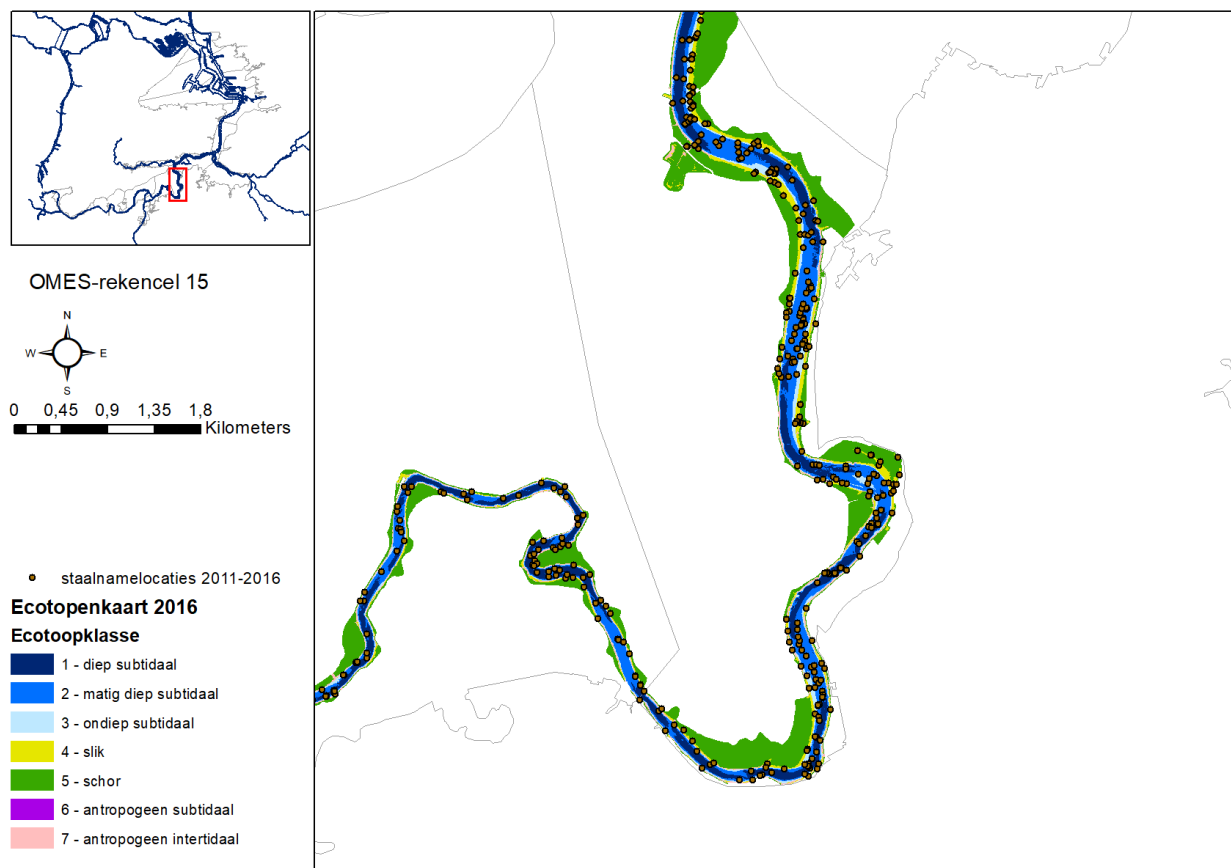
Figuur 40 – Locatie staalnamepunten voor rekencel Rupel

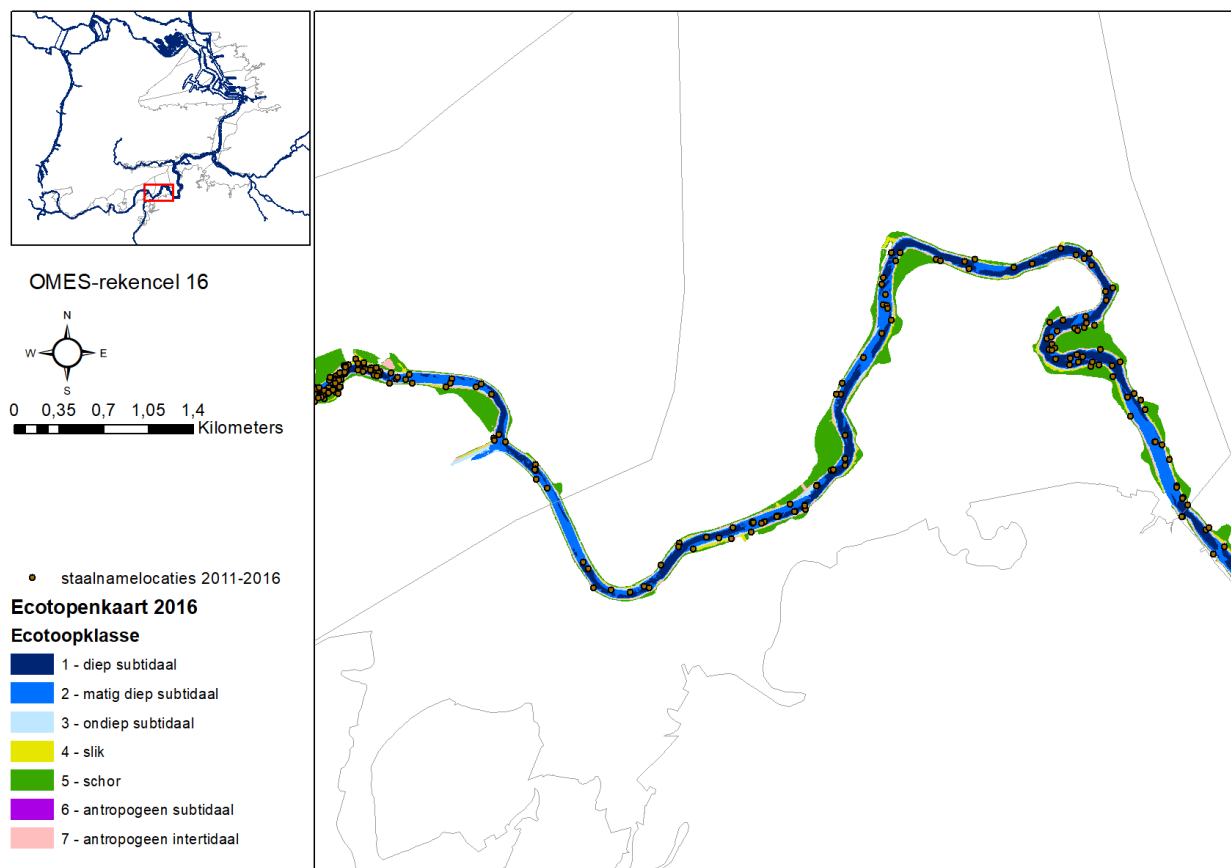
Figuur 41 – Locatie staalnamepunten voor rekenel 14

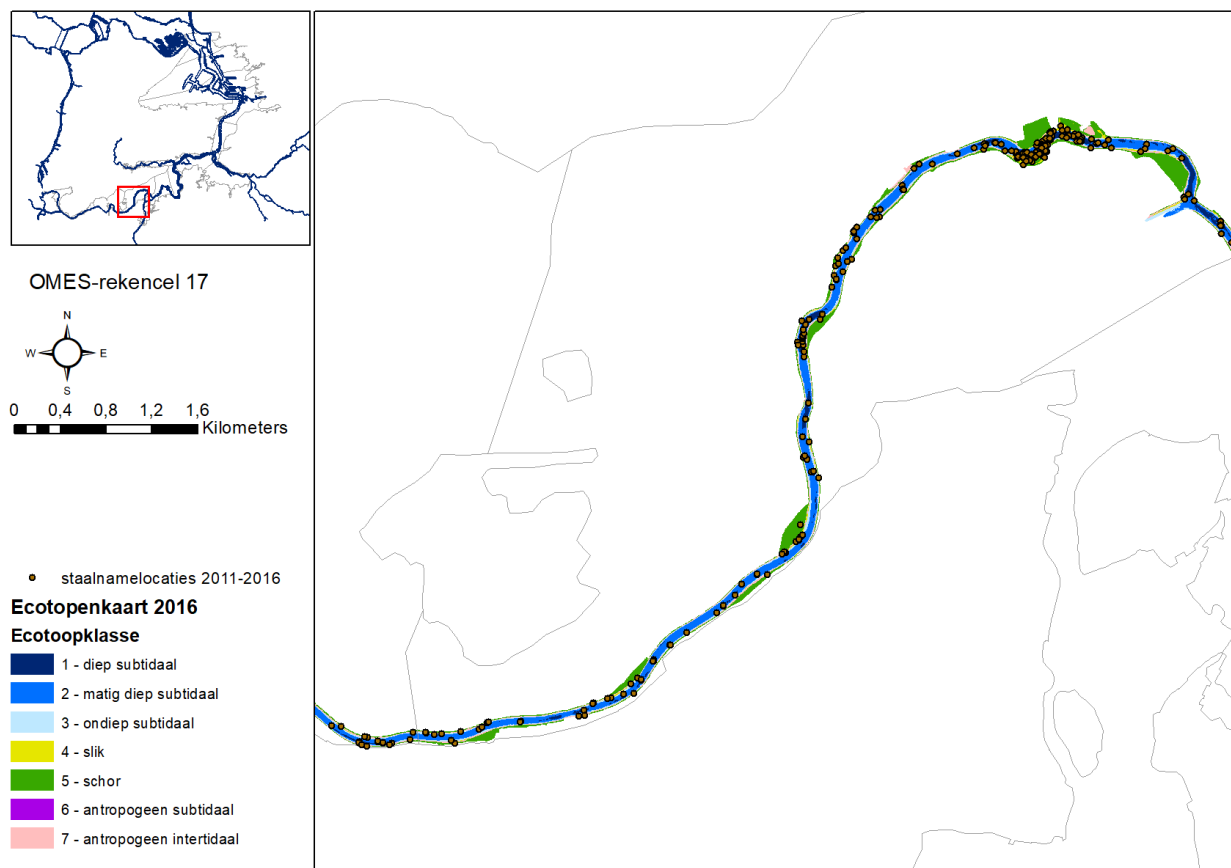
Figuur 42 – Locatie staalnamepunten voor rekencel Durme

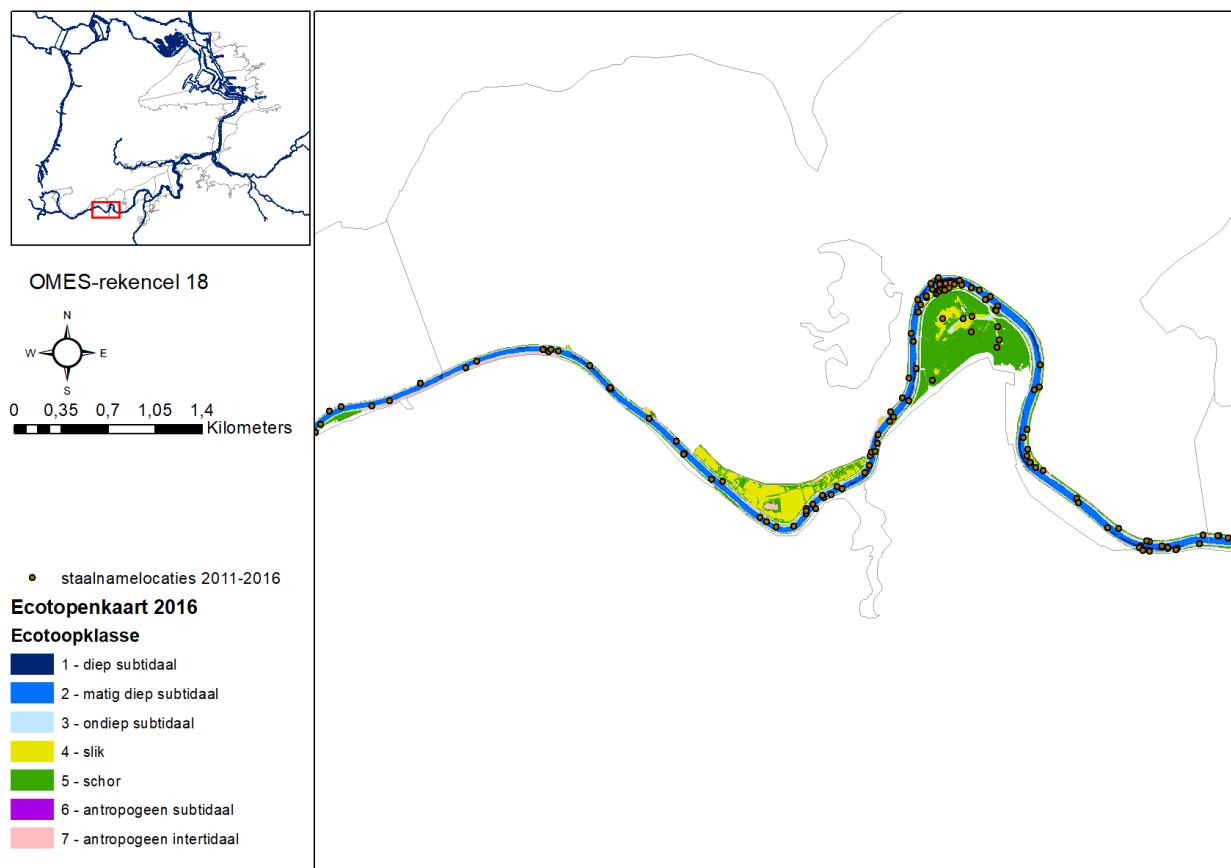
Figuur 43 – Locatie staalnamepunten voor rekenel 15

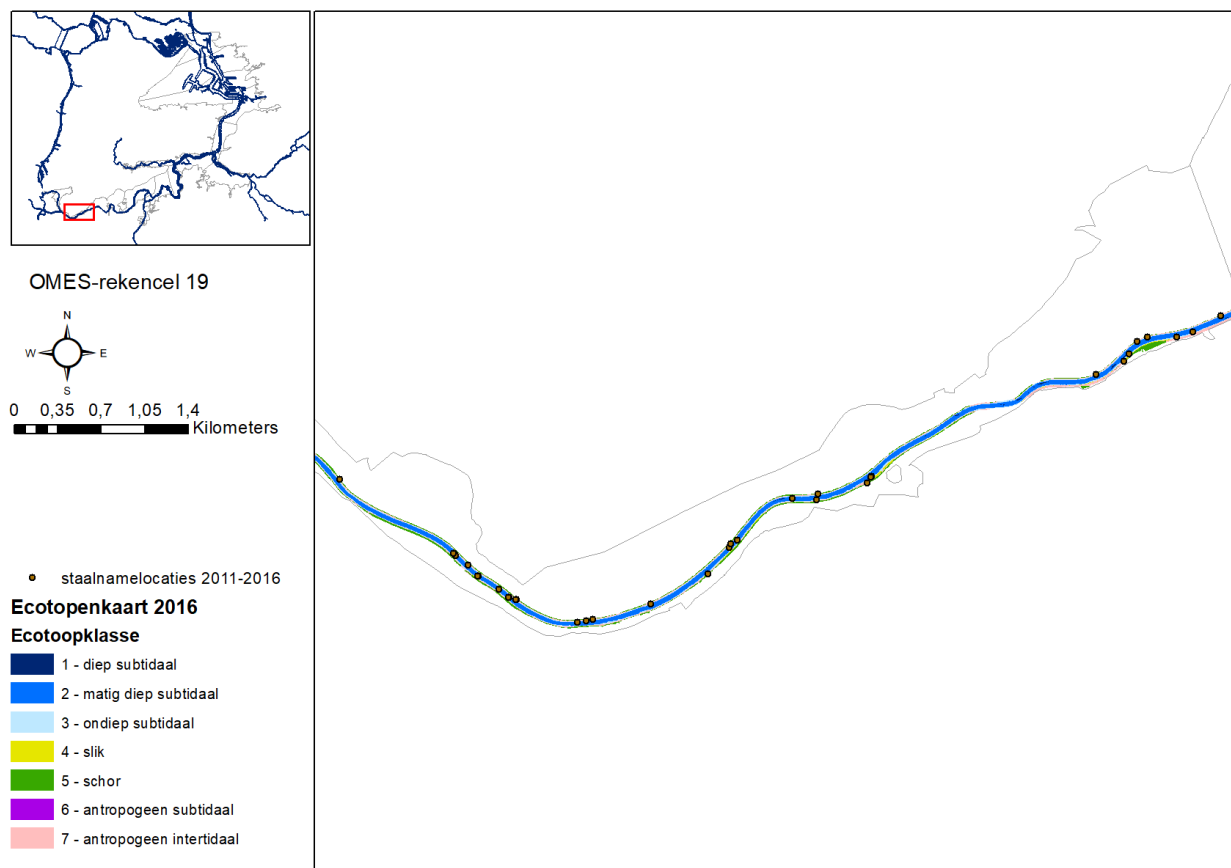
Figuur 44 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 16

Figuur 45 – Locatie staalnamepunten voor rekenel 17

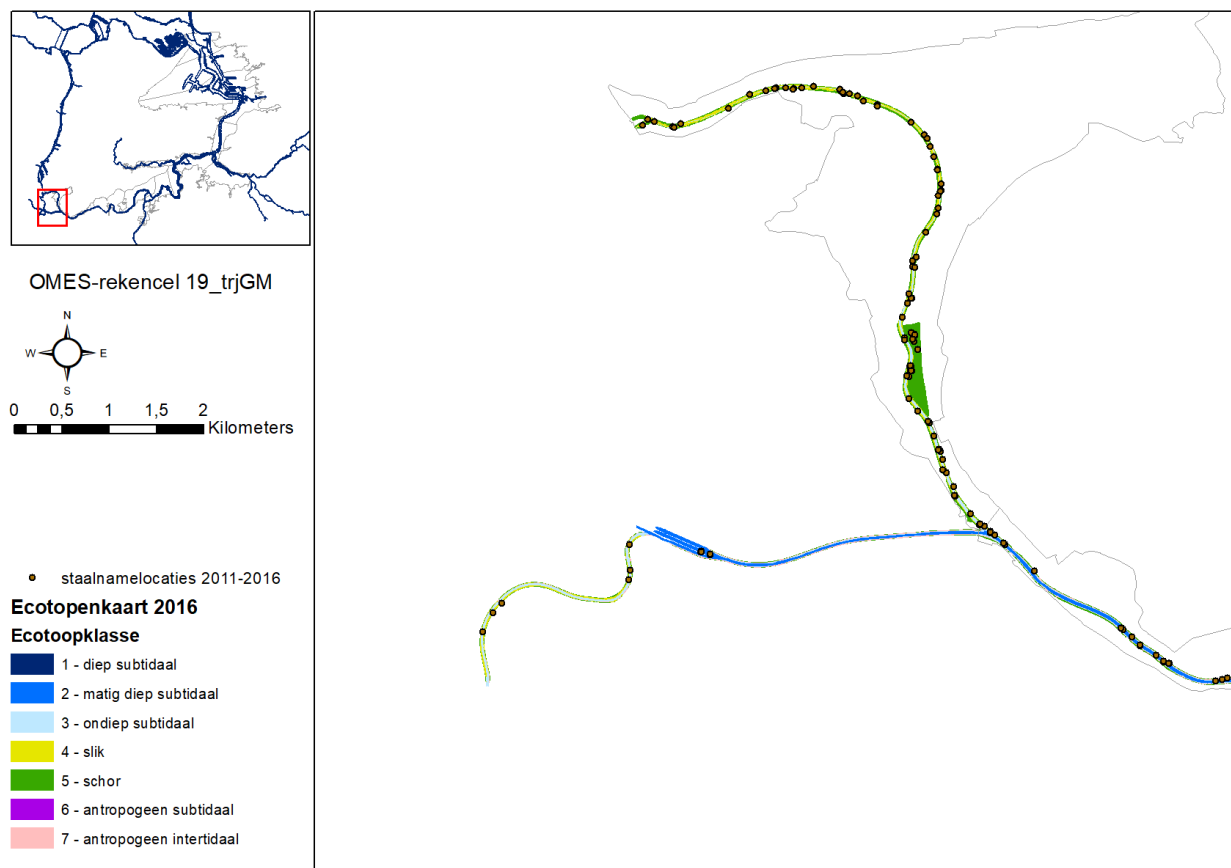

Figuur 46 – Locatie staalnamepunten voor rekenel 18

Figuur 47 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 19

Figuur 48 – Locatie staalnamepunten voor rekencel 19 traject Gentbrugge- Melle

DEPARTEMENT **MOBILITEIT & OPENBARE WERKEN**
Waterbouwkundig Laboratorium

Berchemlei 115, 2140 Antwerpen

T +32 (0)3 224 60 35

F +32 (0)3 224 60 36

waterbouwkundiglabo@vlaanderen.be

www.waterbouwkundiglaboratorium.be